

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

vojenská mysl

DVACÁTÝ ROČNÍK

2

Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy

Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany

K 25 VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČESKOSLOVENSKA

Uplýnulo dvacet pět let od posledního výstřelu 2. světové války a od doby, kdy rozjásaná Praha vítala své osvoboditele — sovětské vojáky. V Praze v podstatě skončila 2. světová válka v Evropě. Antifašistická koalice porazila hitlerovskou wehrmacht. Sovětské jednotky osvobodily Československo, zbavily naše národy nenáviděných a potupných protektorů, zbavily je hrozby surové genocidy, kterou nám ve svých šílených plánech hrozili fašističtí nadlidé, přinesly našim národům svobodu a právo na sebeurčení. Poválečná pomoc SSSR naší zemi vytvořila podmínky k budování spravedlivého společenského řádu, po kterém tak dlouho toužili všichni pracující v této zemi a pro který přinesl i tolik obětí.

Proto se celý stát chystá k důstojným oslavám tohoto významného výročí. Jeho význam je násoben tím, že rok 1970 je současně rokem 100. výročí narození největšího myslitele naší doby — V. I. Lenina, jehož inspirující myšlenky a politický program se staly majetkem dělnické třídy na celém světě.

Čtvrt století je dlouhá doba pro vývoj mezinárodních vztahů, za kterou se mnohé změnilo. Svět se v podstatě rozdělil na dva ideologicky nesmiřitelné tábory. Svět socialismu usiluje o spravedlivé uspořádání společnosti mírovými prostředky. Svět imperialismu, ve kterém nacházíme poražené z druhé světové války v čele vítězů, nikterak se nemíní vzdát svých světovládných politických cílů a v boji proti socialismu je ochoten použít všech prostředků, včetně ozbrojeného boje. O tom svědčí nejen asi 45 válek, rozpoutaných, inspirovaných, nebo podporovaných imperialismem od roku 1945 v různých částech světa, ale i soustavné diplomatické intriky, ideologické diverze, ekonomický, psychologický a další druhy boje proti socialistickým státům.

V zájmu cílů tohoto boje různými cestami dochází k falšování a deformování historie poslední války, zejména pokud jde o cíle, úlohu a podíl jednotlivých mocností anti-fašistické koalice v ní.

V ČSSR by se mohlo zdát zbytečným dokazovat rozhodující úlohu SSSR ve válce vůbec a pro osvobození naší země zvláště, když naše starší generace prožila jak mnichovskou zradu, tak fašistickou okupaci a když mezi námi ještě žije mnoho účastníků zahraničního i domácího odboje. Faktem ale je, že jsme v minulosti těchto zdrojů

historické pravdy nedokázali vždy správně využít a že jsme dopustili vznik a šíření různých nepravd, pochybností a deformací.

Vojenská mysl, jako odborný vojenský teoretický časopis, přinese proto v průběhu roku 1970 řadu různých článků s tematikou osvobození Československa sovětskou armádou, s tematikou boje našich národů za obnovení samostatnosti republiky a tematikou pětadvacetiletého období výstavby a budování československé lidové armády.

Pro příslušníky našeho lidu velitelského sboru, zejména mladé, nebude jistě na škodu zopakovat si a shrnout v tomto úvodním článku některá základní data o poslední světové válce jako východisko ke studiu dalších statí.

Druhá světová válka byla v historii lidstva dosud největším ozbrojeným střetnutím. Přestavu o jejím globálním rozsahu nám poskytuje zjištění, že se jí aktivně zúčastnilo 80 % lidstva, tedy asi 1700 miliónů lidí — ať už přímo na frontách, ve válečné výrobě, nebo při dopravě válečného materiálu. 61 států, zúčastněných ve válce, povolalo do zbraně celkem asi 110 miliónů osob. Vzdušné a pozemní operace poslední války probíhaly na území 46 států, v celkové rozloze asi 22 miliónů čtverečních kilometrů.

Je přirozené, že takový rozmach války si vyžádal na obou bojujících stranách obrovské úsilí všech oborů společenské činnosti. Toto úsilí přirozeně narůstalo postupně v celém průběhu války. My si povšimneme především dat z rozhodujícího období let 1944—1945.

Tak např. fašistické Německo mělo v polovině r. 1944 ve zbraní 9,100.000 mužů a na počátku roku 1945 ještě asi 7 ½ miliónů vojáků, vedle asi 706 000 vojáků Itálie a ostatních spojenců Německa v Evropě.

V téže době, v roce 1944, měl SSSR ve zbraní 6 939 000 mužů a na začátku r. 1945 již 7 109 000. USA měly v r. 1944 ve zbraní 1 770 000, v r. 1945 pak 2 829 000 vojáků, Velká Británie 895 000 pak 1 095 000, Francie zhruba 200 000 vojáků.

Tyto zajímavé cifry nepotřebují jistě dalšího komentáře a samy mluví jasnou řečí o podílu jednotlivých velmocí protifašistické koalice.

Hitlerovský wehrmacht měl podle toho své síly rozděleny na jednotlivé fronty. Z celkového počtu 318 divizí na počátku r. 1944, měl na východní frontě proti SSSR 201 divizí, tedy asi 63,6 % a ještě na počátku roku 1945 měl ze 314 divizí proti SSSR zasazeno 179 divizí, tedy 57 % — i když byla již otevřena druhá fronta na Západě. Na ostatních frontách (Itálie, Francie) měl wehrmacht v polovině roku 1944 zasazeno 81,5 divizí (25 %) na počátku roku 1945 divizí (37,8 %). Ostatní jeho síly byly angažovány v okupovaných zemích, kde jejich počet z 97,5 divizí (30,6 %) v roce 1944 klesl na počátku roku 1945 na 16,5 divizí (tedy 5,2 %).

V tomto období probíhala válka na různých válečných frontách, a proto vojenská historie mluví o různých frontách. K posouzení celkového válečného úsilí na těchto frontách není bez zajímavosti statistika, která porovnává délku jednotlivých front (velmi se měnila), dobu jejich celkového trvání a procento dnů aktivní bojové činnosti.

Rozhodující frontou poslední války byla východní fronta, která od června 1944 do konce války (9. 5. 1945) měnila svou délku od 3 do 6 000 km. Tato fronta trvala celkem 1418 dnů, z kterých po plných 1320 dnů, tedy 93 % doby jejího trvání, byla na ní vedena aktivní bojová činnost. V témže období měla západní fronta asi 850 km, trvala celkem 338 dnů, z kterých bylo 293 dní (86,7 %) aktivní bojové činnosti. Severoafrická fronta v délce asi 350 km trvala 1068 dnů, ale z nich bylo jen 309 dní (28,8 %) aktivní bojové činnosti. Italská fronta, dlouhá asi 300 km, trvala celkem 663 dnů, z nichž bylo 492 dnů (74 %) aktivní bojové činnosti.

Tato zdánlivá suchá a nezáživná data poskytují každému, kdo se zajímá o historii poslední války, dostatek podnětů k úvahám a závěrům o významu a podílu jednotlivých válečných mocností na porážce fašismu. Bylo by jistě dobré, každou z těchto

cifer doplnit stručným přehledem celkových podmínek vedení války v té době. Předpokládáme však, že příslušníci velitelského sboru znají natolik historii poslední války, aby nebylo nutné zdůvodňovat např. doby trvání jednotlivých front a jejich rozdílnost pozdním a západními spojenci dlouho záměrně oddalovaným otevřením „druhé“ fronty, nebo podmíněnost vzniku italské fronty vyloděním atd. Nedovoluje to omezený rozsah, ani omezený cíl článku, kterým chceme jen v globálním pohledu dokumentovat historickou oprávněnost teze o rozhodující úloze SSSR při porážce fašistického Německa.

V žádném případě nemíníme bagatelizovat podíl a úsilí západních mocností na porážce fašismu. Chceme těmito čísly jen připomenout historická fakta těm, kteří je buď neznají, nebo na ně zapomněli, nebo pod vlivem různých dezinformací mají o rozhodující úloze SSSR v poslední válce některé pochybnosti.

Pokusme se historickou pravdu osvětlit ještě z jiných hledisek.

Cílem každého ozbrojeného zápasu je zničit maximum sil protivníka a zbavit ho schopnosti dalšího odporu. K tomu ve válce slouží především vojenské operace.

Fašistické Německo ztratilo v poslední válce celkem 13 600 000 lidí, z toho na východní frontě zhruba 10 000 000 lidí, tj. asi 73 % veškerých ztrát. Na všech ostatních bojištích ztratili tedy Němci asi 3 600 000 lidí, z nichž na ztráty v bojových akcích do roku 1944 připadá asi 178 000 lidí na všech ostatních bojištích — tedy asi 30krát méně, než obnášejí ztráty na východní frontě. Jen např. v letectvu ztratili Němci na východní frontě asi 62 000 letounů, což představuje asi 2/3 celkového počtu letounů fašistické luftwaffe za celou válku.

My, vojáci, jsme zvyklí měřit rozmach i výsledky operací na divize a kilometry. V jednotlivých významnějších operacích sovětská armáda často porazila (nikoli totálně zničila) i 40 — 70 divizí. Tak např. ve slavné stalingradské bitvě na počátku r. 1943 zničila 32 divizí a 3 brigády a dalším 16 divizím byly způsobeny vážné ztráty. V operacích na Bílé Rusi v létě 1944 rozbila celkem 70 fašistických divizí, v Moldavsku a v Rumunsku asi 50 divizí, při dobývání Královce asi 37, v Berlínské operaci asi 80 divizí. V Pražské operaci, pro nás tak významné, kapitulovalo okolo 62 divizí wehrmachtu.

Porovnáme-li rozmach a výsledky těchto operací s výsledky operací Angloameričanů na západní frontě, pak musíme konstatovat, že tam spojenci dosáhli největšího úspěchu v dubnu 1945, kdy v oblasti Poruří obklíčili a zajali asi 21 fašistických divizí. Např. v často vzpomínané bitvě u El Alameinu a dále až k tuniským hranicím, která v historii severoafrické fronty patří k nejvýznamnějším, bylo poraženo 8 italských a 4 německé divize.

Ztráty spojenců fašistického Německa se odhadují celkem na 1 580 000 padlých a 578 000 raněných.

Na Dálném východě ztratilo Japonsko asi 2 000 000 lidí. Z tohoto počtu asi 1/3 ztrát připadá na kvantunskou armádu, poraženou v srpnu 1945 sovětskou armádou ve spolupráci s mongolskou armádou.

Je přirozené, že takový rozhodující podíl na poslední válce si od SSSR vyžádal nesmírné oběti. Ztráty SSSR na životech se odhadují na 20 000 000 mrtvých, z čehož více než polovina připadá na ztráty sovětských ozbrojených sil. Druhou polovinu představují civilní oběti SSSR při obléhání velkých měst (např. Leningrad), ztráty způsobené zvěřským vyhlazováním obyvatelstva fašisty v obsazených územích, ztráty v partyzánských bojích, v koncentračních táborech apod.

Ke srovnání uveďme, že Čína ztratila 10 000 000 lidí, Polsko 6 000 000, Jugoslávie 1 076 000 osob. Na druhé straně ztráty USA tvoří celkem 1 076 000 včetně raněných (mrtvých 405 000). Velká Británie ztratila celkem 744 000 osob včetně raněných, z toho 375 000 vojáků.

Prakticky nevyčíslitelné jsou ztráty materiálních a kulturních hodnot SSSR. Statistiky udávají, že v SSSR bylo zničeno 1 700 měst, 70 000 vesnic a osad, 32 000 průmyslových závodů, 85 000 km železnic, zničeno 98 000 kolchozů, 1870 sovchozů, 2890 strojně traktorových stanic atd. Celkové válečné ztráty SSSR se odhadují sumou 879 miliard předválečných rublů.

Proč všechny tyto cifry uvádíme?

Ne, proto, abychom si je všechny pamatovali. Není také rozhodující jejich detailní přesnost. V různých historických pramenech můžeme najít i cifry trochu odlišné v podrobnostech. Všechny cifry v tomto článku jsme čerpali ze studie podplukovníka ing. Františka Nesvadby, CSc., kterou přednesl na ndávnm semináři Socialistické akademie k osvobození ČSSR sovětskou armádou v Solenici.

Nám v tomto článku jde především o celkový obraz válečného úsilí bojujících mocností a jeho výsledků. Patří už k lidským vlastnostem, že snadno zapomínáme na to, co pro nás přítel udělal, když nám bylo zle. Od konce poslední války uplynulo již 25 let. Buržoazní historie, poplatná přirozeně svým chlebobárcům, se dnes v zájmu politického boje o moc a přízeň širokých vrstev pracujících pokouší všemi možnými způsoby přizpůsobovat historii poslední války svým zájmům a cílům, zveličovat svůj podíl na vítězství v ní, znevažovat rozhodující podíl SSSR na porážce fašismu a především bagatelizovat význam jeho politické a hospodářské pomoci ostatním socialistickým státům při budování socialismu v poválečném období.

My pokládáme těžiště na vojenskoodborné problémy válečného úsilí.

Na závěr si všimneme ještě jednoho problému. Jedním z prostředků zkreslování historie je i otázka materiální pomoci, kterou západní státy (USA a VB) poskytovaly v průběhu války Sovětskému svazu.

Není jisté sporu o tom, že tato pomoc měla svůj význam a nebylo by správné ji znevažovat. Není ale také sporu o tom, že její rozsah o dobu, kdy byla poskytována, byla svým způsobem limitována perspektivními politickými cíli západních velmocí a že byla omezena na materiální pomoc. Dnes je dostatečně známo, že největší pomoc, kterou by byli mohli západní spojenci SSSR poskytnout — včasné otevření druhé fronty — byla záměrně a dlouho oddalována až do doby, kdy z hlediska jejich politických cílů byla už nevyhnutelná.

Nebude tedy na škodu, když v zájmu historické pravdy využijeme i v této otázce několik základních a celkových dat ze statistických údajů.

Podle dostupných pramenů vyrobil SSSR v průběhu 2. světové války celkem 136 000 letadel, 102 000 tanků a asi 98 000 děl ráže nad 75 mm. Právě této hlavní bojové techniky se týkala i pomoc západních velmocí Sovětskému svazu, který od nich za dobu války obdržel 18 000 letadel, 10 800 tanků a 9 600 děl. Kromě toho dodaly USA a VB Sovětskému svazu v průběhu války asi 400 000 automobilů různých druhů a asi 2 600 000 tun naftových produktů. Zhruba tedy můžeme konstatovat, že podíl dodávek západních spojenců Sovětskému svazu v těchto druzích základní bojové techniky obnáší asi 10 % celkové potřeby.

To jistě není pomoc zanedbatelná a v podmínkách těžce zkoušené válečné ekonomiky SSSR byla vítaná. Na druhé straně ale její rozsah i charakter usvědčuje z nepravdy ty buržoazní historiky a všechny propagátory tezí, kteří se pokoušejí vyvolat dojem, že nebýt této pomoci, nebyl by SSSR schopen dobýt tak výrazných vítězství a svým rozhodujícím podílem porazit fašistické Německo.

Celkový pohled na válečné úsilí protifašistické koalice v poslední válce dokumentuje jasně a nediskutovatelně o rozhodující úloze SSSR a jeho armády při porážce fašismu. Toto úsilí bylo zakončeno v podstatě Pražskou operací, která svým rozmachem patří k největším obkličovacím operacím sovětské armády a která zakončila řadu operací,

vedených sovětskou armádou k osvobození Československa. O rozhodujícím významu vojenských operací sovětské armády pro osvobození ČSSR není a nemůže být ani pochyb, ani sporů.

Pro další, poválečný vývoj republiky, mělo osvobození Československa sovětskou armádou rozhodující význam politický.

Z historie posledních operací 2. světové války je dostatečně známo, že na území západních Čech vstoupily v poslední fázi války i americké ozbrojené síly, že generál Eisenhower vydal počátkem května generálovi Pattonovi, veliteli 3. americké armády, rozkaz k postupu do nitra Čech až na čáru řek Labe, Vltava.¹⁾ Z řady historických dokumentů je také jasné, že západní mocnosti si byly vědomy významu prostoru ČSSR a orientace jeho obyvatelstva pro vývoj celé poválečné Evropy. Je zásluhou sovětských politických a vojenských kruhů, že nedopustili realizaci tohoto amerického, především politického záměru, že si vynutily zastavení amerických vojsk na čáře České Buřdovice, Plzeň, Karlovy Vary a že urychleně a s velkými oběťmi realizovaly Pražskou operaci.

Právě v politické oblasti je rozhodující význam toho faktu, že území Československa osvobodila sovětská vojska. Tím byly vytvořeny základní podmínky k tomu, aby naše národy mohly samostatně rozhodnout o své budoucnosti a budovat socialistický společenský řád.

Osvětlení některých otázek s tím spojených, zejména význam poválečné politické i hospodářské pomoci SSSR naší zemi při budování nové československé lidové armády, bude předmětem dalších článků.

Cílem tohoto článku bylo ukázat globálně, v celkovém pohledu celou 2. světovou válku, vyvodit rozhodující úlohu SSSR pro konečnou porážku fašistického Německa a dát tak čtenářům celkový, i když nevyčerpávající základ ke studiu dalších článků.

K vedení války d o o p r a v d y je třeba mít pevné, organizované zápolí. Sebelepší armáda, sebevíce revoluci oddaní lidé budou nepřitelem okamžitě vyhlazeni, nebudou-li dostatečně vyzbrojeni, zásobeni potravinami a vycvičení.

¹⁾ Viz Istorija Velikoj Otčestvennoj Vojny Sovětskogo Sojuza 1941—1945. sv. 5, Moskva 1964, str. 318.

Podplukovník ing. PhDr. František Nesvadba, CSc.

OPERACE SOVĚTSKÉ ARMÁDY K OSVOBOZENÍ ČESKOSLOVENSKA

Rozbor operací sovětské armády k osvobození Československa z německofašistické okupace zůstával v poválečných letech poměrně dlouho omezen na několik všeobecných údajů. Nejdříve a nejlépe byla zpracována Karpatsko-dukelská operace a z ní zvláště boje našeho 1. armádního sboru v SSSR. Teprve v souvislosti s edicí šestisvazkových dějin Velké vlastenecké války vznikaly různé monografické práce o operacích sovětské armády skutečných mj. také na území Československa.

Na podkladě těchto materiálů můžeme dnes podat již dosti podrobný přehled opečí sovětské armády, jejichž cílem bylo zlomení odporu hitlerovského wehrmachtu na našem území a tím i osvobození našich národů.

...

Osvobození Československa sovětskou armádou bylo nedílnou součástí Velké vlastenecké války sovětského lidu a vycházelo z principů proletářského internacionalismu a mezinárodně platných československo-sovětských úmluv. V souladu s československo-sovětskou Smlouvou o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci z 12. prosince 1943 přijímala KSČ i jiné progresivní síly našeho domácího i zahraničního odboje s nadějí myšlenku, že sovětská armáda v krátké době vstoupí na území Československa. Konkrétní podoby začaly nabývat tyto naděje na jaře r. 1944, kdy se sovětská armáda po osvobození západní Ukrajiny

přiblížila ke Karpatům a tím i k tehdejšímu československým hranicím. Proto byla 8. května 1944 podepsána československo-sovětská dohoda, jíž se upravoval vztah mezi velením sovětských vojsk a československou státní správou po vstupu sovětské armády do Československa. Tato dohoda přiznávala československé vládě plnou suverenitu ustanovením, podle kterého mělo osvobozené území, které přestane být dějištěm vojenských operací, přejít plně pod její svrchovanost. Naše vláda se při tom zavazovala, že poskytne sovětskému velení všestrannou podporu a pomoc v boji proti okupantům.

Boj sovětské armády s hitlerovskými vojsky na území Československa nebyl ovšem jen záležitostí československo-sovětských vztahů. Širší souvislost našeho osvobození byla dána tím, že SSSR a jeho armáda byla rozhodující silou protifašistických států koalice, jež již v roce 1942 podepsaly vzájemnou úmluvu, v níž se zavazovaly, že využijí všech ekonomických a vojenských zdrojů svých zemí k boji proti fašistickému bloku a že neuzavřou s Německem separátní mír. Sovětský svaz plnil důsledně tuto mezinárodní dohodu a jeho ozbrojené síly v souladu s tímto závazkem musely vést ozbrojený boj proti fašistickým vojskům jak na území SSSR, tak na území sousedního Polska a Rumunska, ale i na území Maďarska, Jugoslávie, Československa, Rakouska a samotného Německa. Jedinou podmínkou, která omezovala postup sovětské armády, byl mezinárodně uznávaný požadavek bezpodmínečné kapitulace všech německých ozbrojených sil.

Uzavření nové československo-sovětské dohody v květnu 1944 naznačuje, že se již dříve předvídal vstup sovětských vojsk na území Československa. V jaké formě a kdy k tomu dojde nemohli přesně určit ani představitelé československého ministerstva obrany v Londýně, ani Čatlošova ministerstva v Bratislavě. Jejich úvahy, že sovětská armáda nebude opakovat zkušenosti z první světové války, kdy se ruské armádě nepodařilo zcela překročit Karpaty, a že tudíž bude postupovat jen severně a jižně Karpatského pásma, aby obcházela Slovensko, byly jen pravděpodobnými odhady. Věcněji hodnotilo situaci v předhůří Karpat německofašistické velení, které od května 1944 horečně připravovalo na Karpatských hřebenech několik pásem polních opevnění. Malárova polní armáda měla proto přehradit Dukelský a Lupkovský průsmyk. Na opevnění slovenských divizí navazovala dále na jihovýchod tzv. Arpádova linie, budovaná v téže době maďarskou 1. armádou.

Tyto skutečnosti muselo sovětské velení v létě r. 1944 brát v úvahu. Úsek sovětsko-německé fronty v blízkosti československých hranic byl však pouze součástí rozsáhlé fronty od polárního kruhu až k břehům Černého moře. Hlavní síly sovětské armády byly na sklonku léta 1944 vysunuty daleko na západ. Vojska skupiny běloruských frontů dosáhla hranic Východního Pruska a pronikla k východnímu břehu Visly. Obtížné boje o předmostí vedla vojska pravého křídla 1. ukrajinského frontu u Sandoměře. Naproti tomu křídelní uskupení sovětské armády zůstávala v létě r. 1944 značně pozadu.

Z těchto důvodů rozhodlo sovětské hlavní velení, že v podzimní fázi tažení r. 1944 bude sovětská armáda pokračovat v útočných operacích především v Pobaltí a na jihozápadním úseku fronty. Na západním úseku fronty, tj. obecně na varšavsko-berlínském směru, měla se vojska sovětské armády opevnit na dosažených čarách a připravovat se k budoucímu útoku.

Z hlediska osvobození Československa bylo významné rozhodnutí sovětského hlavního velení, že mají být rozvinuty operace na jihozápadním úseku fronty. Pod tímto pojmem byl zahrnut především útok vojsk 2. a 3. ukrajinského frontu v Moldavsku a v Rumunsku a dále operace, jejichž cílem bylo osvobození Bulharska, Jugoslávie, Maďarska a východní části Československa.

Konkrétním výrazem opatření sovětského hlavního velení ke splnění předvída-

ného plánu bylo mj. vytvoření nového frontu pro karpatský směr, tj. 4. ukrajinského frontu. Toto rozhodnutí bylo přijato 30. července 1944 a bylo zdůvodněno tím, že pro velitelství 1. ukrajinského frontu, jehož vojska byla roztažena v karpatském předhůří a podél Visly, je obtížné řídit operace na dvou odlišných směrech. V souladu s návrhem maršála I. S. Koněva byly levokřídelní armády 1. ukrajinského frontu (1. gardová armáda, 18. armáda a 18. letecká armáda — a dodatečně ještě 17. gardový střelecký sbor) podřízeny ve dnech 5.—15. srpna generálu armády I. E. Petrovovi, který byl jmenován velitelem 4. ukrajinského frontu.

Směrnice sovětského hlavního velení z 30. července ukládala veliteli 4. ukrajinského frontu, aby připravil operace k překročení Východních Karpat. V srpnu probíhaly pak u 4. ukrajinského frontu skutečně přípravy k útoku přes Karpaty. Současně však vojska 2. a 3. ukrajinského frontu zakončila úspěšně Jassko-Kišinevskou obklíčovaci operaci a osvojila Bukurešť. V souvislosti s úspěšným postupem sovětské armády k rumunsko-maďarským hranicím vydalo sovětské hlavní velení 26. srpna 1944 novou směrnici 4. ukrajinskému frontu. Podle této směrnice měla být připravovaná operace k překročení Karpat přechodně odložena.

Toto opatření bylo podmíněno úspěšným postupem 2. ukrajinského frontu, který 29. srpna dosáhl rumunsko-maďarských hranic. Za této situace obdržela vojska pravého křídla 2. ukrajinského frontu rozkaz vést úder na Satu Mare s cílem napomoci tak 4. ukrajinskému frontu při zdolání Karpat. Úkolem pravokřídelních armád 2. ukrajinského frontu bylo vyjít do prostoru Užhorod—Mukačevo a dosáhnout jihovýchodního Slovenska z jihu. Znamenalo to prakticky, že tímto úderem měly být východní Karpaty skutečně obchváteny z jihu. Ani to však nevyklučovalo potřebu čelního tlaku 4. ukrajinského frontu proti nepřátelské obraně v Karpatech.

Tento výklad předehry osvobození Československa sovětskou armádou bývá často neprávem opomíjen. Zmíněná fakta nám však dokazují, že velení sovětské armády se již před vypuknutím Slovenského národního povstání vážně zabývalo otázkami zlomení nepřátelského odporu na karpatském směru, tj. na území Československa. Tím plnilo závazky vyplývající ze vzájemných smluv.

Nejenom operačně strategická situace určovala rozhodování sovětského hlavního velení v otázce osvobození Českoslo-

venska. Všechny vojenské operace, které uskutečnila sovětská armáda na našem území, byly sice vedeny s politickým cílem pomoci osvobozenkému boji našich národů, ale u dvou operací tento politický charakter vystupuje zvlášť silně do popředí. Je to Karpatsko-dukelská operace, již byly zahájeny boje za bezprostřední osvobození Československa a jež byla uskutečněna především s cílem poskytnout co nejrychleji účinnou pomoc Slovenskému národnímu povstání. Druhou operací, u níž politické aspekty — nejen vnitřní, ale i mezinárodní — vstupují silně do popředí, je závěrečná Pražská operace. Také tato operace byla předvídána již před vypuknutím povstání v Praze, ale její zahájení bylo povstáním českého lidu urychleno.

* * *

Útok sovětské armády na karpatském — a později na pražském směru zahrnuje řadu postupných a současných frontových operací a operací skupin frontů (jejich rozmach viz **tabulku 1**). Sovětské vojenství historikové dělí osvobození Československa do tří etap, jejichž časové i prostorové hranice byly určeny celkovým vývojem na sovětsko-německé frontě v druhé polovině r. 1944 a v roce 1945.

I. ETAPA (ZÁŘÍ—PROSINEC 1944)

a) Východokarpatská operace 1. a 4. ukrajinského frontu (8. září—28. října 1944)

Pro tuto operaci je vžitý též termín **Karpatsko-dukelská operace**, při čemž máme ovšem na mysli jen útok 38. armády 1. ukrajinského frontu, kterého se zúčastnily také jednotky 1. československého armádního sboru v SSSR. Operace byla zahájena 8. září 1944 z prostoru Krosna ve směru Dukelský průsmyk, Svidník.

O den později, 9. září 1944, se k útoku 38. armády generálplukovníka K. S. Moskalenka připojila vojska sousední 1. gardové armády generálplukovníka A. A. Grečka na pravém křídle 4. ukrajinského frontu. Úder 1. gardové armády byl veden z prostoru Sanoku směrem na Laborecko-Lupkovský a na Ruský průsmyk. Postupně se k tomuto úderu připojily i další svazky 4. ukrajinského frontu. Tím byla zahájena **Karpatsko-užhorodská operace**, jejímž smyslem bylo vyvrátit nepřátelskou obranu v Karpatech úderem od severu.

Uvedl jsem, že 26. srpna sovětské hlavní velení vydalo 4. ukrajinskému frontu

I. etapa (září—prosinec 1944):

- a) Východokarpatská operace 1. a 4. ukrajinského frontu na pomoc Slovenskému národnímu povstání (8. září až 28. října).
- b) Útok 4. a 2. ukrajinského frontu k osvobození jihovýchodního Slovenska (listopad—prosinec).

II. etapa (leden—duben 1945)

- a) Útok 4. a 2. ukrajinského frontu v Západních Karpatech — (leden—únor 1945).
- b) Ostravská operace 4. ukrajinského frontu (10. března—5. května 1945).
- c) Bratislavsko-brněnská operace 2. ukrajinského frontu (25. března—5. května 1945).

III. etapa

Pražská operace 1., 2. a 4. ukrajinského frontu 6.—11. května 1945).

V detailním pohledu, s přihlédnutím k bojové činnosti jednotlivých armád frontů, je možno tyto hlavní etapy osvobození Československa dělit na dílčí fáze, pro něž bylo z důvodů srozumitelnosti pro nejširší veřejnost zavedeno další označení, jež však koresponduje vždy s obsahem jednotlivých etap. Tato kombinace se přidržuji i zde při dalším výkladu.

směrnici, která na neurčitou dobu odsunovala úder přes Karpaty. Nicméně tento útok byl do čtrnácti dnů zahájen. Navíc by rozšířen o úder 38. armády 1. ukrajinského frontu na směru, kde původně nebyl útok předvídan. Jediné vysvětlení pro tuto skutečnost je, že sovětské velení a sovětská vláda vzala s veškerou vážností v úvahu požadavek Slovenské národní rady, čs. diplomatických zástupců v Moskvě a moskevského vedení KSČ, aby byla co nejdříve poskytnuta pomoc Slovenskému národnímu povstání.

Velmi často se uvádí, že Karpatsko-dukelská operace nedosáhla svého cíle v tom, že nebyl navázán přímý kontakt mezi povstaleckým územím a frontou. To je jen jednostranné hledisko, neboť se jím nedoceňuje nesmírně závažný fakt, že se nepříteli nepodařilo zastavit sovětskou vojska a jednotky 1. čs. armádního sboru na severní straně Karpat. Sovětská armáda dokázala, že i z hlediska vedení boje v horském a zalesněném terénu

Rozmach operací sovětské armády v Československu

Etapa	Název	Množství sil a prostředků					Trvání operace (dni)	Územní rozsah operace		Poraženo a zničeno nepř. divizi		
		divizí sov. nepř.	osob v tis.	děl a minometů	tanků a shd	letounů		šířka útoč. pásma	hloubka postupu vojsk	poraženo	zničeno (zajato)	celkem
I. září-prosinec 1944	Východokarpatská operace 1. a 4. ukrajinského frontu 8. září-28. říjen (Karpatsko-dukelská operace 38. A a Karpatsko-úžhorodská operace 4. UF)	34,5 19	246,0 300,0	5140 3250	322 100	1165 450	51	400	40-110	5	1	6
	Útok 4. a 2. ukrajinského frontu na jv. Slovensku 7. listopad-31. prosinec (Úžhorodsko-ondavská operace 4. UF a Budapešťská operace 2. UF)	52 29,5					55	400	70-160	11,5	4	15,5
II. leden-duben 1945	Útok 4. a 2. ukrajinského frontu v Západních Karpatech 12. leden-1. březen (Komárenská operace a Středoslovenská operace 2. UF, Západokarpatská operace 4. UF)	73,5 36,5	651,7 554,0	9918 4960	463 330	1283 680	49	440	70-190	17,5	2	19,5
	Ostravská operace 4. ukrajinského frontu 10. březen-5. květen	31 11	259,0 150	3080 1500	184 100	416 120	57	140	100-140	8	2	10
	Bratislavsko-brněnská operace 2. ukrajinského frontu 25. březen-5. květen	42 11	352,3 200	6160 1800	246 120	637 150	42	150	200	9	—	9
III. květen 1945	Pražská operace 1., 2. 4. ukrajinského frontu 6. až 11. květen	180 80	2100,0 900	30080 9700	2126 2200	4080 1000	6	850	150-200	—	80	80

stojí nesrovnatelně výše než nepřítel a než ruská armáda v zimě 1915. Historie první světové války se na Karpatském směru neopakovala.

Boj vojsk 1. a 4. ukrajinského frontu v září a v říjnu 1944 měl i ve formě, v jaké jej známe, mimořádný význam pro Slovenské národní povstání, neboť upoutal velké množství nepřátelských sil, které německé velení nemohlo použít v boji proti partyzánům a slovenským povstaleckým jednotkám.

b) Útok 4. a 2. ukrajinského frontu k osvobození jihovýchodního Slovenska (listopad—prosinec)

Úspěch 4. ukrajinského frontu v posledních dnech října r. 1944 byl podmíněn útokem 2. ukrajinského frontu v Rumunsku a v Maďarsku. Armády pravého křídla 2. ukrajinského frontu dokončovaly v té době **Debrecenskou útočnou operaci**, v jejímž průběhu osvobodily východní oblast Maďarska až po řeku Tisu. V prostoru Čopu navázala vojska 2. a 4. ukrajinského frontu úzký kontakt.

Situace na karpatském směru se začátkem listopadu vyvíjela tak, že bylo nutno ještě více sladit operace 4. a 2. ukrajinského frontu. Dosavadní boje v Karpatech potvrzovaly zkušenost, že pouze čelní údery k překonání mohutných horských pásem jsou málo efektivní a že v dalším osvobození Československa je nutno kombinovat strategický manévry k obejití horských pásem s cílem vyjít do boku a týlu nepřátelských vojsk se současným čelním tlakem od východu na západ.

Operační přestávka, která byla počátkem listopadu 1944 nutná pro vojska 38. armády a 4. ukrajinského frontu, byla vyplněna plánováním další útočné činnosti. Při tom se vycházelo z předpokladu, že pozornost 1. ukrajinského frontu má být soustředěna plně k pozdějším operacím na varšavsko-berlínském směru severně Karpat. Naproti tomu však 2. ukrajinský front bez přerušení rozvíjel útok na budapeštském směru. V závislosti na vývoji bitvy o Budapešť přikládalo sovětské velení stále větší důraz na aktivizaci bojové činnosti armád pravého křídla 2. ukrajinského frontu (tj. 40., 27., 53. armáda a 4. rumunská armáda). Cílem útoku vojsk pravého křídla 2. ukrajinského frontu podle směrnic z 4. listopadu bylo rozbít budapeštské uskupení nepřítelů od severu a severovýchodu, čímž byl současně řešen úkol osvobození jižního Slovenska úderem z jihu. Proniknutí 2. ukrajinského frontu na jižní Slovensko ohrožovalo týl němec-

V průběhu Karpatsko-dukelské operace v září a v říjnu 1944 osvobodila vojska 38. armády a 1. ukrajinského frontu severovýchodní pohraniční oblast Slovenska v rozloze asi 1000 km². Výraznější byl úspěch vojsk 4. ukrajinského frontu v Karpatsko-užhorodské operaci. V říjnu ovládla hlavní hřeben východních Karpat od průsmyku Lupkovského až po Jablonický a Tatarský průsmyk. Dne 27. října bylo osvobozeno hlavní město Zakarpatské Ukrajiny Užhorod.

ké 8. armády a maďarské 1. armády (skupina armád Jih generála Wöhlera na území středního Slovenska). Tlakem 2. ukrajinského frontu se ocitla v nevýhodném postavení i německá 1. tanková armáda generála Heinriciho, která vedla obranné boje proti 4. ukrajinskému frontu v severovýchodní části Slovenska.

* * *

Útok 4. ukrajinského frontu byl obnoven 20. listopadu 1944. Tím byla zahájena tzv. **Užhorodsko-ondavská operace**, již se zúčastnila 18. armáda generálmajora A. I. Gastiloviče a 1. gardová armáda generálplukovníka Grečka. 29. listopadu byla 4. ukrajinskému frontu podřízena 38. armáda (a s ní i 1. čs. armádní sbor v SSSR), která mezitím pronikla na horní tok Ondavy, kde přešla počátkem prosince do obrany. V průběhu této operace vedla 18. armáda hlavní úder na směru Užhorod—Košice, při čemž musela nejen překročit několik východoslovenských řek, ale vést i čelní útok proti nepřátelským obranným postavením ve Slánském pohorí. Zvláště silný uzel obrany vybudoval nepřítel v prostoru Dargovského průsmyku, který byl vyvrácen teprve za útoku v lednu 1945.

Výsledkem Užhorodsko-ondavské operace bylo osvobození východního Slovenska — na severu až po horní tok Ondavy, na jihu po vrcholy Slánských hor. Přitom bylo 26. listopadu osvobozeno Humenné a Michalovce, 1. prosince Trebišov aj.

Výsledkem útočné činnosti sovětských a rumunských vojsk pravého křídla 2. ukrajinského frontu v rámci **Budapeštské operace**, pokud v prosinci 1944 zasáhla naše státní území, bylo osvobození jihoslovenské pohraniční oblasti od Turny n. Bodvou na západ přes Rimavskou Sobotu (21. prosince), Fiľakovo (30. prosince) až

po Šahy (14. prosince), Šafárikovo (19. prosince) a Levice (20. prosince).

Z této fáze osvobozování Československa vojsky 2. ukrajinského frontu zasluhuje největší pozornosti útok 7. gardové armády generálplukovníka M. S. Šumilova a 53. armády generálporučíka I. M. Managarova. Tato vojska prolomila 5. prosince nepřátelskou obranu u maďarského Hatvanu a uzavřela od severu obkličovací kruh kolem 180 000 nepřátelských vojáků v Budapešti. Průlom u Hatvanu byl rozvinut rychlým postupem tankových, mechanizovaných a jezdeckých sborů 6. gardové tankové armády generálplukovníka A. G. Kravčenko a 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny generálporučíka A. I. Plijeva. Přestože nepřítel prováděl v prostoru mezi Šahy, Levicemi a Štúrovem silné a časté protiútoky, podporované tanky a samohybnými děly, podařilo se sovětským vojskům udržet tuto důležitou vstupní bránu na jižní Slovensko. V těchto bojích bylo zničeno 120 nepřátelských tanků.

Bilance podzimního a zimního tažení sovětské armády k osvobození východní

části Československa byla ve svém souhrnu pozitivní, i když se na první pohled zdá, že po čtyřech měsících těžkých bojů byla ve srovnání s jinými operacemi osvobození relativně malá část československého území. To nás vede na jedné straně k závěru, že obtížnost bojů ve Východních Karpatech není stále plně docenována. Na druhé straně se přehlíží fakt, že boj za osvobození Československa mohl být úspěšně veden jedině v úzké závislosti na vývoji válečných událostí na těch operačně strategických směrech, jež poskytovaly z celkového hlediska vedení války proti hitlerovské koalici maximální efekt. Tímto směrem byl v druhé polovině r. 1944 směr Bukurešť—Budapešť. Směr karpatský nebyl však ani přehlížen, ani nedoceněn, ale ani ne přeceněn. Správně byla vyhodnocena jeho vazebná funkce jako spojovacího článku mezi hlavními středoevropskými směry [tj. varšavsko-berlinským a budapeštsko-vídeňským]. Proto byl také dotován takovými silami 4. ukrajinského frontu, jež odpovídaly nejen významu jeho operačně strategické funkce, ale i jeho významu politickému.

II. ETAPA (LEDEN—DUBEN 1945)

a) Útok 4. a 2. ukrajinského frontu v Západních Karpatech (leden—únor 1945)

V analogických souvislostech, i když v poněkud odlišných formách, rozvíjel se útok sovětské armády k osvobození Československa také v roce 1945. Podle plánu sovětského hlavního velení měly sovětské ozbrojené síly rozbit nepřátelskou frontu v první fázi tažení r. 1945 od Baltického moře až po hranice severní Jugoslávie. Tento plán zahrnoval v sobě současné úder y proti wehrmachtu na východopruském, varšavsko-berlinském, karpatsko-pražském a budapeštsko-vídeňském směru. V této fázi měla sovětská armáda proniknout na čáru, vymezenou dolním tokem Visly a městy Bydgość, Poznaň, Vratislav, Ostrava, Brno, západně od Vídně, Nagykanizsa. Útok byl plánován do hloubky 600—700 km a stanovené čáry mělo být dosaženo v průběhu 45 dnů. Začátek útoku byl stanoven na 20. ledna 1945.

Tzv. zimní bitva, pod níž rozumíme zpravidla úder y sovětské armády na uvedených směrech, byla zahájena na žádost západních spojenců, kteří se ocitli v důsledku německého protiúderu v Ardenách v nevýhodné situaci, dříve než bylo plánováno. Sledujeme-li však proces osvobození Československa, musíme nejdříve obrátit pozornost k událostem při dolním toku Hronu a v prostoru Komárna, neboť

zde nejdříve zazněly výbuchy ohlašující velkou zimní bitvu.

V noci ve tři hodiny 6. ledna 1945 byla zahájena tzv. **Komárenská operace**, jíž se zúčastnila vojska 7. gardové armády a 6. gardové tankové armády 2. ukrajinského frontu. Jejím cílem bylo jednak zabránit nepřátelským pokusům o vyproštění obkličovaných vojsk v Budapešti, jednak vytvořit na dolním Hronu předmostí k rozvinutí útoku na bratislavském směru. Již 8. ledna pronikly tankové brigády až do blízkosti Nových Zámků a Komárna. Silné protizteče nepřátelské 8., 6. a 20. tankové divize za podpory pěších praporů nedovolily však rozvinout dále úder a naopak sovětské jednotky se stáhly od Nových Zámků a Komárna na východ. Podařilo se ale stabilizovat předmostí na čáře Svodín, Bátorové Kesy, Radvaň (při Dunaji).

Ještě v průběhu bojů na komárenském směru přešla do útoku také ostatní vojska pravého křídla 2. ukrajinského frontu [1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina a 53. armáda měly útočit na Banskou Štiavnicu a Zvolen, 27. armáda a 4. rumunský armádní sbor na směru Lučenec, Banská Bystrica a 40. armáda s rumunskou 4. armádou měla útočit na směru Plešivec, Brezno]. Dne 12. ledna byla

tak zahájena tzv. **Středoslovenská operace**. Po počátečním úspěchu [14. ledna osvobozen Lučenec, 23. ledna Rožňava a Jelšava] došlo vzhledem k nepříznivým zimním podmínkám a poměrně silnému odporu nepřítele k omezení bojové činnosti. Hlavní příčiny tohoto jevu spočívaly v tom, že v souvislosti s nepřátelskými pokusy vyprostit obklíčená vojska v Budapešti, bylo nutno postupně stáhnout část sil na jih. Do konce ledna byla stažena ze Slovenska celá 27. armáda a také 6. gardová tanková armáda a 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina byly odsunuty do zálohy velitele 2. ukrajinského frontu, aby doplnily stavy svých svazků a převzaly doplňky bojové techniky. Boj o střední Slovensko spočíval nyní na 40. armádě a s ní spolupracující rumunské 4. armádě a na 53. armádě, již byla podřízena rumunská 1. armáda. Na předmostí při dolním toku Hronu zůstala pouze část sil 7. gardové armády.

Rozsáhlé přeskupení vojsk a rozšíření pásem armád vyžadovalo od štábů rozsáhlé organizační úsilí. Drobné akce na jednotlivých horských směrech se střídaly s bojovými přestávkami. Za této situace nejvýraznějšího úspěchu dosáhla 40. armáda, jež 30. ledna osvobodila Brezno. S plnou intenzitou byl však boj za dokončení osvobození středního Slovenska obnoven teprve počátkem března [5. března vojska 53. a rumunské 1. armády osvobodila Krupinu, 6. března Banskou Štiavnicí]. Dne 10. března zvýšila tlak z východu a jihu k Banské Bystrici také vojska 40. armády a rumunské 4. armády. Po těžkých bojích byl 14. března osvobozen Zvolen a 25. března Banská Bystrica.

Mezitím došlo však ještě v pásmu 2. ukrajinského frontu v únoru 1945 k jedné důležité změně. Dne 18. února provedly fašistické divize z 6. tankové armády SS, které byly přesunuty na východ ze západní fronty, silný protiúder proti 7. gardové armádě na předmostí při dolním toku Hronu. V obranných bojích, trvajících až do 24. února 1945, stáhly se sovětské jednotky z hronského předmostí na východní břeh řeky.

Je to jediný případ, kdy v průběhu osvobozování Československa odešla so-

větská vojska z předem osvobozeného území. Mezi příčinami tohoto částečného neúspěchu se uvádí především to, že nebyl prováděn v dostatečné míře taktický a operační průzkum, takže se nepodařilo včas zjistit, že nepřítel soustředil u Nových Zámků silné tankové uskupení (asi 400 tanků). Svůj úspěch zaplatili však fašisté ztrátou 104 zničených tanků, 86 samohybných děl a 4580 padlých.

* * *

Souběžně se středoslovenskou operací 2. ukrajinského frontu probíhala v severních oblastech východního a středního Slovenska a v přilehlých oblastech jižního Polska tzv. **Západokarpatská operace 4. ukrajinského frontu** [38. armáda, 1. gardová armáda a 18. armáda]. Tato operace představuje nezbytný čelní tlak proti nepříteli v hornatém území Slovenska, který musel doprovázet úder hlavních sil sovětské armády na varšavsko-berlínském směru, jímž bylo obchvacováno Slovensko od severu. 38. armáda útočila na směr Krosno, Gorlice, Krakov, 1. gardová armáda od Ondavy směrem na Prešov, 1. čs. armádní sbor v její sestavě na Bardějov, 1. gardová armáda z prostoru Košic na Spišskou Novou Ves.

Západokarpatská operace začala ve dnech 12.—18. ledna formou postupně zasazovaných úderů v pásmech jednotlivých armád. V bojích trvajících do 19. února 1945 postoupila vojska 4. ukrajinského frontu v Polsku o 225 km na západ, na území Československa až o 170 km. Na čs. území se fronta dočasně ustálila na čáře Vitanová, Smrečany, Okoličné [východně od Liptovského Mikuláše].

V průběhu operace byly 19. ledna osvobozeny mj. Košice a Prešov, 20. ledna Zborov a Bardejov, 22. ledna Gelnica, 25. ledna Spišské Podhradie, 27. ledna Spišská Nová Ves, 28. ledna Kežmarok a Poprad, 30. ledna Liptovský Hrádok a 3. února Smrečany a Okoličné. Československý 1. armádní sbor v SSSR byl za úspěchy v průběhu operace jmenován čtyřikrát v rozkaze sovětského hlavního velitele a některé jeho svazky byly pojmenovány čestnými názvy „jaselský“, „prešovský“, „košícký“.

b) Ostravská operace 4. ukrajinského frontu (10. března — 5. května 1945)

Výsledek zimní bitvy na východní frontě byl pro fašistické Německo katastrofální. Sovětská armáda pronikla k Odře a zastavila se 60 km před Berlínem.

Ani ve Východním Prusku a v Maďarsku se nepodařilo nepříteli dosáhnout obratu ve válce. Dne 13. února sovětská armáda donutila ke kapitulaci poslední

skupinu nepřátelských vojsk v Budapešti. Východopruský Královec se svou posádkou byl odřezán od Německa.

Sovětské hlavní velení vyhodnotilo dosažené výsledky a rozhodlo — zřejmě po určité diskusi, jak naznačují memoáry maršála G. K. Žukova — že před závěrečným úderem na Berlín je třeba nejdříve likvidovat poměrně silná uskupení nepřátelských vojsk ve Východních Pomořanech, v Maďarsku a v Rakousku. Převládá názor, že okamžitý útok na Berlín by mohl být ohrožen nepřátelskými protiútoky do boku útočících vojsk.

Na karpatsko-pražském směru měla pokračovat v útoku vojska 4. ukrajinského frontu a pravého křídla 2. ukrajinského frontu. Ostatní síly 2. ukrajinského frontu měly v součinnosti se 3. ukrajinským frontem pokračovat v útoku na vídeňském směru. Nové směrnice hlavního velení k přípravě operace byly vydány 17. února.

4. ukrajinský front měl vést hlavní úder proti nepřátelské 1. tankové armádě ve směru Strumień, Fryštět, Místek, Olomouc. Tím mělo být obchváčeno Ostravsko z jihu a vytvořeny předpoklady pro rozvinutí úspěchu ze střední Moravy k Pardubicím a dále k Praze. Tento úkol byl svěřen 38. a 1. gardové armádě. V jejich sestavě byla zasazena mj. 1. čs. samostatná tanková brigáda a od 14. dubna také 1. čs. smíšená letecká divize v SSSR. 18. armáda, v jejíž sestavě byl 1. čs. armádní sbor v SSSR, měla útočit na směru Ružomberok, Žilina, Kroměříž.

Souběžně s Ostravskou operací 4. ukrajinského frontu měla vojska soused-

ního levého křídla 1. ukrajinského frontu uskutečnit tzv. **Hornoslezskou operaci**, ve které měla dosáhnout čáry Ströhlen, Münsterberg, Opava.

Ostravská operace se podle průběhu bojů dělí na tři období:

1. období (10.—23. března 1945) — pokus o průlom nepřátelské obrany na plánovaném směru hlavního úderu nevedl k předvídanému úspěchu. Bylo dosaženo průlomu jen do hloubky 6—12 km.

2. období (24. března — 14. dubna) — hlavní úder 4. ukrajinského frontu byl přenesen na směr Žory, Wodzisław, Opava a přimyká se více k útoku 1. ukrajinského frontu v Horním Slezsku. Bylo vytvořeno předmostí na Odře u Tworkowa a Ostravsko bylo obchváčeno ze severu. — Na Slovensku pronikla část sil 18. armády na oravském směru do prostoru Nová a Stará Bystrica, na vážském směru 1. čs. armádní sbor po osvobození Liptovského Mikuláše (4. dubna) a Ružomberoku (5. dubna) pronikl k Malé Fatře.

3. období (15. dubna — 5. května) — po těžkých bojích podařilo se vojskům frontu prolomit hluboce členěnou nepřátelskou obranu na přístupech k Ostravě od severu a severozápadu v šířce 150 km. Byla osvobozena Opava (22. dubna), Ostrava a Žilina (30. dubna) a do 5. května dosaženo čáry Moravský Beroun, Sternberk, Velká Sítelná, Fulnek, Přibor, Frenštát p. Radh., Valašská Bystřice. Z této čáry přešla vojska 4. ukrajinského frontu bez operační přestávky k Pražské operaci.

c) Bratislavsko-brněnská operace (25. března — 5. května)

V polovině února vydalo hlavní velení sovětské armády směrnice 2. a 3. ukrajinskému frontu k uskutečnění útočné operace na budapeštsko-vídeňském směru. Součástí této Vídeňské operace (16. března — 15. dubna) skupiny frontů byla i operace Bratislavsko-brněnská, uskutečněná armádami 2. ukrajinského frontu nacházejícími se severně Dunaje na slovenském území.

Směrnice hlavního velení ukládala 2. ukrajinskému frontu vést hlavní úder 7. gardovou a 53. armádou ve všeobecném směru Nové Zámky, Malacky, Znojmo. Za útoku měla být osvobozena mj. Bratislava a dvacátý den operace dobyto Brno.

Jižně Dunaje, na vídeňském směru, měla útočit 46. a 9. gardová armáda. Útok měl být zahájen 15. března.

Vzhledem k nepřátelskému protiútku u jezera Balaton počátkem března 1945 došlo k odložení vídeňské operace a tedy i k odložení termínu zahájení úderu severně Dunaje (tj. Bratislavsko-brněnské operace). Část sil 2. ukrajinského frontu (9. gardová armáda a 6. gardová tanková armáda) byla uvolněna pro posílení 3. ukrajinského frontu. Mezitím však na pravém křídle 2. ukrajinského frontu 40. armáda a rumunská 4. armáda dosáhly Banské Bystrice a Hronu, takže připravovaný útok 2. ukrajinského frontu mohl být zahájen z čáry probíhající podél Hronu od Banské Bystrice až po jeho soutok s Dunajem.

V Bratislavsko-brněnské operaci můžeme rozlišit tato období:

1. období (25. března — 4. dubna) —

průlom nepřátelské obrany vojsky 53. a 7. gardové armády po násilném přechodu Hronu v šířce 17 km. K rozvinutí průlomu byla druhý den zasazena 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina generála A. I. Plijeva, již se podařilo z chodu překročit řeku Nitra a v součinnosti se střeleckými divizemi ovládnout 29. března Nové Zámky. Ve spolupráci s výsadbou Dunajské říční flotily překročily útočící svazky rozvodněný Váh a postupovaly rychle do prostoru Bratislavy. Útokem 25. a 23. sboru 7. gardové armády od východu zasoučasného obchvatu 27. a 24. sboru od severovýchodu byl 4. dubna zlomen nepřátelský odpor v Bratislavě a jejím okolí. — Současně pokračovala v útoku bez přerušení na krajním pravém křídle frontu 40. armáda a rumunská 4. armáda — 3. dubna osvobodily Kremnic, 4. dubna Prievidzu a Handlovu.

2. období (5.—15. dubna) — bylo vyplněno bojem o Malé Karpaty a předmostí na dolním toku Moravy. 7. gardová armáda pokračovala v útoku jižně Dyje ve směru na Mikulov; 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina a 53. armáda po úporných bojích, za nichž byly odraženy četné nepřátelské protizteče tankového sboru Feldherrenhalle, překročila Moravu 7. dubna u Břeclavi a 12. dubna u Hodonína. — 40. armáda v součinnosti s rumunskými vojsky osvobodila 10. dubna Trenčín.

3. období (16. dubna — 6. května) — k zesílení útoku na Brno byla ze severovýchodního Rakouska přesunuta na Mo-

ravu 6. gardová tanková armáda (v té době měla 164 tanků). 23. dubna prolomila 53. armáda nepřátelskou obranu východně od Brna a zajistila zasažení 6. gardové tankové armády, která obchvátla Brno od severu. 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina obchvacovala Brno z jihu a jihozápadu. 23. dubna byl zahájen závěrečný úder na Brno a v noci na 26. dubna bylo město osvobozeno. V příštích dnech se bojová linie dočasně stabilizovala západně od Brna a východně od Mikulova. — Směrem na Vyškov rozvíjela však úder část sil 53. armády a 6. gardové tankové armády, čímž byla od jihu svírána nepřátelská 1. tanková armáda. 30. dubna byl osvobozen Vyškov. — Současně pokračovala v čelním tlaku proti 1. tankové armádě 40. armáda a rumunská 4. armáda, jež 2. května osvobodily Uherské Hradiště a 5. května Kroměříž, kam současně pronikly i jednotky 1. čs. armádního sboru, operujícího ve svazku 18. armády 4. ukrajinského frontu.

Výsledkem Bratislavsko-brněnské operace jako součásti vídeňské operace (Viedeň osvobozena 13. dubna) bylo osvobození západního Slovenska a jihovýchodní Moravy a obchvat německé 1. tankové armády z jihu. Současně byla tato nepřátelská vojska svírána od východu a severu 4. ukrajinským frontem. Mezi Lipníkem, Olomoucí a Prostějovem zbýval jim jen úzký koridor k ústupu na západ. Důsledkem těchto operací také bylo, že se výrazně zhoršila situace německofašistických vojsk v severní Jugoslávii, odkud musela spěšně ustupovat na severozápad.

III. OBDOBÍ — PRAŽSKÁ OPERACE SKUPINY 1., 4. a 2. UKRAJINSKÉHO FRONTU (6.—12. května 1945)

Specifické zvláštnosti Pražské operace byly dány nejenom jejím rozmachem, který přesahuje všechny ostatní operace sovětské armády k osvobození Československa, ale především politickými aspekty. Směrnice frontům k operaci byly vydány ve dnech 1.—2. května 1945 — tedy v době, kdy sovětská armáda končila boje v Berlíně a kdy ještě odboj v českých zemích nepřerostl všude v otevřené povstání.

Jako operační cíl se Praha objevila poprvé již v polovině února 1945, kdy byly 4. ukrajinskému frontu vydávány směrnice pro Ostravskou operaci. Otázka likvidace nepřátelského odporu v západních částech Československa byla brána v úvahu také při plánování Berlínské operace a v jejím průběhu. Vyplývá to mj. z toho, že již 25. dubna 1945 předalo so-

větské velení veliteli západních, tehdy spojeneckých vojsk v Evropě, informaci, podle níž se sovětská armáda připravovala v nejbližších dnech vyčistit od nepřítelů český prostor včetně oblastí západně od Labe a Vltavy. Bezpochyby dozrávala již v té době stěžejní myšlenka zámyslu Pražské operace — vést hlavní úder vojsky 1. ukrajinského frontu od severu přes Krušné hory k Praze. Proniknutí do týlu německofašistické skupiny armád „Střed“ maršála Schörnera mělo vést k její rychlé kapitulaci.

Strategický zámysl Pražské operace předvídal vést dva mohutné úder proti křídům nepřátelské skupiny armád „Střed“ s cílem rozvinout tyto úder v operační hloubce ve sbíhavých směrech a osvobodit Prahu. Tím měly být odřezány ústupové cesty nepříteli na západ

a jihozápad. Tyto úderly měly vést vojska 1. ukrajinského frontu z prostoru severozápadně Drážďan a vojska 2. ukrajinského frontu z prostoru jižně od Brna. Současně měla přejít k útoku vojska středu a levého křídla 1. ukrajinského frontu, celý 4. ukrajinský front a vojska pravého křídla 2. ukrajinského frontu. Jejich úkolem bylo rozdělit obklíčené nepřátelské uskupení na části a donutit je ke kapitulaci. Část sil hlavních úderných uskupení měla pronikat do západních Čech a vytvořit zde vnější frontu obklíčení a současně zajistit kontakt s americkými vojsky na čáře Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice.

Podle rozhodnutí velitele 1. ukrajinského frontu vedly hlavní úder z prostoru Riesa tři vševojskové a dvě tankové armády podél západního břehu Labe a Vltavy ve všeobecném směru Teplice — Praha. Úder byl veden proti nejslabšímu místu nepřátelské sestavy a nejkratším směrem k Praze. Další úder byl veden dvěma vševojskovými armádami z prostoru severozápadně od Zhořelce směrem na Žitavu, Mladou Boleslav a Prahu. Třetí úder směrem na Pirnu a Mělník vedla polská 2. armáda. Vojska hlavního úderného uskupení byla učleněna do jednoho sledu. Tankové armády byly zasazeny v sestavě vševojskových armád s úkolem proniknout rychle do hloubky, zmocnit se přechodů přes Krušné hory a osvobodit Prahu. Vševojskové armády měly dosáhnout Prahy koncem sedmého dne operace. Začátek operace byl stanoven na ranní hodiny 7. května (pohotovost stanovená k 20.00 hod. 6. května).

Vzhledem k přeskupení, jež bylo nutno provést v pásmu 2. ukrajinského frontu, předvíдалo se, že jeho vojska zahájí útok postupně 7. a 8. května. Hlavní úder měla vést 7. gardová armáda z prostoru jižně od Brna ve směru na Jaroměřice. Průlom do hloubky měla rozšířit 6. gardová tanková armáda, která byla stažena k Brnu z olomouckého směru, kde její brigády byly vystřídány svazky 40. armády. 8. května měla vyrazit k útoku z prostoru západně od Brna 53. armáda a rumunská 1. armáda, jejichž úkolem bylo ovládnout prostor Humpolec. V pásmu 53. armády měla být 9. května zasazena 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina s úkolem rozvíjet útok ve směru Jihlava, Humpolec, Benešov, jižní okraj Prahy.

Tento zámysl velitele frontu korigovalo sovětské hlavní velení tak, že hlavní úderné uskupení bylo zesíleno 9. armádou, jež měla útočit ve směru Nová Bys-

třice, Týn n. Vlt., Plzeň. Také 46. armáda v Rakousku se měla připojit k útoku s úkolem proniknout do prostoru Českých Budějovic. Tak bylo v rámci 2. ukrajinského frontu k úderu na pražském směru koncentrováno úsilí čtyř vševojskových armád, jedné tankové armády a jedné jezdecko-mechanizované skupiny. K jejich podpoře byla zasazena 5. letecká armáda 2. ukrajinského frontu a 17. letecká armáda 3. ukrajinského frontu. — Na pomocném směru Prostějov — Nové Město na Moravě měla útočit 40. armáda s rumunskou 4. armádou.

4. ukrajinský front obdržel pro Pražskou operaci tyto úkoly: 60. armáda měla útočit na směru Opava, Lanškroun, částí sil na Olomouc; 38. armáda ve směru Fulnek — Olomouc, 1. gardová armáda ve směru Frýdlant — Přerov, a 18. armáda ve směru Vsetín — Prostějov. Všeobecně se úsilí 4. ukrajinského frontu koncentrovalo k čelnímu tlaku ve směru Olomouc, Praha. K rychlému proniknutí do hloubky s cílem znemožnit nepříteli ústup na západ byly vylčeny u jednotlivých armád rychlé skupiny — u 38. armády byla do této skupiny včleněna mj. československá 1. tanková brigáda.

Vzhledem k nutnosti poskytnout pomoc povstání v Praze zahájilo hlavní úderné uskupení 1. ukrajinského frontu útok již ve 14.00 hod. 6. května. Na směru hlavního úderu 2. ukrajinského frontu byl útok zahájen 7. května v 8.15 hod., na všech ostatních směrech nejpozději 8. května.

Podle průběhu bojové činnosti je možno Pražskou operaci rozdělit na dvě období:

1. období [6.—8. května]: průlom nepřátelské obrany v pásmu 1. a 2. ukrajinského frontu, rozvinutí útoku do operační hloubky, ovládnutí přechodů přes Krušné hory a vytvoření podmínek pro obklíčovací manévry na Prahu. — Na Moravě vojska 4. ukrajinského frontu a pravého křídla 2. ukrajinského frontu zlikvidovala nepřátelský odpor v prostoru Olomouce.

2. období [9.—12. května] zahrnuje osvobození Prahy 3. a 4. gardovou tankovou armádou, uzavření obklíčovacího kruhu kolem skupiny armád Střed v prostoru mezi Prahou a Benešovem, proniknutí vojsk 1. a 2. ukrajinského frontu na čáru styku s americkou armádou v západních Čechách a zmaření nepřátelských pokusů o porušení podmínek bezpodmínečné kapitulace a únik na západ do amerického zajetí. Celkem bylo v Pražské operaci zajato přes 850 000 nepřátelských

vojáků a důstojníků, ukořistěno více než 1800 tanků a samohybných děl, 9500 děl a minometů, 1100 letounů a jiná bojová technika.

Pražskou operací byl vítězně zakončen boj sovětské armády za osvobození Československa a skončila druhá světová válka na evropském bojišti vůbec.

* * *

V útočných operacích na území Československa se v nejednom směru obohatilo i sovětské vojenské umění. Byly získány cenné zkušenosti z použití velkých tankových svazů a svazků v horském a v zalesněném terénu. Zvláště v Pražské operaci se prokázalo, že za jistých podmínek lze zasadit tankové armády v prvním operačním sledu. Ukázalo se, že v terénu obdobném Krušným horám je možno použít s úspěchem a s velkým efektem velké masy tanků — na směru hlavního úderu přes Krušné hory bylo koncentrováno 1100 tanků a samohybných děl, tj. dvě třetiny všech tanků, jež měl tehdy 1. ukrajinský front k dispozici.

V operacích při osvobození Československa získalo cenné zkušenosti také sovětské letectvo. Za osm měsíců provedlo letectvo skupiny ukrajinských frontů nad územím Československa 85 000 bojových vzletů (z toho v květnu 1945 denně až 1000 vzletů). Hlavní úsilí letectva bylo zaměřeno k bezprostřední podpoře útočících vojsk, a to jak při průlomu, tak při rozvíjení útoku v operační hloubce, zvláště při zabezpečování činnosti armádních a frontových rychlých skupin. Za bojů v horském terénu plnilo sovětské letectvo řadu úkolů, jež bývají obvykle dávány dělostřelectvu. Tak v průběhu Východokarpatské a Západokarpatské operace zasazovalo bitevní letectvo úderů nepřátelským palebným postavením na odvrácených svazích hor. V období podzimních dešťů letectvo často nahrazovalo dělostřelectvo, které zůstávalo vzhadu za postupujícími vojsky. Zvlášť účinně nahrazovalo letectvo dělostřelectvo za pronásledování nepřítelů v průběhu Pražské operace, kdy znemožňovalo útek nepřátelských kolon na západ.

Z hlediska použití dělostřelectva se za bojů v Československu prohloubila zkušenost, že v horském terénu je výhodná decentralizace i u velkých dělostřeleckých svazků. Bylo to vyvoláno nutností zabezpečit účinnou palebnou podporu divizí a pluků při jejich bojové činnosti na samostatných směrech. Jinou zvláštností v po-

užití dělostřelectva bylo uskutečnění relativně velkého množství dělostřeleckých příprav k útoku.

Mimořádně významnou úlohu za bojů v našich horách plnilo sovětské ženijní vojsko. Hlavním úkolem ženijního vojska v horách byla úprava cest a mostů. Vojska 4. a 1. ukrajinského frontu pouze ve Východokarpatské operaci vybudovala nebo obnovila 1500 km cest, postavila 300 nových mostů a 700 mostů obnovila nebo zesílila.

Boje sovětské armády v Československu 1944—1945 potvrdily a rozvinuly závěry sovětské vojenské vědy, že v horských oblastech je možné použít útvarů a svazky všech druhů vojsk v jejich obvyklé („rovinné“) organizaci. Těmto svazkům se však musí dostat pro boj v horách speciální přípravy a praktického výcviku.

Za bojů na středním Slovensku se ověřila zásada, že vševojsková armáda může útočit na frontě v pásmu 30—70 km. Obvykle byly v pásmu armády vybrány dva až tři směry podél údolí řek a komunikací. Na každém směru působil pak jeden až dva střelecké sbory. V útočném boji v horském terénu se osvědčily obchvatné manévry útvarů i menších jednotek při likvidaci jednotlivých opěrných bodů a uzlů nepřátelské obrany. Široce bylo při tom využíváno i noční bojové činnosti. V noci bylo uskutečněno překvapivé soustředování jednotek nebo jednotky byly v noci přeskupovány na nové směry. Často byla zteč zahajována ještě před svítáním.

Zkušenosti sovětské armády z bojů v Československu jsou dnešním stavem vojenské vědy a vojenského umění v mnohém překonány. Nikdy však nemůže být překonán morální a politický smysl boje sovětských vojáků v Československu, založený na principech internacionalismu a socialistického vlastenectví, které ukládalo sovětským vojákům bojovat proti německému fašismu se stejným odhodláním a hrdinstvím v Československu, jako na kterémkoli jiném úseku sovětsko-německé fronty.

LENIN A VOJENSTVO

V posledných mesiacoch sa vrac a vracujeme k prácam V. I. Lenina. Azda to nie je len preto, že slávime storočnicu tohoto veľkého mysliteľa. Ak by tomu tak bolo, potom by to bolo len nové svedectvo o tom, že leninský štýl práce je nám z leninizmu najvzdialenejší.

Súčasný návrat k Leninovmu dielu je

predovšetkým výrazom boja proti tým re-negátom, ktorí v minulých rokoch chceli dokázať, že leninizmus nie je dosť „európsky“. Od toho bol potom už len krôčik k takým „aplikáciám“, že ani socialistická vojenská veda, ktorej základy formuloval práve Lenin, nie je „šitá“ na armády s európskou tradíciou.

— • —

V Leninovom diele zaujímajú vojenské otázky významné miesto. Sú verným odrazom doby, keď otázky ozbrojeného ná-sillia patrili k najnaliehavejším otázkam revolučného hnutia proletariátu. Meno V. I. Lenin je bezprostredne späté s formovaním základov vojenského umenia a vojenskej organizácie proletariátu — s umením viesť ozbrojené povstanie proletariátu. S jeho menom je spojený aj vznik teórie a praxe ozbrojenej obrany socialistického štátu — s vytvorením socialistickej vojenskej vedy, ako systému znalosti zákonitostí prípravy a vedenia vojny na obranu socialistického štátu. Preto je aj rozsah riešených vojenských otázok v prácach V. I. Lenina veľmi široký.

Navyše Lenin skúma vojenské otázky v prísnej závislosti na najvlastnejších základoch, z ktorých vyvierá a na ktorých spočíva vojenská moc.

Pravda, príčiny, prečo sa Leninovmu vojenskoteoretickému odkazu venovala taká pozornosť, akú si toto vojenskoteoretické dedičstvo zasluhuje, sú aj staršieho dáta. Spomeňme tu najmä negatívny vplyv odpovede J. V. Stalina na list plukovníka Razina,¹⁾ v ktorej okrem iného píše: „Na rozdiel od Engelse nepokládal

¹⁾ Dňa 30. 1. 1946 se profesor Razin obrátil listom na J. V. Stalina, v ktorom ho žiada o vyjadrenie k Leninovmu hodnoteniu Carla van Clausewitz. Stalin v odpovedi hodnotí chybné nie len Clausewitz, ale predovšetkým Leninovu vojenskú činnosť a jeho znalosti o vojenstve vôbec.

se Lenin za znalce vojenství... Za občanské války nabádal Lenin nás, tehdy ještě mladé soudruhy z ÚV, abychom důkladně prostudovali vojenství. Pokud jde o něho samého, přímo nám prohlásil, že pro něho už je pozdě na to, aby studoval vojenství.²⁾ Nakonec sme mali veriť a verili, že Lenin, ktorý stál na čele strany a štátu v čase, keď sa o jeho existencii rozhodovalo vojenskými prostriedkami, nerozumel vojenstvu.

Je pravda, že Lenin o sebe prehlásil, že sa necíti byť znalcom vojenstva. Nože, aj Sokratés o sebe prehlásil: „Viem, že nič neviem,“ ale pritom to bol veľký starogrécky mysliteľ a filozóf. Aj Napoleon, jeden z najväčších majstrov tzv. ničivej stratégie, prehlásil, že vo vojne pozná len tri veci: každý deň pochodovať desať míľ, bojovať a odpočívať. Skutočnosť však bola iná.

O tom, že Lenin vojenstvo nielen hlboko študoval, ale vojenstvu aj rozumel a vojenskú moc obratne využíval ako nástroj politiky, svedčí nielen víťazstvo mladej sovietskej republiky v občianskej vojne a v zahraničnej vojenskej intervencii, ale najmä jeho nesmrteľné dielo.

Lenin pristupoval k štúdiu vojenstva ako politik a štátnik a nie ako vojak-

profesionál. To sa odráža v tom, že vojenské otázky rieši vždy prísne so zreteľom k potrebám politiky, v súvislosti s jej praktickými úlohami a nie z hľadiska vlastného, vnútorného mechanizmu ozbrojeného zápasu, ktorý zaujíma predovšetkým vojaka profesionála.

Preto sú vojenské otázky v Leninovom diele riešené nie samostatne, ako teoretický problém vlastný vojenskej vede, ale v desiatkach prác politickej povahy, aj napriek tomu, že niektoré sa zaoberajú len vojenskými problémami.

Preto je aj škála vojenských problémov, ktorými sa Lenin zaoberal, užasne pestrá, postihuje vojenstvo od najbežnejších otázok, od problému organizovanosti života jednotky až po najzásadnejšie otázky charakteru ozbrojeného zápasu, či problému strategického riadenia vojny. Celá tá obdivuhodná ľahkosť, s akou Lenin vyslovuje tézy vojenskej vedy, však má jedno nesporné zázemie, perfektnú znalosť epochy, v ktorej žil. Toto fundamentálne zázemie mu umožnilo tiež prirodzene formulovať črty vojen epoch imperializmu. Tézy k charakteru vojen epoch imperialismu patria k najzávažnejším z tých, ktorými Lenin obohacuje vojenskú teóriu proletariátu.

— • —

K najzaslúženejším i najvýznamnejším Leninovým prácam patrí jeho teória imperialismu, ktorú rozvíja najmä v knihe „Imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu“. Predovšetkým zásluhou tohto diela možno leninizmus definovať ako marxizmus epochy imperialismu. Lenin ukazuje v tomto diele, ako nebývalý rozmach výrobných síl a postupná koncentrácia výroby priviedla kapitalizmus z obdobia voľnej konkurencie do jeho najvyššieho a posledného štádia — monopolného — do imperialismu. Ako vieme, klasifikuje Lenin imperialismus piatimi základnými črtami:

²⁾ J. V. talin — ÚV — VKS (b): O otázkách historie, Praha 1950, str. 52;

1. Koncentrácia výroby a kapitálu vytvorila monopoly, ktoré majú určujúcu úlohu v hospodárskej sfére.

2. Priemyslový a bankový kapitál splynuli a takto sa vytvorila finančná oligarchia.

3. Rozhodujúci význam vo vývoze nadobúda vývoz kapitálu, ktorý dosahuje neobyčajný rozmach.

4. Vznikajú medzinárodné monopolistické zväzy, ktoré usilujú o rozdelenie sveta.

5. Teritoriálne rozdelenie sveta medzi najsilnejšími kapitalistickými mocnosťami však bolo už vykonané.

Tento zásadný prelom vo vývine kapitalizmu vytvoril svojimi dôsledkami aj no-

vé podmienky vedenia vojny. Rozvoj výrobných síl v druhej polovici devätnásteho storočia vyvolal závažné zmeny v materiálnotechnických podmienkach vedenia ozbrojeného zápasu. Rýchlo sa rozvíjal priemysel, vrátane ťažkého. Na svetovú scénu vstúpili Krupp, Manlicher, Nagant, Mauser, ale aj Škoda a stovky ďalších.

Nastal nebývalý rozvoj vedy, priamo explózia vynálezov, od dynamitu až po bezdymný strelný prach, od kresacej pušky cez kapslovky, až po zásobníkovú opakovaciu s kovovými nábojmi. Použitie bezdymného strelného prachu a jednotnej kovovej nábojnice vytvorilo technické predpoklady pre skonštruovanie rýchlopalných zbraní, vrátane guľometu. Delá dostali nielen rýhované oceľové hlavne, ale aj klinové závery a brzdovratné zariadenie. To všetko umožnilo strieľať rýchlejšie, presnejšie a na väčšiu vzdialenosť. Ak v roku 1909 strieľali už z 42 cm mážiča 930 kg granáty do vzdialenosti 14 km, potom 23. 3. 1918 už padali nemecké granáty na Paríž zo 128 km vzdialenosti. Dráhu strely skúmala už matematika a fyzika — vznikla balistika.

Len čo sa začala využívať železničná sieť na dopravu vojsk i materiálu, dokončil Karel Benz (1879) svoje motorové vozidlo, ktoré nebolo už závislé na koľajniciach. Nedlho po tom udivil svet F. A. Blinov svojim „samochodom“ (1889) s húsenicovým pásom, ktorý nebol závislý na cestách. Takto vznikli predpoklady motorizácie armády. Siemens, Tesla, Popov, Branley, Marconi, Hertz, Armstrong a ďalší, „dali“ armádam spojovacie prostriedky. To všetko zmenilo možnosti mobilizácie, sústreďovania, rozvíjania, zásobovania, ale aj velenia a riadenia vojsk. Rýchlosť sa stala jednou z najobávanejších zbraní.

Úroveň priemyslu stále viac vplýva na technické vybavenie armád. Na počiatku nášho storočia vzrástli prudko náklady na udržiavanie ozbrojených síl, najmä sa zvyšoval podiel výdavov na vojenskú techniku. Ak všeobecné výdaje Nemecka vo vojne v roku 1870—71 na nákup vojenskej

techniky neprevýšil ani 13—15 % všetkých výdavov, v rusko-japonskej vojne 1904—05 sa tento podiel zvýšil už na 25 % a v I. svetovej vojne činil dokonca už 60 %.³⁾

Zmenil sa význam ekonomického činiteľa vo vojne. A práve dôkladná znalosť rozvoja imperialismu dovolila V. I. Leninovi poznávať rozhodujúce väzby medzi ekonomikou a vojnou. Nielen to, Lenin videl aj spojitost medzi vojenskou organizáciou krajiny a celou substanciou národa. V ekonomike videl Lenin zdroj moci a v jednote frontu a zápolia — pevného zorganizovaného zápolia — videl zdroj neporaziteľnosti krajiny.

Lenin pochopil, že éra vojen vedených len s vopred pripravenými zásobami skončila definitívne práve tak, ako skončila éra, keď viedli vojnu žoldnieri alebo predstavitelia kasty, napolo odtrhnuté od ľudstva. Jeho memento znie: vojny vedú teraz národy!

Ekonomické možnosti boli vždy najhlubším výrazom vojenskej moci, pretože koniec koncov vyjadrovali v neposlednom rade aj možnosti výstavby armády čo do jej kvantity i kvality. Najmä preto sa vojny v minulosti viedli prevážne málo početnými armádami, odohrávali sa na malom priestore a ich osud bol rozhodnutý zvyčajne v jedinej bitke. Vojská vstupovali do boja v zovretých zostavách. Formy a spôsoby bojovej činnosti silne obmedzovali možnosti slobodného prejavu vôle a citov bojovníka.

Vo vojnách epochy imperialismu, ako ukazuje Lenin, dochádza v dôsledku rozvoja výrobných síl i potreby nahradiť obrovské straty na fronte k početnému rastu armády. Všeobecná branná povinnosť sa stáva bežným spôsobom dopĺňovania pravidelných masových armád. Triedne poslanie buržoázných armád sa dostalo do rozporu s triednym zložením masy vojsk. Navyše si však nová bojová technika vynútila aj nové, rozčlenené bojové zostavy, ktoré čoraz viac umožnili slobod-

³⁾ Lagovskij, A. N.: Strategie a ekonomika, Praha 1959, str. 13—14;

nejšie prejavíť vôľu i triedne ctenie bojovníkov.

Vo vojnách epochy imperializmu, ukazuje V. I. Lenin, nevystupuje len vojak ako účastník vojny. V dôsledku prechodu ekonomiky na vojnovú výrobu sa stierajú rozdiely medzi frontom a zápolím. Zápolie sa stalo nielen zdrojom moci vlastnej armády, ale aj objektom nepriateľskej armády. Národy vedú vojnu, ako hovoril Lenin, ale národy aj trpia vojnou „... a preto dnes obzvlášť zreteľne vystupuje významná vlastnosť vojny — totiž v praxi, pred očami desiatok miliónov ľudí odhaľuje nesúlad medzi ľudom a vládou (buržoáznu — poznámka J. L.)...“⁴⁾ Lenin tu ukázal, že XX. storočie sa stáva jednou z najdôležitejších zbraní nielen rýchlosť, ale aj ideológia, ktorá sa za určitých okolností môže stať najničivejšou zbraňou vo vojnách epochy imperializmu.

Vojny epochy imperializmu sa dotýkajú samotných ekonomických a politických základov krajiny, ktorá vojnu vedie. Preto sa pre Lenina stali ekonomické a politické základy štátu osou jeho vojenského usilovania.

Ak Lenin hovorí o masových armádach vojen epochy imperializmu ako o základnom predpoklade víťazného vedenia vojny, neodtrháva masu živej sily od materiálo-technických podmienok. Zatiaľ čo na jednej strane hovorí o tom, že vojny vedú

národy, zdôrazňuje ihneď v zápatí, že „ni- jaká vytrvalosť, nijaká fyzická sila, nijaká početnosť a zomknutosť masového boja nemôže zaručiť prevahu v období rýchlopalných malokaliberných diel, guľometov, zložitého technického loďného zariadenia, rojnicového systému v pozemných bojoch.“⁵⁾

Tu Lenin ukazuje na charakteristickú črtu vojen epochy imperializmu — na vzrastajúci vplyv vedecko-technického potenciálu, ktorý nie je možné nahradiť hrubou fyzickou silou masových armád. Lenin videl vzájomný vzťah masovosti armády a jej technickej vybavenosti v jednote, keď jedna stránka nemôže existovať bez druhej.

Keď Lenin charakterizuje imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu, označuje toto obdobie ako obdobie už rozdeleného sveta. Nerovnomerný vývin imperializmu núti tieto krajiny k novému rozdeleniu. To vedie k formovaniu vojensko-politických zoskupení a vojna nadobúda koaličný charakter. Vojna „za rozdelenie koristi kapitalistov,“ píše Lenin, „bude nielen v úplnom rozpore s vymoženosťami najmodernejšej civilizácie a kultúry, ale že môže viesť a že nevyhnutne povedie k podkopaniu samotných podmienok existencie ľudskej spoločnosti. Pretože v dejinách prvý raz uplatnia obrovské vymoženosti techniky v takom rozsahu, tak ničivo a s takou energiou na masové vyhubenie miliónov ľudských životov.“⁶⁾

— * —

Keď bol Lenin, po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii a v čase občianskej vojny a vojenskej zahraničnej intervencie, postavený pred konkrétne úlohy obrany mladého proletárskeho štátu ozbrojenou silou, dokázal nezmluvavo a rozhodne presadzovať ním formulované princípy do praxe vojny. Tu ukázal, že Lenin nie je len skvelým vojenským teoretikom, ale aj praktikom.

⁴⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 8, Bratislava 1957, str. 41;

⁵⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 8, Bratislava 1957, str. 42;

⁶⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 27, Bratislava 1954, str. 378;

aj zhoršených podmienok a varoval pred nebezpečím frázerstva.

V tom čase písal Lenin v tlači: „Revolučné strany, ... mnoho ráz už v dejinách ochoreli na revolučné frázerstvo a zahynuli na túto chorobu... Nech vie každý: kto je proti okamžitému, hoci aj krajne ťažkému mieru, ten prispíva k záhube sovietskej moci.“⁷⁾

Situácia sa v strane v tejto otázke vyhrotila natoľko, že V. I. Lenin bol nútený na zasadnutí ÚV strany 23. 2. 1918 proti revolučným frázerom, ktorí boli vo väčšine, ultimatívne prehlásiť, ak nepristanú na jeho návrh, odíde z vlády a z ústredného výboru. Proti Leninovi sa postavil aj J. V. Stalin, ktorý navrhol pokúsiť sa opäť o rokovanie. Lenin na adresu Stalina prehlásil: „Stalin nemá pravdu, ak vraví, že nemusíme mier podpísať. Tieto podmienky podpísať musíme. Ak ich nepodepíšete, podepíšete tým pre sovietskemu moc do troch týždňov rozsudok smrti. Týmto podmienkami nebude sovietska moc dotknutá. Nemám ani tieň pochybnosti. Dávam ultimátum nie preto, aby som to odvolával. Nechcem revolučné fráze.“⁸⁾ Napokon Lenin svoj návrh, aj s podporou J. V. Stalina, presadil a mierová zmluva bola s veľmi ťažkými podmienkami uzavretá.

Nás zaujímajú predovšetkým vojenské motívy, ktoré viedli V. I. Lenina k rozhodnutiu uzavrieť mier. Leninovo vojenské zdôvodnenie nutnosti uzavretia mierovej zmluvy svedčí o jeho vynikajúcich znalostiach vojenstva. V článku „Na vecnú základňu“⁹⁾ podáva drvivú kritiku vtedajších vojenských odborníkov. Lenin tam píše: „... Zovšadiaľ prichádzajú telegramy, že ľud je pripravený brániť sovietskemu moc a bojovať do posledného chlapa.“ Iný postoj k vlastnej robotnícko-roľníckej moci sa nedal ani očakávať.

Ale iba nadšenie nestačí na vedenie vojny proti takému nepriateľovi, akým je

nemecký imperializmus. Lahkomyselný postoj k tejto **ozajstnej úpornej, krvavej** vojne by bol vrcholnou naivitou, ba až zločinom.

Vojnu treba viesť naozajstne, alebo ju neviesť vôbec. Stredná cesta tu nemôže byť...

Na **ozajstné** vedenie vojny je potreba pevné zorganizované zázemie. Nepriateľ okamžite zničí aj najlepšiu armádu, ak nebudú v dostatečnej miere ozbrojení, zásobení potravinami a vycvičení. To je také jasné, že to netreba vysvetľovať... Červená armáda je nesporné skvelý bojový materiál, avšak materiál surový, nespracovaný. Aby sa z nej nestala potrava pre nemecké delá, treba ju vycvičiť, zdisciplinovať...

Keď sa neskoršie ukázala vojna ako nevyhnutelná, potom dokázal V. I. Lenin do všetkých dôsledkov organizovať krajinu tak, aby v tejto úpornej previerke, nielen vojenských, ale aj ekonomických a politických potenciálov, vyšla mladá sovietská republika víťazne. „Keď sa raz vojna stala nevyhnutnou,“ píše Lenin, „treba dať všetko pre vojnu.“

Sovietska republika sa nachádzala v nepredstaviteľne ťažkých podmienkach. Priemyslová výroba nepredstavovala v roku 1917 ani 2 % svetovej priemyselnej produkcie a v roku 1920 dokonca klesla na pol percenta. Koncom roku 1918 mali bielogvardejci obsadené územie s veľmi dôležitými ekonomickými oblasťami, na ktorom bolo okolo 80 miliónov obyvateľov zo 142 miliónov bývalého carského Ruska.

Za tejto situácie vytýčil Lenin úlohu premeniť krajinu v jednotný vojenský tábor s prísnou centralizáciou moci. Celé zázemie sa podriaďovalo potrebám frontu. Do histórie vošlo toto obdobie ako obdobie „vojnového komunizmu“. Výroba i rozdeľovanie produkcie bolo prísne centralizované za účelom mobilizácie a racionalizácie materiálových zdrojov krajiny

⁷⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 27, Bratislava 1954, str. 31–32;

⁸⁾ Dějiny občanské války SSSR 1917–1919, Praha 1980, str. 187;

⁹⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 27, Bratislava 1954, str. 64–65;

¹⁰⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 31, Bratislava 1954, str. 151;

pre jej vojenskú obranu. Vo svojej podstate to bola priama výmena produktov medzi mestom a dedinou mimoekonomickými nástrojmi. Vo vzťahu frontu a zázemia sa „vojnovým komunizmom“ odstranili všetky zbytočné medzi-

články a prekážky, vzťah medzi nimi sa stal bezprostredný. V dôsledku toho sa mohla vojenská stratégia opierať priamo o ekonomický potenciál krajiny a priamo vplývať svojimi požiadavkami na ekonomiku.

— * —

S menom a činnosťou V. I. Lenina je spätá slávna bojová cesta Sovietskej armády. Lenin stál u kolísky jej zrodu a riadil ju v ťažkých rokoch občianskej vojny a vojenskej zahraničnej intervencie. Obrana mladej sovietskej republiky ozbrojenou cestou postavila V. I. Lenina pred mnoho naliehavých a zásadných úloh ozbrojeného zápasu, ktoré dnes nachádzame rozpracované v jeho diele.

Jeho vojenskoteoretický odkaz je pre nás, najmä po rokoch nedávno minulých, veľmi živý a aktuálny. Stal sa nám nevyčerpatelným zdrojom myšlienkového bohatstva.

Drobné snahy malých štátů zůstat stranou, maloburžoazní přání být co nejdále od velkých bitev světových dějin, využít svého poměrně monopolního postavení k životu v zatuchlé pasivitě — to je objektivní společenská situace, která ideji odzbrojení může zajistit jistý úspěch a jisté rozšíření v některých malých státech. Tato snaha je ovšem reakční a spočívá veskrze na iluzích, neboť imperialismus tak neb onak zatahuje malé státy do víru světového hospodářství a světové politiky.

Plukovník gšt. ing. Josef P r ů š a, CSc.

BRANNÝ SYSTÉM STÁTU

Jednou ze základních funkcí každého státu je všestranná příprava a v případě nezbytnosti pak i účinná realizace jeho obrany proti vnějšímu napadení v potenciální válce.

V procesech přípravy a realizace účasti soudobého státu v jakékoliv válce prolíná se dnes rozsáhlá řada specifických činností nejrůznějších prvků politické, ekonomické a vojenské struktury státu a koalice, v níž tento stát je zapojen.

Komplex všech prvků, tvořících ve svém souhrnu stát, jejich specifické fungování, jakož i vzájemné vazby a vztahy mezi nimi — při přípravě a případné realizaci účasti uvažovaného státu ve válce — nazýváme „branným systémem státu“.

Při rozboru problematiky branného systému státu¹⁾ vycházíme především ze dvou základních, určujících hledisek:

— z hlediska funkčního předurčení systému, tedy z hlediska poslání, činností a úkolů, jejichž realizaci má systém zabezpečit,

— z hlediska institucionální skladby systému, tedy z hlediska struktury státu v jeho horizontálním i vertikálním členění.

Věnujme svou pozornost nejdříve funkčnímu předurčení branného systému soudobého státu v celku.

Charakter potenciální třetí světové války je možné pro potřebu rozboru vystihnout obecnou formulací hlavního vojenskostrategického cíle soudobé války: „Rozdrtit ozbrojené síly nepřítele, zničit objekty jeho zápolí a totálně dezorganizovat toto zápolí.“

Každý stát, připravující svou obranu proti možnému vnějšímu napadení musí z tohoto cíle svého potenciálního protivníka vycházet a zabezpečit realizaci takových protipatření, takových činností, které by ztěžovaly a zabraňovaly nepříteli uvedeného cíle dosáhnout.

Není v možnostech tohoto článku a není ani jeho cílem podrobně rozebírat a podrobně klasifikovat celý komplex těchto protipatření, těchto specifických činností branného systému státu. Abychom však mohli v dalším rozebírat a posuzovat možné varianty institucionálního uclnění různých branných systémů, bude nezbytný alespoň pohled na soustavu těchto činností.

Soustavu těchto činností můžeme uspořádat různě, v závislosti na zvolených kritériích jejich uspořádání. V článku jsem zvolil jako určující kritérium — vztah jednotlivých činností a skupin činností k ozbrojenému zápasu. Toto vojenskovední kritérium dovoluje uclnit tyto činnosti do dvou základních oblastí:

¹⁾ V odborných kruzích naší teoretické základny se diskutuje o správnosti a vhodnosti termínu „branný systém státu“; objevují se jiné termíny jako např. „obránný systém státu“, nebo „systém obrany státu“ apod. V článku nezaujímám k této otázce stanovisko a termín „branný systém státu“ jsem zvolil jako termín v současné době — i oficiálně — nejvíce používaný.

1. oblast činností vojenské obrany státu, realizujících ozbrojený zápas a

2. oblast činností nevojenské obrany státu, zabezpečujících fungování a celkové „přežití“ státu ve válce.

Do oblasti vojenské obrany státu začleňujeme takové skupiny činností branného systému jako jsou

— vnější vojenská obrana státu a

— vnitřní vojenská obrana státu (vojenská obrana teritoria).

Činnosti nevojenské obrany pak můžeme učlenit do čtyř hlavních podskupin:

— činnosti zabezpečující státní a vládní funkce za války (v socialistických státech samozřejmě i stranické funkce),

— činnosti spojené s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu,

— činnosti, zabezpečující „přežití“ obyvatelstva státu,

— národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností branného systému státu.

Všechny tyto činnosti, jak v oblasti vojenské, tak v oblasti nevojenské obrany státu jsou nezbytné, nevyhnutelné a jejich příprava i realizace — a to jak za války, tak již i v míru — jsou obsahovou náplní a tedy i funkčním vymezením branného systému státu.

Jistě není nezbytné zdůrazňovat závažnost vojenských činností v systému obrany státu. Naproti tomu nebude zbytečné, alespoň krátce se zastavit u hlavních nevojenských činností v systému obrany státu.

Jedním z rozhodujících fragmentů celkového vojenskostrategického cíle útočnicka v potenciální soudobé válce je „... dezorganizovat zápolí...“, tedy především rozrušit a znemožnit řídicí, usměrňující a koordinační činnost vlády, parlamentu, správních i hospodářských institucí státu apod. Soudobé prostředky jaderného napadení dovolují dnes ničit realizátory těchto činností na celém území napadeného státu, či napadené koalice. Proto zabezpečení výkonu vládních, státních a ostatních funkcí ve státě za války, patří k nejdůležitějším úkolům branného systému státu.

Velmi závažné jsou činnosti, spojené s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu. Vybudování soudobých ozbrojených sil a jejich trvalý vysoký stupeň bojové pohotovosti, vytvoření nezbytných lidských i materiálních rezerv, vytvoření morálních i materiálních předpokladů úspěšné obrany — to jsou faktory, které předurčují úspěšnost či neúspěšnost obrany státu dávno již před nepřátelským napadením.

Zásadní význam pro celý stát a jeho obyvatelstvo zvlášť má skupina funkčních činností branného systému státu, bezprostředně zabezpečující „přežití“²⁾ obyvatelstva za války. Tato skupina činností zahrnuje přípravu a realizaci řady opatření ochrany obyvatelstva státu před důsledky ozbrojeného zápasu a zejména jeho jadernou variantou. Patří k nim výstavba krytů a úkrytů, příprava a fungování systému varování, ochrana potravin a vodních zdrojů proti radiačnímu, chemickému a biologickému zamoření, příprava léčiv, ochrana domácího zvířectva a jeho píce, lokalizace požárů, vyprošťování osob, odmořování, dezaktivace a řada dalších důležitých činností. Pouhý a neúplný výčet činností této oblasti ukazuje její nesmírnou důležitost pro obyvatelstvo válčících států a zejména pak i pro vytvoření optimálních „životních“ podmínek k plnění všech úkolů všestranného zabezpečení vojenské i nevojenské obrany státu za války a k přípravě a realizaci poválečné obnovy mírového života.

Podskupina nevojenských činností branného systému státu, především národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností celého branného systému státu, je souhrnem činností v průmyslu, zemědělství, dopravě, spojích a v ostatních oblastech ekonomiky státu. Složitě a obtížně činnosti v těchto odvětvích jsou v průběhu války bezprostředně vázány na činnosti, jež v těchto odvětvích probíhaly v předchozím mírovém fungování jednotlivých odvětví národního hospodářství. Na současném stupni rozvoje lidské společnosti je to především tato oblast, skupina těchto činností branného systému státu, kde se řeší kvalitativní i kvantitativní rozsah materiální báze obrany států a koalic. Nesmírná ekonomická náročnost soudobého ozbrojeného zápasu, a to jak jeho vedení, tak i jeho mírová příprava, nedovolují dnešním státům (jmenovitě pak malým a středním) realizaci všech potřebných materiálních nároků jejich obrany: praktické možnosti států a koalic států v oblasti ekonomiky jsou konečnou hranicí, kterou nelze vlastními silami překročit.

Jakékoli učlenění činností branného systému státu do konkrétních skupin nemůžeme chápat jako něco absolutního, přesně precizovaného a jednoznačně navzájem odděleného. Vždyť celá řada činností se prolíná — např. činnosti k zabez-

²⁾ Termínu „přežití“ může být používáno k vyjádření různě široko chápaných pojmů „zachování existence člověka jako jednotlivce“, nebo „zachování lidské společnosti jako celku“. V článku používám tohoto termínu pro pojmový obsah „fyzického zachování života lidí“.

pečení přežití obyvatelstva se prolínají s činnostmi k všestrannému zabezpečení vojenské obrany státu a stejně tak i s činnostmi národohospodářského zajištění všech činností a úkolů branného systému státu.

Po ujasnění funkční náplně, tj. souhrnu nezbytných činností branného systému v celku, můžeme přikročit k rozboru branného systému státu z hlediska jeho institucionální skladby.

Podívejme se na horizontální³⁾ učlenění orgánů řízení branného systému státu na nejvyšší, centrální úrovni.

V převážně většině dnešních států je nejvyšším orgánem řízení přípravy a realizace obrany státu vláda, zpravidla za přímé spoluúčasti hlavy státu. Tato vrcholná instituce státní moci řídí přípravu a případnou realizaci jak vojenské, tak i nevojenské obrany státu. Za vojenskou obranu státu zodpovídá ve všech dnešních státech ministerstvo národní obrany (války apod.) Za nevojenskou obranu státu pak odpovídají v různých státech různé resorty: za přípravu a realizaci činnosti k zabezpečení přežití obyvatelstva — tedy za civilní ochranu — odpovídá většinou příslušné ministerstvo vnitra. Za národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností branného systému odpovídají ty resorty, či instituce, které plánují a řídí národní hospodářství, státní ekonomiku. Koordinace přípravy a realizace činnosti k zabezpečení výkonu státních a vládních funkcí za války, jakož i činnosti k všestrannému zabezpečení vojenské obrany státu, je ve většině států vyhrazena přímo vládě, s delegováním řady práv a povinností na jednotlivé resorty, především pak na ministerstvo obrany a na ministerstvo vnitra.

K ulehčení fungování vlád v branném systému vytvořily různé státy zvláštní orgány: „rady obrany“, „bezpečnostní rady“ apod. Přes různé názvy plní tyto orgány všude prakticky tytéž funkce:

- stanoví zásady obecné politiky v zahraniční politice, v oblasti vojenství a stejně i v oblasti nevojenské obrany státu,

- vydávají základní směrnice pro všeobecné plánování celkové obrany státu,

- rozhodují o konkrétních, stěžejních otázkách vojenské i nevojenské obrany státu.

Vedle těchto „rad obrany“ si řada států vytvořila kromě toho ve svých branných systémech další orgány: různé „výbory“ a „komise“ pro omezené otázky, např. jen pro otázky civilní ochrany.

Jelikož ovšem všechny tyto řídicí instituce — vlády, rady obrany, výbory a komise — zasedají k problematice obrany jen podle potřeby, je v každém státě určitá instituce, pověřená běžnou koordinací plánování a opatření v oblasti obrany státu.

V oblasti vojenské obrany státu fungují všude příslušné generální štáby ozbrojených sil.

V oblasti nevojenské obrany pak některé státy (např. USA, Norsko, Dánsko a další) mají speciální, trvalé pracovní orgány pro stálou koordinaci.

Z horizontálního učlenění nejvyššího stupně řízení branných systémů jednotlivých států můžeme vyvozovat celkovou jejich strukturu. V soudobých branných systémech všech států můžeme vidět celou řadu rozhodných — nejen funkčních, ale i institucionálních — opatření pro přípravu a případnou realizaci úkolů jak vojenské, tak i nevojenské obrany státu. Uskupení skupin úkolů (činností) a řídicích institucí do konkrétních podsystemů branného systému státu je v různých státech různé:

1. V branných systémech všech států tvoří činnosti a instituce vojenské obrany státu samostatný podsystem vojenské obrany státu.

2. Ostatní činnosti a realizující je instituce (nevojenského charakteru) pak vytvářejí buď

- jediný podsystem nevojenské obrany nebo civilní obrany⁴⁾ (v širokém slova smyslu), nebo

- dva samostatné podsystemy: podsystem tzv. hospodářské obrany a podsystem civilní obrany (v užším slova smyslu, tedy přesněji a výstižněji — podsystem civilní obrany).

Tak např. v NSR je, vedle podsystemu vojenské obrany, podsystem civilní obrany chápán jako jediný podsystem nevojenské obrany.

Shodně s tímto německým pojetím chápou podsystem civilní obrany i branné systémy Velké Británie, Norska, Holand-

³⁾ V rozboru jsem úmyslně opomenul vliv vertikálního rozvržení struktury státu na branný systém státu. Bylo by velmi náročné promítnout specifiku vertikálního členění např. jednonárodních států do obecné roviny našich úvah spolu se specifikami vertikálního členění např. federativních států. Vlivy vertikální struktury bude ovšem nezbytné citlivě respektovat při řešení branného systému konkrétního státu

⁴⁾ Termín „civilní obrana“ svým jazykovým významem vyjadřuje především aktivní činnost „bránění se“ — tedy např. boj s nepřátelským letectvem a s nepřátelskými raketami apod. Termín „civilní ochrana“ naproti tomu jazykově vyjadřuje pasivní „chránění se“, tedy např. preventivní ochranu a následně odstraňování důsledků. V našem pojetí je termín civilní obrana oprávněně např. jako synonymum pro „nevojenskou obranu“, zahrnující i aktivní opatření v oblasti ekonomiky

ska, Belgie a Švýcarska. Ve Švýcarsku ovšem, vedle podsystemů vojenské obrany a civilní obrany, vytvářejí jako třetí podsystem celkového branného systému státu, tzv. „duchovní obranu.“

Naproti tomu v USA jsou v rámci systému obrany státu vyčleněny jako samostatné podsystemy:

- podsystem vojenské obrany,
- podsystem civilního nouzového plánování, zahrnující činnosti a instituce hospodářské obrany, jakož i zabezpečení výkonu státních a vládních funkcí za války,

- podsystem civilní obrany, zhruba v pojetí zabezpečení přežití obyvatelstva, nebo v pojetí zabezpečení přežití obyvatelstva ve válce.

Shodné učlenění branného systému s USA má i Francie, kde celková „Národní obrana“ se člení do obdobných tří podsystemů. Obdobné členění svůj branný systém i Švédsko a Rakousko. Zřejmě pod vlivem švýcarského vzoru, vyčleňuje Rakousko jako čtvrtý podsystem duchovní obranu.

Z hlediska strukturálního učlenění můžeme považovat v obecné teoretické úrovni za nejúplnější variantu struktury branného systému státu — branný systém Francie (viz schéma 1).

Tento systém připravuje a realizuje ve svém celku „Národní obranu Francie“ a člení se jednak (vertikálně) na

- podsystem vojenské obrany,
- podsystem hospodářské obrany,
- podsystem civilní obrany [zajišťuje přežití obyvatelstva ve válce i výkon státních a vládních funkcí za války]

jednak se člení (horizontálně) na

- sféru vnější obrany státu,
- sféru operační (podle obsahu teritoriální, vnitřní) obrany státu.

Nejvyšším řídicím orgánem francouzské národní obrany je francouzská ministerská rada, kterou tvoří prezident republiky a kabinet. Svou centrální řídicí funkci při řešení úkolů národní obrany přejímá ministerská rada na zvláštní orgán pro záležitost obrany — na „Výbor obrany“, řízený prezidentem republiky; jeho členy jsou dále ministerský předseda a ministři zahraničí, vnitra, obrany, financí a hospodářství a náčelník generálního štábu.

PODSYSTEM VOJENSKÉ OBRANY STÁTU

Rozvitá ekonomika státu, vysoký stupeň realizace výsledků vědeckotechnické revoluce ve státě, progresivní společensko-ekonomický řád atd. nemohou se v přípa-

Francie má i „Nejvyšší radu obrany“; je to ve skutečnosti „Výbor obrany“, rozšířený o jmenovitě určené generály, vysoké úředníky a další odborníky.

K „Výboru obrany“ pak je přičleněna „Meziministerská komise pro operační obranu státního území“. Této komisi předsedá předseda vlády nebo z jeho pověření generální tajemník pro národní obranu. Členy této komise jsou zástupci ministerstev vnitra, financí a hospodářství, ozbrojených sil a případně přizvaní zástupci dalších resortů. Kompetence této komise je omezena na opatření na teritoriu Francie.

Francouzskou zvláštností je „Generální sekretariát Národní obrany“, který je kompetentní pro běžnou koordinaci přípravy a realizace všech vojenských i civilních obranných opatření resortů. Generální tajemník a jeho generální sekretariát jednají přitom z pověření předsedy vlády. Generální sekretariát vyřizuje i běžné záležitosti „Výboru obrany“.

Generální sekretariát Národní obrany má i nařizovací pravomoc pro určité oblasti obrany.

Kompetence jednotlivých ministerstev v oblasti národní obrany je vymezena řadou nařízení ministerské rady; z rozhodujících oblastí národní obrany je pro vojenskou obranu stanovena kompetence ministra ozbrojených sil, pro hospodářskou obranu kompetence ministra financí a hospodářství a pro civilní obranu ministr vnitra.

Obdobně jako Francie, rozeznává i Itálie ve svém branném systému dvě sféry obrany:

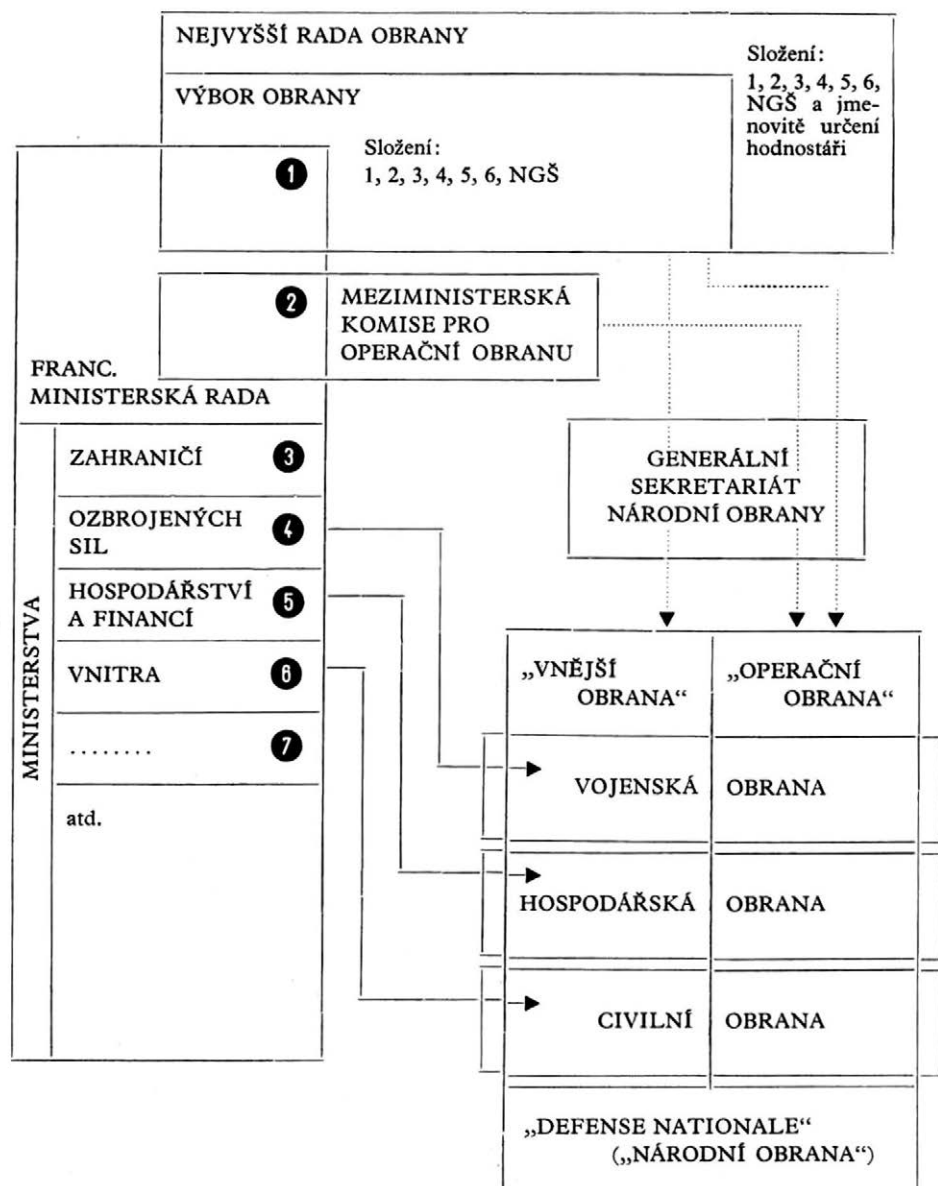
- obranu v rámci NATO (tedy vnější obranu),
- obranu vlasti (odpovídá francouzské operační obraně, tedy obraně teritoria).

*

Abychom mohli v dalším přistoupit k postupnému rozboru některých specifických otázek branného systému, musíme zvolit jednu z možných variant jeho pojetí a učlenění. Akceptujeme proto pro další úvahy variantu členění branného systému státu na tři podsystemy — vojenskou obranu, civilní (nevojenskou) obranu a civilní obranu (viz schéma 2).

dě války plně uplatnit jiným způsobem, než ve své branné modifikaci, opírající se o hlavního nositele a realizátora funkce vojenské obrany státu.

**SCHEMA STRUKTURY
BRANNÉHO SYSTÉMU FRANCIE**

Podsystem vojenské obrany státu je v současné etapě vývoje lidské společnosti základním kamenem branného systému kteréhokoli moderního státu: kvalita a kvantita ozbrojených sil je dnes jedním z určujících kritérií při hodnocení všestranné obranné způsobilosti státu.

K realizaci vnější funkce vojenské obrany státu jsou budovány a připravovány ozbrojené síly vnějšího předurčení a k realizaci teritoriální (vnitřní) vojenské obrany ozbrojené síly teritoriálního předurčení. Přitom v dané souvislosti chápeme vnější funkci přípravu a realizaci ozbrojeného zápasu vně hranic vlastního státu a teritoriální, vnitřní funkci přípravu a realizaci ozbrojeného zápasu při bezprostřední obraně vlastního teritoria.⁵⁾

Ozbrojené síly vnějšího předurčení jsou u členských států koalicí buď vyčleněny, nebo předurčeny do podřízenosti koaličního velení.

Z ozbrojených sil teritoriálního předurčení budou zpravidla integrovány v rámci koalice síly protivzdušné a protiraketové obrany státu. Vojska pozemní teritoriální vojenské obrany jsou i u států v koalici systémů v převážné většině v národní podřízenosti.

Při rozboru podsystemu vojenské obrany je ovšem nezbytné zdůraznit, že ne všechny složky ozbrojených sil státu fungují v tomto systému a naopak, že v tomto systému nefungují výlučně jen složky ozbrojených sil. Tak např. i v ČSSR, útvary MV-ČO, ačkoliv tvoří složku ozbrojených sil státu, nejsou dosud předurčeny k funkcím v podsystemu vojenské obrany, ale k funkcím v podsystemu civilní ochrany. Na druhé straně v podsystemu vojenské obrany našeho státu jsou nebo mohou být funkčně zapojeny i různé nevojenské složky, např. civilní pracovní organizace, či instituce při jejich použití za branné pohotovosti státu k různým ženiiním pracím pro armádu.

V podsystemu vojenské obrany státu jsou jeho vojenské branné funkce realizovány různými prvky státní struktury.

Vnější vojenská obrana státu je připravována a potenciálně i realizována u většiny dnešních států pod vlivem jejich příslušnosti k určité vojenskopolitické koalici — integrované. Základním rysem koaličně integrovaných ozbrojených

sil je jejich předurčení především k aktivnímu vnějšímu použití proti vnějšímu nepříteli.

Funkční a institucionální pojetí vojenské obrany teritoria zahrnujeme

- protivzdušnou a protiraketovou obranu státu,
- ochranu a obranu státní hranice,
- pozemní teritoriální vojenskou obranu ("domobranu").

K přípravě a realizaci PVOS a PROS jsou v moderních státech předurčena vojska PVOS a PROS, ať již jejich název v jednotlivých státech je jakýkoli. Tato vojska v soudobých podmínkách vedení ozbrojeného zápasu patří k nejdůležitějším prvkům vojenské obrany teritoria. I když jsou předurčena k obraně národního teritoria, plněním své funkce plní zároveň závažný úkol v rámci PVO a PRO celé koalice. Charakter soudobého ozbrojeného zápasu a jmenovitě pak charakter potenciálních vzdušných úderů vyžaduje co nejúžší spolupráci PVOS a PROS všech členských států kterékoli koalice. Proto také v obou hlavních vojenskopolitických koalicích naší doby — v koalici států Varšavské smlouvy i v koalici NATO — je PVO a PRO integrována.

Ochranu a obranu státní hranice ve většině států zabezpečují speciální jednotky ozbrojených sil, nazývané u nás "Vojska pohraniční stráž". I když tato vojska — zejména v míru — plní řadu úkolů, jež nesouvisejí bezprostředně s vojenskou obranou státní hranice, jejich úřadím posláním v branném systému většiny moderních států je obrana státní hranice proti vnějšímu napadení. Vojenská obrana státní hranice bude ovšem v době ohrožení státu zpravidla zesilována, např. předem poslanými prvky operační sestavy vojsk vnějšího předurčení. Při zahájení ozbrojeného zápasu, zpravidla na aktivních úsecích jeho vedení, bude převzata vojsky vnějšího předurčení. Vojska pohraniční stráž jsou v některých státech podřízena ministerstvu obrany, v jiných státech ministerstvu vnitra.

Institucionální zabezpečení fungování vojenské pozemní obrany teritoria státu je jedním z praktických, ale i teoretických problémů naší současnosti. Vždyť příslušné prvky ozbrojených sil, předurčené k přípravě a realizaci vojenské pozemní obrany teritoria musí být schopny řešit řadu velmi závažných úkolů:

- ochranu a vojenskou obranu objektů zvláštní důležitosti, jako např. válečných a pracovních řídicích orgánů politického a ekonomického života státu a velících orgánů teritoriálních ozbrojených sil, dů-

⁵⁾ Je ovšem samozřejmé, že ozbrojené síly vnějšího předurčení budou plnit svou vnější funkci i v případě proniknutí nepřítelů přes státní hranice i na vlastním teritoriu, stejně tak části ozbrojených sil vnějšího předurčení mohou být pucizity k plnění funkcí teritoriální vojenské obrany (např. druhé sledy polních vojsk mohou na teritoriu likvidovat větší výsadky nepřítelů).

V podsystemech:

Varianta struktury funkčních činností v branném systému státu

I.

Vojenské obrany státu

II.

Nevojenské (civilní) obrany státu

III.

Civilní ochrany obyvatelstva

1. Vnější

2. Teritoriální

1. Při řízení

2. V ekonomice

3. V ideologii

1. Preventivní

2. Při odstraňování následků

Příprava ozbrojených sil vnějšího předurčení k vedení a realizace vedení ozbrojeného zápasu – proti vnějšímu nepříteli

Příprava a realizace PVOS a PROS

Mírová ochrana a obrana státní hranice, příprava a realizace ochrany státní hranice za války a spoluúčasti na její obraně

Příprava a realizace pozemní vojenské obrany teritoria

Příprava realizace všestranných opatření a zabezpečení státních, vládních a stranických funkcí za války

Průmyslové výroby

Zemědělské výroby

Dopravy

Spojů

atd.

atd.

Příprava a realizace potřebných opatření k zabezpečení vedení války v oblastech

Všestranná příprava a udržování morálního potenciálu

Všestranná příprava obyvatelstva (POOV, CO atd.)

Hlásná služba

Příprava zásob a rezerv všeho druhu pro přežití obyvatelstva

Příprava a realizace evakuace

atd.

Průzkum následků napadení

Protipožární, zdravotnické, pořádkové atd. zabezpečení při odstraňování následků

Vyprošťování

Odmořování, dezaktivace

atd.

ležitých objektů a zařízení, majících rozhodující vliv pro vedení války a chod válečné ekonomiky, nejdůležitějších objektů komunikačního systému teritoria (mostů, tunelů, viaduktů apod.), rozhodujících objektů spojovacího systému teritoria, energetického systému státu (elektrárny, plynárny, vodních děl atd.),

— přímou ozbrojenou ochranu a doprovod státních a politických činitelů, důležitých vojenských či hospodářských transportů,

— pořádkové a bezpečnostní zabezpečení operačních přesunů vlastních i spojeneckých ozbrojených sil vnějšího předurčení po teritoriu státu,

— boj proti činnosti reakčních živlů ve státě,

— likvidace průzkumných, diverzních a záškodnických skupin nepřítelů na teritoriu státu,

— likvidace vzdušných výsadek nepřítelů na teritoriu státu,

— v součinnosti s jednotkami ozbrojených sil vnějšího předurčení pak i boj s vojsky nepřítelů, proniknuvšími na teritorium státu,

— partyzánský boj na vlastním teritoriu, dočasně obsazeném nepřítelům.

K plnění těchto závažných úkolů vojenské obrany teritoria státu mají jednotlivé státy různé a různě organizované prvky ozbrojených sil: Francie má „vojenská operační obrany teritoria“ a celkové síle 22 brigád a 90–100 dalších pluků; Dánsko má 500 strážních rot, mobilizovaných v případě ohrožení státu; Belgie má asi 40 strážních praporů vnitřní (tj. teri-

toriální) obrany; Holandsko má vedle speciálních jednotek i 3 útočné brigády obrany teritoria; NSR má pro vnitřní obranu 28 000 mužů, členěných do mechanizovaných a motorizovaných praporů a do speciálních jednotek. NSR připravuje využití k obraně teritoria za války i většinu z milionů vycvičených záložníků.

Vedle systému stálých (byť i mobilizovaných) vojenských jednotek pozemní vojenské obrany teritoria je možný i tzv. miliční systém, odpovídající především charakteru socialistických států. Tak např. v NDR, v Maďarsku, Polsku a Jugoslávii vojenskou pozemní obranu teritoria plní ozbrojené síly, budované na miličním systému. Předností miličního systému organizace ozbrojených sil teritoriálního předurčení je především výrobně územní organizační princip budování milic. Jednotky milic jsou zakládány v jednotlivých závodech, dílnách apod. To má své klady: politickou stmelenosť jednotek, znalost předpokládaného působistě milic a vzájemnou osobní znalost jednotlivců v jednotkách a štábech.

Miliční systém organizace jednotek vojenské pozemní obrany teritoria může být založen na principu stranických milic (např. v NDR, Maďarsku i u nás), nebo na principu občanských milic (např. v Polsku a Jugoslávii).

K plnění některých úkolů pozemní vojenské obrany teritoria mohou být použity i další, vojenské i nevojenské organizace (u nás např. jednotky MV-CO, bezpečnostní sbory MV, železniční stráž, polovojenské prvky, organizované při Svazarmu apod.).

PODSYSTÉM CIVILNÍ (NEVOJENSKÉ) OBRANY STÁTU

Podsystem civilní (nevojenské) obrany státu zahrnuje funkce a instituce především z oblasti přípravy a realizace všech hospodářských opatření, nezbytných k dosažení vítězství nad nepřitelem ve válce. Patří tam ovšem i funkce a institucionální zabezpečení přípravy a realizace účasti státu ve válce v oblasti politiky, ideologie, kultury apod.

Nejzávažnější je bezesporu oblast hospodářské obrany státu. V některých státech je podsystem nevojenské obrany dokonce nazýván „hospodářskou obranou státu“ (Francie) nebo „civilním nouzovým plánováním“ (v USA). Tato oblast v systému nevojenské obrany státu zabezpečuje tedy národohospodářské zajištění všech činností branného systému státu, včetně hospodářských úkolů v činnostech, spojených s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu.

Charakter hospodářské obrany státu, a tedy i celkového podsystemu civilní (nevojenské) obrany státu, je determinován charakterem potenciální války: soudobý ráz ozbrojeného zápasu vyžaduje přesun většiny hospodářských opatření do doby míru. Soudobé ozbrojené síly, jejich bojová technika a veškeré materiální zabezpečení musí být vybudovány předem, aby mohly být plně uplatněny bezprostředně již v prvních hodinách války. Charakter soudobého ozbrojeného zápasu plně ovlivňuje nejen funkci, ale i strukturální uspořádání a celkový způsob řízení hospodářské obrany země.

Vedle úkolů mírového období k vybudování potřebného válečného — a v jeho rámci pak zejména vojenského — potenciálu státu patří do obsahu hospodářské obrany země i zabezpečení přechodu hospodářství státu na válečný režim a včasné

přechod hospodářství státu na režim poválečné rekonstrukce.

Po stránce odborné obsahové zahrnuje hospodářská obrana státu zejména oblasti průmyslu, zemědělství, dopravy a spojů.

Při celkovém, vojenskoodborném pohledu na branný systém státu není možné podrobněji rozebírat vlastní problematiku těchto oblastí hospodářství státu při přípravě a realizaci jeho účasti ve válce. Této oblasti, tedy obsahovým otázkám hospodářské obrany státu, bude nutné věnovat podrobnou studii nejen vojenských, ale především i politických a ekonomických odborníků.

I při plném respektování závažnosti hospodářských oblastí přípravy a realizace účasti státu ve válce, nemůžeme opomenout v podsystemu civilní (nevojenské) obrany státu oblast politické, ideologické, kulturní a podobné problematiky. Podsystem civilní obrany zahrnuje i souhrn činností a institucí, které připravují a realizují obranu státu v uvedených sférách společenské problematiky.

Závažnost ideologické a kulturní přípravy všeho obyvatelstva státu k válce se promítá v některých státech i do strukturního učlenění jejich branného systému (viz podsystem duchovní obrany ve Švýcarsku a v Rakousku).

Nedomníváme se ovšem, že by duchovní obrana měla být zvláštním relativně samostatným podsystemem branného systému státu, vedle takových podsystemů jako jsou podsystemy vojenské obrany státu, nebo podsystem civilní, či hospodářské obrany státu.

Ideologická, kulturní — užíjme v souhrnu termín duchovní — obrana státu musí být neoddelitelnou funkcí jak ozbrojených sil, tak veškerého civilního obyvatelstva státu, a patří proto bezprostředně jak do podsystemu vojenské obrany státu, tak i do podsystemu civilní, nebo hospodářské obrany státu a stejně tak do eventuálního podsystemu civilní ochrany.

Ovšem tyto oblasti potřebují komplexní, víceoborové rozpracování jak na úrovni vědecké teorie, tak i na úrovni konceptního pojetí praktického řešení v jednotlivých státech a jmenovitě i v ČSSR.

PODSYSTEM CIVILNÍ OCHRANY OBYVATELSTVA STÁTU

Charakter potenciální třetí světové války jako války jaderné jasně vyjadřuje nebezpečí útoku prostředky hromadného napadení proti nevojenským cílům, proti zápolí, proti civilnímu obyvatelstvu.

Přípravě a organizaci civilní obrany věnují všechny moderní státy značnou pozornost. V USA a Anglii jsou zvláštní „Správy civilní obrany“ (termínu „obrana“ se nesprávně používá místo správného termínu „ochrana“). SSSR zřídil „Všesvazový štáb civilní obrany“, v republikách, oblastech a městech jsou republikové, oblastní a městské štáby CO, složené z představitelů různých resortů. Obdobná je organizace řízení civilní ochrany (ovšem také pod jazykově nesprávným termínem „civilní obrana“) v ČSSR.

Tato organizace ovšem nesmí zodpovědnost za plánované práce podniků a zařízení, jakož i o odbornou péči o civilní obyvatelstvo z jednotlivých odborných resortů státní správy a z ostatních zodpovědných a řídicích orgánů a institucí státu.

Po obsahové stránce můžeme činnosti podsystemu civilní ochrany učlenit do dvou skupin:

- skupina preventivních činností,
- skupina následných činností (odstraňování následků).

Z preventivních činností uvádím skupinu činností k všestranné přípravě civilního obyvatelstva ve využívání kolektivních i individuálních prostředků ochrany, dále činnosti k všestranné přípravě materiálních podmínek civilní ochrany obyvatelstva (budování krytů, včasná úprava prostorů k přijetí evakovaného obyvatelstva) a činnosti k přípravě systému hlášené služby, systému zdravotnického zabezpečení atd.

Z následných činností uvádím především všechny činnosti při odstraňování následků napadení zbraněmi hromadného ničení a vojenského napadení za války vůbec (vyprošťování osob, odmořování osob i věcí, uvolňování a odmořování komunikací, poskytování zdravotnického ošetření atd.). K následným činnostem v podsystemu civilní ochrany obyvatelstva za války patří ovšem i ty činnosti, které obnovují podmínky fungování lidí ve výrobním procesu válečného hospodářství a v ostatních oblastech lidské činnosti za války. Patří k nim tedy i činnosti spojené s odmořováním potravin, vody a stejně tak krmiva pro zemědělské zvířectvo atd.

Po stránce institucionálního zabezpečení funkce podsystemu civilní ochrany obyvatelstva za války mají různé státy velké množství speciálních prvků, jednotek a složek civilní ochrany.

Tyto prvky podsystému civilní ochrany obyvatelstva za války jsou budovány jednak na principu svépomoci obyvatelstva, zejména v nejnižších svých organizačních prvcích (domovní hlídky, požární pohotovostní družstva, zdravotnické hlídky ap.), jednak na zásadě stabilního vyčlenění do stálých, nevojenských jednotek civilní ochrany (např. speciálně vybavené jednotky se zemními stroji, vybudované na bázi nevojenského stavebního podniku, dopravní automobilové jednotky, vytvořené na bázi velkých závodů, či dopravních civilních podniků apod.). Mohou být i organizovány jako speciální jednotky ozbrojených sil, určené ke specifickým úkolům v rám-

ci civilní ochrany obyvatelstva (např. u nás útvary MV-CO).

Je jistě logický požadavek, realizovaný v branném systému některých států, aby v případě potřeby byly k plnění úkolů ochrany obyvatelstva využity nejen předurčené, ale i všechny dostupné lidské a materiální zdroje; např. i vojenské jednotky, jestliže v kritické době neplní úkoly svého hlavního funkčního předurčení — úkoly vojenské obrany státu. V řadě států jsou teritoriální ozbrojené síly budovány jako víceúčelové, použitelné podle situace a potřeby buď k plnění úkolů vojenské obrany teritoria, nebo k plnění úkolů civilní ochrany obyvatelstva.

Rozpracování branného systému státu obecně a branného systému ČSSR konkrétně je dnes v teoretické práci jedním z hlavních úkolů naší vědeckovýzkumné základny. Konkrétní řešení branného systému ČSSR je významným úkolem příslušných koncepčních orgánů a normotvorné autority našeho státu.

V článku jsem uvedl pouze zásadní, zobecněné teoretické poznatky ze studia konkrétních branných systémů naší současnosti.

Cílem článku bylo seznámit čtenáře s těmito obecnými poznatky a usnadnit jim snáze proniknout do podstaty i jednotlivostí branného systému ČSSR, jehož koncepční i normotvorné vymezení v současné době probíhá v příslušných služebních a normotvorných orgánech.

Když jsme se stali představiteli panující třídy, která začala organizovat socialismus, žádáme na všech v á ž n ý postoj k obraně země. Stavět se vážně k obraně země znamená důkladně se připravovat a přísně hodnotit vzájemný poměr sil.

K ŘÍZENÍ BRANNÉHO SYSTÉMU ČSSR

Chápeme-li soudobou válku jako zvláštní, velmi složitý a společensky závažný stav celé společnosti, který se svými důsledky dotýká všech oborů společenské činnosti, pak nemůžeme branný systém státu chápat jinak, než jako účelovou soustavu nejrůznějších společenských činností, jejímž cílem je všestranně zabezpečit obranu země proti ozbrojenému násilí. To prakticky znamená, že funkce branného systému státu je jednou z významných, účelových funkcí celého státního systému na jejíž realizaci se diferencovaně podílejí podle své odbornosti, pravomoci a odpovědnosti všechny obory (resorty) mocenského aparátu státu i všechny jeho společenské instituce.

Dnes už patří historii ty doby, kdy branná funkce státu byla záležitostí především jeho ozbrojených sil a kdy i jeho branný potenciál reprezentoval především vojenský potenciál jeho armády. Soudobý branný potenciál, zejména socialistického státu, je dnes daleko obsažnější a složitější syntézou všech morálních, politických, ekonomických, vojenských, kulturních a dalších sil národů, států a koalic, než tomu bylo kdykoli dříve.

Z toho všeho je zřejmé, že řešení soudobé obrany země je proces velmi složitý a dynamický, který vyžaduje kvalitativně nové přístupy a především komplexní pojetí. Je-li ve své podstatě správná teze, že „soudobý ozbrojený zápas stírá rozdíly mezi frontou a zápolím“, pak tato teze

nesmí být ve výstavbě a přípravě branného systému natolik absolutizována, aby zastřela nezbytnost pečlivé analýzy a diferenciaci společenského významu a rozdílnosti podmínek i požadavků, které ozbrojený zápas klade na „frontu“ a „zápolí“. Naopak, taková analýza a závěry musí sledovat cíl správně vytypovat a ohodnotit jejich společenský význam pro život a přežití společnosti za válečných podmínek a uvést je do vzájemného souladu. To v podstatě znamená posuzovat funkci branného systému státu v jednotě, ale respektovat při tom odlišnost charakteristických rysů a podmínek jak „vojenských“ činností v ozbrojeném zápase — tedy činností se zbraní v ruce, tak všech činností „nevojenských“, které jsou pro efektivnost obrany země neméně důležité a které všestranně zabezpečují nejen činnost ozbrojených sil na frontě, ale i veškerý život společnosti ve válečných podmínkách.

Teprve takové komplexní pojetí všech komponentů branného potenciálu státu, komplexní pojetí jeho obrany, jako celospolečenského úkolu a zájmu, teprve optimální angažovanost všech resortů státní správy a všech společenských organizací při vytváření branného potenciálu státu a při jeho realizaci může zabezpečit efektivnost jeho obrany.

Podceňování, stejně jako přeceňování jednotlivých funkcí branného systému státu a v současné době především „mírová

bezstarostnost“, určitý nezáměr a nedoceňování významu a nezbytnosti včasných a zdůvodněných příprav k obraně země částí veřejnosti by se mohlo dříve, či později vymstít. O tom přinášejí dávne i nedávne dějiny dostatek poučných příkladů.

Soudobá obrana země tedy zahrnuje jak výstavbu a přípravu ozbrojených sil, tak přípravu celého státu, chápanou jako cílevědomě organizovaný rozvoj a přípravu všech politických, morálních, ekonomických, vědeckých, kulturních a dalších sil společnosti, včetně přípravy veškerého obyvatelstva, a to jak společenských institucí, tak jednotlivců na jejich funkci ve válečných podmínkách.

Tak složitý proces musí být cílevědomě organizován a řízen v míru i ve válce podle jednotného zámyslu a plánu. Ve svých základních principech nesnese improvizaci. Sám ozbrojený zápas ponese výrazné rysy pravděpodobnostního procesu, ovlivňovaného řadou nahodilostí, proti kterým nesmí být soustava řízení branného systému bezmocná a jejichž vliv nesmí zvyšovat svou vnitřní nepřipravenost. Naopak, systém řízení branného systému státu musí být schopen za pomoci vědeckých metod předvídat tendence a možné varianty vývoje situace, musí se na ně

připravovat a včas i účinně na ně reagovat.

Realizace těchto obecných požadavků řízení má ovšem v branném systému státu řadu specifických podmínek, které vytvářejí zejména:

- charakter politických cílů a principy politické strategie ČSSR a z nich vyplývající národní i internacionální zájmy a vazby,

- charakter soudobé války a především charakter jejího určujícího prvku — ozbrojeného zápasu a z něho vyplývající konkrétní požadavky v reálných podmínkách a možnostech ČSSR,

- státoprávní uspořádání ČSSR a z něho vyplývající metody a formy řízení státu v míru i za války ve všech oblastech státní činnosti,

- geopolitické postavení ČSSR v Evropě a z něho vyplývající politické, vojenské a národohospodářské požadavky na obranu země.

Mohl bych jistě uvést řadu dalších kategorií, které ovlivňují a spoluvytvářejí podmínky řízení branného systému ČSSR. V této omezené úvaze se však chci zabývat jen těmito uvedenými, které pokládám za nejdůležitější.

Politické řízení branného systému ČSSR je pro efektivnost jeho přípravy i funkce základní a určující. Jeho hlavním principem je vedoucí úloha KSČ při řešení otázek obrany země. Politické strategie KSČ vychází z poučky o válce jako pokračování politiky. Považuje tedy i soudobou válku ve všech jejích možných variantách vzniku a vedení za pokračování politiky, jejíž vedoucí silou ve státě je KSČ. Z toho zákonitě vyplývá i vedoucí úloha KSČ při stanovení hlavních cílů, zásad a způsobů realizace vojenské politiky státu — tedy vztahu k současným problémům války a míru, i vedoucí úloha při vypracování hlavních zásad a norem státní vojenské doktríny ČSSR jako základního a celostátně závazného východiska pro výstavbu, přípravu i řízení branného systému státu.

Vedoucí úloha KSČ při řešení obrany země je nezbytným projevem socialistického charakteru státu. Metody praktické realizace ideové, koncepční, organizační a kontrolní činnosti KSČ při přípravě a realizaci obranných opatření země a jejich praktickou účinnost je nutné považovat za jedno z hlavních kritérií efektivnosti řízení branného systému státu.

Vedoucí úloha KSČ a míra její odpovědnosti za obranu země nijak nesnižuje, ani nenahrazuje zákony stanovenou odpovědnost státních orgánů za praktickou realizaci vojenské politiky státu. Veškerá výkonná moc, spojená s realizací obrany země a s ní spojená odpovědnost, leží plně na státních orgánech v rozsahu platných zákonů.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. stanoví, že „... národní obrana patří do výlučné působnosti ČSSR...“ (čl. 7), tzn. do působnosti federálních orgánů ČSSR.

Podle ústavního zákona č. 10/1969 Sb. vznikla v ČSSR Rada obrany státu, odpovědná Federálnímu shromáždění ČSSR, která „...určuje hlavní směry přípravy a organizace obrany ČSSR a činí opatření s tím spojená...“. Kromě toho „... za války rozhoduje o opatřeních, spojených s vedením války...“ (§ 3 odst. h) a „... V případě nenadálého napadení ČSSR vnějším nepřitelem, které znemožní na určitou dobu činnost předsednictva Federálního shromáždění nebo vlády ČSSR, činí nezbytná a neodkladná opatření k obraně, jež by jinak příslušela těmto orgánům...“ (§ 4 odst. 1).

Pro politické a odborné řízení branného systému státu to znamená, že Rada obrany státu se zákonnými omezeními představuje vrcholný koncepční i realizační orgán, který při řízení přípravy i při obraně země může ukládat federálním orgánům státní správy závazné úkoly a cestou Rad obrany republik zabezpečovat politickou i odbornou jednotu koncepcí i realizace obrany ČSSR v celé vertikální struktuře branného systému státu.

Tím v podstatě, i když s určitými zákonnými omezeními zejména v době míru, je zabezpečen princip centrálního, jednotného řízení branného systému státu podle jednotné koncepce a jednotného plánu, což odpovídá jednomu ze základních a objektivních požadavků efektivní obrany socialistického státu v soudobých podmínkách. Vezmeme-li v úvahu závěry z hypotéz o charakteru soudobého ozbrojeného zápasu i války jako celku a vojenskodoktrinální závěry, pak je zcela oprávněný předpoklad, že podmínky politické i odborného řízení branného systému státu za války si s největší pravděpodobností vynutí to, že neoptimálnější cestou řízení branného systému ČSSR v jejích konkrétních podmínkách bude cesta řízení, která využívá maximálně vertikální struktury rad obrany — od Rady obrany státu po

radu obrany územních orgánů. Jsem přesvědčen o tom, že sama mírová praxe výstavby a přípravy branného systému státu, bude-li dostatečně brát v úvahu objektivní požadavky válečných podmínek a nezbytnost maximálního přiblížení mírového řízení branného systému státu válečným podmínkám a požadavkům i zabezpečení hladkého přechodu řízení z míru do války po všech stránkách, sama tuto tezi potvrdí a vynutí si její další rozvíjení. Přitom bude velmi důležité, aby při respektování objektivního požadavku centralizace řízení všech otázek obrany země na koncepční a normotvorné úrovni byl dostatečně respektován i požadavek účelné decentralizace odpovědnosti a pravomoci v procesu realizace, v jednotlivých druzích činnosti prvků branného systému státu, přepného o konkrétní znalost reálných možností a znalost konkrétní místní situace. Míra centralizace i decentralizace v řízení branného systému státu jsou dvě strany jedné a téže mince. Systém řízení branného systému státu se musí vystříhat obou možných extrémů, a to jak tuhé centralizace v celé vertikální struktuře, která může vést k ochromení iniciativy a aktivity, tak bezbřehé decentralizace, která může vést k nezvládnutelnosti řízení, k anarchii a která ve válce může vést jenom k porážce.

Charakter ozbrojeného zápasu ovlivňuje řízení branného systému státu v mnoha směrech. Za nejvýraznější novou kvalitu těchto vztahů považují především to, že soudobé vojenské ovlivňuje výrazně celou řadu společenských činností a že především hluboko „vrstvá“ do ekonomiky státu. V současné době, s narůstajícím významem ozbrojených sil státu i koalice, které v socialistických státech svou existenci a reálným potenciálem plní i významnou funkci ve snahách politiky zabránit válce, narůstá i význam problémů, které zpravidla označujeme souhrnným názvem „obrana a ochrana teritoria státu“. V důsledku toho narůstají i proporce a společenský význam „nevojenských“ činností nejrozličnějších oborů (resortů) v rámci branného systému státu a požadavek vysoké a aktivní jejich angažovanosti při zabezpečování obrany země. Období, ve kterém žijeme, nelze nazvat ani mírem, ani válkou. O tom svědčí už asi 45 válek v různých částech světa od konce poslední světové války. Svědčí o tom i střídání politických krizí s obdobími uklidnění mezinárodních vztahů. Především technic-

ký rozvoj prostředků ničení vyvolal stav, ve kterém můžeme konstatovat narůstání významu „nevojenských činností“ společnosti, motivovaných řešením otázek války a míru. Celý soudobý vývoj vojenství potvrzuje oprávněnost teze, že „soudobá válka se vyhrává především v míru“ a nikoli jenom potenciálem ozbrojených sil.

Studujeme-li současnou praxi řízení branných systémů v různých socialistických i kapitalistických státech, nacházíme tam vedle obecně platných, společných rysů, přirozeně i značné rozdíly, především v pojetí pravomocí a odpovědností za obranu země, které vyplývají z principů společenských zřízení. Ve všech státech však můžeme zaznamenat tendence narůstajícího významu komplexního a jednotného pojetí soudobé obrany země. Ve všech státech jsou zřizovány, i když pod nejrozličnějšími názvy, vrcholné orgány státní exekutivy, jejichž úkolem je v podstatě sjednocovat a koordinovat úsilí různých oblastí státní činnosti při zabezpečování obrany země. V různých státech jsou přirozeně značné rozdíly ve vzájemném po-

dílu konzultativní a rozhodující činnosti těchto orgánů.

Řízení „vojenských činností branného systému státu“ — tedy institucí ozbrojených sil — je ve všech státech sloučeno v jeden resort, jaký u nás představuje MNO. Naproti tomu řízení „nevojenských činností“ branného systému státu většinou zabezpečuje několik resortů; to jen potvrzuje nezbytnost vrcholného, koordinačního orgánu.

Ve všech státech jsou ale pod vlivem charakteru soudobé války patrné tendence komplexního a jednotného pojetí otázek obrany země, zvýraznění významu všech „nevojenských činností“ branného systému a zvýšená péče o otázky a ochrany teritoria a přežití, bez ohledu na to, jakým termínem jsou tyto činnosti souhrnně nazývány a s jakým úspěchem se v praxi prosazují v jednotlivých státech proti partikulárním i jiným zájmům, závislým především na podmínkách politického řízení.

Charakter války přirozeně klade na řízení branného systému státu i specifické požadavky, které jsou vlastně konkrétním podmínkám a možnostem státu. Zmíním se krátce jen o některých, které pokládám za aktuální.

Jsou to především důsledky možných variant zahájení a vedení války v Evropě pro výstavbu a přípravu branného systému ČSSR a jeho řízení. Z doktrinárních závěrů vyplývá, že varianta globální jaderné války a zejména její zahájení hromadným jaderným úderem není jedinou a ani nejpravděpodobnější variantou, že ji však nelze vyloučit zcela a náš branný systém s ní musí počítat a být na ní připraven jako na variantu nejsložitější. V tomto směru podstata problému řízení branného systému státu vyplývá mimo jiné z toho, že zatím co rozhodování o použití či nepoužití jaderných zbraní daleko přesahuje možnosti jeho vrcholných orgánů řízení a je záležitostí koaličních, respektive záležitostí vedoucí velmoci koalice — SSSR, důsledky tohoto rozhodnutí vytvářejí zásadní a rozhodující podmínky pro funkci branného systému našeho státu. Dnes není prakticky v silách ani velkých, natož malých států, vyhovět beze zbytků všem, namnoze až absurdním požadavkům obrany a ochrany teritoria před důsledky globální jaderné války.

Z toho vyplývá pravděpodobnost značné složitosti a dynamičnosti nejen situací „polních vojsk“, ale především na teritoriu státu, jehož příprava a řízení nabývá nezvykle na významu pro efektivnost funkce branného systému jako celku.

Za takového stavu nemohou např. řídicí orgány branného systému státu a především teritoriální orgány všech stupňů počítat s tím, že obranu země v konkrétních podmínkách ČSSR a v kterékoliv variantě zahájení a vedení války, bude možné řídit bez závad a bez improvizací jen podle připravených plánů v míru. Tím se přirozeně nijak nesnižuje ani potřeba, ani význam těchto plánů. Jde ale o to, že tyto složité situace v zásadních otázkách musí být řízeny podle jednotné koncepce, podle jednotného plánu a centrálně. Protože „polní vojska“ bude operačně řídit jednotné velení koaličních sil podle principů, zásad a norem vojenského velení, týká se tento problém především celého toho komplexu problémů, který je často zahrnován pod pojmem „civilní obrana“.¹⁾ V současných podmínkách však vyžaduje zcela nové pojetí, jako souhrn všech opatření, nezbytných k zabezpečení aktivní funkce všech oborů činnosti „nevojenských“ prvků branného systému státu, k zabezpečení obrany, ochrany a přežití obyvatelstva na území státu.

To všechno mluví ve prospěch koncepce jednotného, nadresortního, centrálního řízení a ve prospěch koordinace všech opatření „vnitřní“ fronty jedním, politicky i odborně kvalifikovaným orgánem, schopným v zásadních a celostátně významných otázkách operativně reagovat na vzniklé situace. Takový orgán musí mít ovšem nejen potřebnou pravomoc a odpovědnost, ale i odpovídající aparát (štáb), který se již v míru pečlivě připravuje na svou funkci za války. Těmto požadavkům nejlépe vyhovuje celá vertikální struktura rad obrany, počínaje Radou obrany státu (řídí vedle „vnější“ obrany i opatření na „vnitřní“ frontu) a konče radami obrany územních orgánů (řídí a koordinují opatření „vnitřní“ fronty).

Ve veřejnosti a namnoze i v odborných kruzích jednotlivých prvků branného systému státu se setkáváme s názory, že relativní připravenost branného systému státu k variantě globální jaderné války je plně vyčerpávající a vyhovující i k jakékoli jiné variantě války, např. ke konvenční válce. Bylo by velkým omylem považovat případnou „konvenční“ válku v geostrategickém postavení ČSSR za nějakou „snadnou“ záležitost a podceňovat její možné důsledky a specifické požadav-

¹⁾ Termín „Civilní obrana“ je zde chápán v širším slova smyslu, zahrnujícím všechny „nevojenské“ oblasti přípravy a realizace účasti státu ve válce, na rozdíl od úzce chápáného významu termínu „Civilní obrana“ ve smyslu pouze „civilní obrany“.

ky. Vezmeme-li dostatečně v úvahu kvalitu a možnosti soudobých konvenčních prostředků ničení a skutečnost, že celé území ČSSR je prakticky v jejich dosahu, pak i v této variantě vyniknou některé její specifické požadavky, které v ní mají jinou váhu a jiný význam, než třeba v globálně jaderné variantě. Např. význam „místního poměru sil“ na hranicích státu, některé odlišné problémy protivzdušné i protivysádkové obrany, reálné a účelné řešení evakuace obyvatelstva v souvislosti s jeho ukrytím atd.

Branný systém ČSSR i systém jeho řízení musí mít v konkrétních podmínkách obrany země dostatek reálné a zdůvodněné předvídavosti i schopnosti operativního přizpůsobování daným situacím a možným variantám zahájení i vedení války, z nichž

žádná by pro ČSSR nebyla „snadná“. V žádném případě nelze upadat do sebeuspokojení pro případ „jenom konvenční války“ a z hlediska obrany země podceňovat i její vysokou náročnost, která má novou kvalitu. Zkušenosti poslední války mají jenom omezenou platnost, protože tato válka se nebude opakovat. Jedním z nejzávažnějších závěrů, které z toho všeho vyplývají především pro národní hospodářství ČSSR je to, že zatím co o výsledcích všech dosavadních válek rozhodovaly prostředky vyrobené až v jejím průběhu, o výsledku soudobé války — a to nejen ve variantě globálně jaderné, ale s určitými odlišnostmi ve všech pravděpodobných variantách — by s největší pravděpodobností rozhodovaly prostředky a síly připravené již v míru.

Státoprávní uspořádání ČSSR doznalo „Ústavním zákonem č. 143 Sb. o československé federaci ze dne 27. října 1968“ kvalitativní změny, které přirozeně nezůstávají bez vlivu na způsoby řízení branného systému státu.

Politické základy federace, vybudované na principech socialistické demokracie, vycházejí z teze zákona, že politický systém ČSR a SSR je „... v zásadních věcech stejný...“ (hlava 2 čl. 2). Zákon stanoví jednoznačně, že „národní obrana“ patří „... do výlučné působnosti ČSSR...“ (čl. 7), ukládá federálním orgánům ČSSR „... v oblasti průmyslu koordinovat úkoly vyplývající z potřeb obranyschopnosti země...“ (čl. 17 ad c) a v zásadních otázkách stanoví vrcholným orgánům státní moci jejich pravomoci a odpovědnosti v otázkách obrany země.

K posouzení podmínek, které československá federace vytváří pro řízení branného systému státu, je třeba vzít v úvahu i příslušná ustanovení „Ústavního zákona č. 10 Sb. a Radě obrany státu“. Podle § 3 ad 2: „K provedení svých rozhodnutí podle odst. 1 je Rada obrany státu oprávněna stanovit závazné úkoly federálním ministerstvům, federálním výborům a ostatním federálním ústředním orgánům státní správy a radám obrany republik...“ a podle téhož § odst. 1 ad h „... za války rozhoduje o opatřeních spojených s vedením války“.

Zatím není vydán zákon, který by detailně upravoval působnost federálních orgánů a rad obrany všech stupňů při řízení úkolů národní obrany. Proto máme jen omezené možnosti dělat závěry o předpokladech a vlivech federalizace na řízení

branného systému státu. Jsem toho názoru, že federalizace, především v oblasti morálně politické, vytváří vhodné podmínky pro národní obranu, že zabezpečuje především jednotu politické i vojensko-odborné koncepce, plánování i realizace objektivních potřeb obrany socialistického státu.

Její vliv na hospodářské řízení branného systému státu závisí do značné míry na dalším vývoji otázek státních ekonomik obou republik a na míře ekonomické jednoty federace.

Z hlediska řízení branného systému státu je velmi významné zřízení Rady obrany státu, která v podstatě jediná má v oblasti obrany země propojeny zákonem limitované pravomoci a odpovědnosti celou vertikální strukturou branného systému státu od vrcholných federálních orgánů až po výkonné orgány státní a územní.

Válka je ve své podstatě krizovým jevem politiky a mezinárodních vztahů a její charakter je nesrovnatelný s cíli socialismu. Proto jejímu zahájení i vedení budou rozhodující formy vtiskovat vždy cíle agresivní politiky nepříteli a způsob její realizace. Principy budování socialismu, promítnuté do zásad československé federalizace, jako jsou socialistická demokracie, rovnoprávnost, právo na sebeurčení „až do oddělení“, zákaz majorizace atd., nezbytné pro socialistický způsob života společnosti, nemohou být vždy v plné shodě s objektivními požadavky vedení a řízení ozbrojeného zápasu. Proto z hlediska řízení ozbrojeného střetnutí, nuceného socialistickému státu, nelze ani jednoznačně tvrdit, že federativní

uspořádání ČSSR, založené na socialistických principech života společnosti, je samo o sobě již spolehlivou zárukou úspěšného řešení národní obrany socialistického státu. V jeho principech je sice reálný předpoklad vysoké morálně politické síly branného systému státu, ale zatím nemáme dostatek zkušeností z praktické realizace tohoto předpokladu v praxi.

Významnou roli pro efektivnost branného systému ČSSR bude hrát správná relace mezi centralizací a decentralizací v jeho řízení. Charakter soudobé války vyžaduje jednotu národní obrany, její koncepcí, způsoby příprav a realizace. Vyžaduje proto i značnou dávku centralizace rozhodování v zásadních otázkách obrany země, vyžaduje ale především maximálně možnou procedurální jednoduchost a operativnost řízení. Je zcela zdůvodněné předpokládat, že v případě ohrožení vlasti i při zahájení války, především v průběhu jejího počátečního období, bude branný systém státu řízen mírovými metodami a těmi formami i prostředky, které vešly do návyků řídicích orgánů a které v praxi zvládly. I když to přirozeně nevylučuje možnost některých personálních, strukturálních i metodických změn dílčích, nepředpokládám, že metodiku řízení branného systému by bylo možné v případě nebezpečí v krátkém čase zásadně měnit a že by to bylo účelné a efektivní. Proto má pro efektivnost řízení branného systému státu takový význam požadavek, aby v zájmu hladkého přechodu celého systému řízení z mírových na válečné podmínky byly vytvořeny ty neoptimálnější podmínky již v míru.

Proto také nemůžeme jednoznačně tvrdit, že nové státoprávní uspořádání ČSSR, motivované zcela odlišnými principy mírového socialistického života, vytváří ve všech směrech nejvhodnější podmínky k řízení branného systému státu. Není např. sporu o tom, že federální uspořádání zcela zákonitě zvyšuje především horizontální členitost vrcholných orgánů řízení státu a tím i branného systému. Značný počet federálních i národních ministerstev, vládních výborů, úřadů a institucí, z nichž každý svým způsobem a podle své pravomoci a odpovědnosti za svěřený obor činnosti se podílí na tvorbě branného potenciálu státu a na jeho obraně, zcela zákonitě zvyšuje složitost řídicích i součinnostních vztahů jak v procesu informování, tak v procesu rozhodování v otázkách i obrany země. To se týká především otázek politického a hospodářského, ale i vojenského řízení branného systému stá-

tu. V míru je možné a v některých směrech i nutné společensky tolerovat z této složité struktury vyplývající určitou časovou náročnost a složitost řešení otázek obrany země. Pro válečné podmínky je však třeba z pozic charakteru a požadavků soudobého ozbrojeného zápasu velmi kriticky, objektivně a reálně posoudit metodiku řízení branného systému státu a její únosnost. Především tyto zájmy a zkušenosti, získané hlavně SSSR v poslední válce, vedly ke zřízení rad obrany. Proto i v míru by se měly stát tyto instituce hlavním článkem šíření branného systému státu.

Míru zainteresovanosti a podíl jednotlivých resortů státní správy, státních i společenských institucí na řízení a funkci branného systému státu určuje především obor jejich činnosti a tedy i jejich odpovědnost v celostátním a národním měřítku. Tak např. specifickým oborem činnosti resortu MNO je obor „národní obrany“, kterou v soudobých podmínkách je nutné chápat v celém komplexu všech „vojenských“ i „nevojenských“ opatření obrany, připravovaných i realizovaných podle jednotného plánu a jednotné koncepce. Nejsou tedy správné a zdůvodněné některé tendence minulosti, které chápaly MNO jen jako „ministerstvo ČSLA“.

S tím souvisí i určité změny, ku kterým po přijetí zákona o Radě obrany státu dochází v postavení generálního štábu v rámci MNO. Generální štáb přestává být „jenom“ generálním štábem ČSLA, ale ve smyslu zákona se stává jako sekretariát Rady obrany státu výkonným vojenskoo odborným orgánem Rady obrany státu, tedy aparátem nadresortního orgánu s celostátní působností. Z toho vyplývá, že před generálním štábem stojí v podstatě dva závažné úkoly, dvě svou úrovní odlišné funkce. Je to za prvé funkce vojenskoo odborného orgánu Rady obrany státu pro řešení otázek obrany země v celém jejím komplexu a za druhé je to funkce orgánu velení čs. ozbrojeným silám v rámci MNO.

Je pochopitelné a zákonité, že takové změny ve funkčním poslání nemohou zůstat bez odezvy na vzájemné vztahy a dělbu práce s ostatními prvky branného systému státu, na metodiku práce a konečně ani na strukturální uspořádání. Sovětský vojenský teoretik a praktik maršál Šapošnikov kdysi nazval generální štáb „mozkem armády“. To bylo po první světové válce a bylo to označení velmi vtipné a zdůvodněné. V současných podmínkách bychom toto označení mohli právem rozšířit a upravit na „mozek obrany země“.

Nakonec několik slov k charakteru a podmínkám řízení branného systému ČSSR v rámci koalice států - účastníků Varšavské smlouvy. Nemíním v tomto bodě zdůvodňovat a obhajovat třídní, společenskou a životní nezbytnost naší příslušnosti ke koalici Varšavské smlouvy. Jde o principiální otázku celé vojenské politiky ČSSR, která vyžaduje daleko důkladnější rozbor, než umožňuje krátký článek, zaměřený úzce k problémům řízení branného systému státu.

Proto chci poukázat jen na ten fakt, že obranu ČSSR nelze vytrhovat z kontextu obrany celé koalice Varšavské smlouvy, vedené Politickým poradním výborem podle zásad jednotné politické i vojenské strategie a řídicí se zásadami i normami koaliční vojenské doktríny.

Z koaliční vojenské doktríny, jako syntézy zobecněných a všem členům koalice společných zájmů, vyplývají pro jednotlivé členy internacionální závazky a úkoly, adekvátní jejich možnostem a potřebám, k jejichž realizaci má každý člen koalice své specifické podmínky. Způsoby realizace obrany koalice v konkrétních podmínkách daného státu určuje jeho státní vojenská doktrína, která na bázi zásad principů koaliční vojenské doktríny respektuje místní podmínky, možnosti a potřeby státu a je ve své podstatě realizační normou pro výstavbu, přípravu i funkci branného systému státu.

Je zcela přirozené, zákonité a nezbytné, aby vedle internacionálních zájmů, potřeb a převzatých závazků, byly v obsahu funkce branného systému státu plně uplatněny od nich neodlučitelné a s nimi organicky spojené státní a národní zájmy a povinnosti, vyrůstající z jeho konkrétních historických, kulturních, ekonomických a jiných podmínek a možností. Jedním z prvořadých těchto zájmů, který je současně ale i společným zájmem celé koalice, je obrana vlasti a zabezpečení přežití národa.

Z toho faktu, že naše polní vojska přecházejí do operační podřízenosti vrchního velitele Spojených ozbrojených sil, zatím co všechny ostatní síly a prostředky obrany země zůstávají v podřízenosti čs. státních orgánů, vyplývá pro řízení branného systému státu požadavek strukturálního oddělení systému řízení polních vojsk od systému řízení teritoria, v rámci jednotného branného systému státu. Vyplývá z toho dále i to, že těžiště zájmů a pří-
mého vlivu řídicích orgánů branného sy-

stému státu bude za válečných podmínek v oblasti teritoria, které bude plnit dvě základní funkce — zabezpečování všeho nezbytného pro funkci polních vojsk a zabezpečování života a aktivní funkce všech oborů společenské činnosti na celém území státu.

Z geostrategického položení ČSSR v Evropě, jako přímého souseda s kapitalistickým světem, a ze všech z toho vyplývajících podmínek vyplývá, že řízení branného systému státu bude velmi složité a náročné na všechny stupně řízení.

Tak např. z geostrategického postavení ČSSR a z toho faktu, že naše ozbrojené síly mohou nést na našem směru hlavní tíhu počátečního střetnutí s nepřítelem, vyplývá pro řízení branného systému státu možnost složitých vztahů a vzájemných závislostí i podmíněností podsystemů řízení polních vojsk a teritoria. Bylo by totiž nelogické a do značné míry i nebezpečné vycházet při plánování obrany země z jednostranného předpokladu, že počáteční střetnutí našich polních vojsk s nepřítelem musí mít na všech směrech úspěch a vylučovat možnost i časově rychlého a prostorově i značného neúspěchu na některém směru. Koncepce řízení branného systému státu musí počítat tedy i s možností, že na určité části území (především ČSR) mohou po určitou dobu společně fungovat orgány řízení polních vojsk i orgány řízení teritoria. Proto plán obrany země musí již v míru jednoznačně upravit a vymezit jejich vzájemné vztahy, pravomoci a odpovědnosti.

Z geostrategického postavení ČSSR a i z celkového charakteru soudobé války, vyplývá pro řízení branného systému státu celá řada dalších specifických otázek. Jsou to např. otázky nového pojetí a obsahu „bojové pohotovosti“ branného systému státu, která se v našich konkrétních podmínkách zdaleka netýká jenom ozbrojených sil, ale všech prvků branného systému státu, dále na otázky nového pojetí a podmínek toho souhrnu celostátních opatření, které zpravidla zahrnujeme pod pojem „mobilizace“, jsou to závažné otázky řešení zákonitých rozporů ekonomických a vojenských zájmů a potřeb při zabezpečování obrany země atd.

Výstavba, příprava i funkce soudobého branného systému státu vyžadují tudíž ve všech směrech nová pojetí a nové přístupy.

Tento článek je jen kusým, dílčím příspěvkem k jejich řešení.

Civilní obrana a civilní ochrana

V přípravě na potenciální válku v Evropě bychom se měli dívat na pojem „Civilní obrana“ mnohem šíře a komplexněji, než dosud, abychom si ujasnili celkový obraz obsahu systému obrany státu.

Komplexní obrana státu se řeší ve všech čtyřech oblastech válečného potenciálu státu:¹⁾

- v oblasti obyvatelstva, jeho morálně politického potenciálu, branné a odborné přípravy, v oblasti politického a politicko-správního řízení státu, školství a kultury;

- v oblasti ekonomického potenciálu, tj. v národním hospodářství (finance, výroba, doprava, spoje, služby);

- v oblasti vědeckotechnického potenciálu (zapojení státní vědecké výzkumné a vývojové základny do výzkumu a vývoje všestranných příprav státu na válku a také do vedení války v jejím průběhu;²⁾

- v oblasti vojenského potenciálu (výstavba a všestranná příprava ozbrojených sil k vedení ozbrojeného zápasu) a realizace ozbrojeného zápasu.

Na kvalitě a kvantitě vojenského potenciálu je bezprostředně závislá potence a pohotovost státu k vedení ozbrojeného zápasu, tedy toho násilného prostředku, který je charakteristikou pro válku jako pokračování politiky násilnými prostředky.

Na kvalitě ostatních složek válečného potenciálu je vedení ozbrojeného zápasu závislé zprostředkovaně — jsou podmínkou schopnosti vést ozbrojený zápas.

¹⁾ Válečný potenciál státu vyjadřuje schopnost a kapacitu státu vést válku, tj. vyjadřuje celkovou schopnost, způsobilost a kapacitu obrany státu.

²⁾ V současném období rozvoje vědeckotechnické revoluce se stala věda reálnou výrobní silou. Stala se tudíž také i reálnou silou v přípravě a vedení války, reálnou součástí válečného potenciálu, jehož kvalita je na ní přímo závislá.

Všechny složky válečného potenciálu komplexně vyjadřují schopnost a kapacitu státu k vedení války.

Podle hrubého dělítky je můžeme rozdělit na dvě skupiny opatření (nikoli však na dva podsystemy):

- v oblasti vojenské,
- v oblasti nevojenské.

První je oblast přípravy a vedení ozbrojeného zápasu, druhá je oblast politického, ekonomického a vědeckotechnického zápasu, který probíhá za války i v míru. Obranná opatření v první oblasti můžeme nazvat **Vojenskou obranou**, v druhé oblasti **Civilní obranou** (nebo Nevojenskou obranou).

Toto pojetí civilní obrany je tedy mnohem širší, obsahuje velký počet důležitých prvků obrany státu, z nichž jedním je i dnešní „CO“, tj. ochrana obyvatelstva a národního majetku před následky ničivé činnosti ozbrojeného zápasu.

Metodicky můžeme každý prvek a každou oblast obrany členit na

- přípravu obrany v míru,
- mobilizaci a
- realizaci připravených opatření a jejich rozvíjení v průběhu války.

Obsahem druhé oblasti civilní obrany (nevojenské obrany) jsou opatření, která řeší mírovou přípravu, mobilizaci a realizaci v průběhu války, a to

- vnitřní a zahraniční politiky státu,
- politického a politicko-správního řízení státu,

- morální, politické a branné výchovy socialistického občana (oblast školství, kultury, tisku, rozhlasu, televize, filmu, divadla, občanských politických a

masových organizací),
— zpravodajství aj.

Obsahem druhé oblasti civilní obrany (nevojenské obrany) jsou opatření, která řeší mírovou přípravu, mobilizaci a realizaci v průběhu války na úseku

- ekonomického řízení státu,
- financí,
- těžby a průmyslové výroby,
- zemědělské výroby a lesů,
- energetiky, vodních zdrojů a toků,
- investiční výstavby a operační přípravy území státu,
- dopravy a spojů,
- obchodu (zahraničního i vnitřního) a distribuce,
- státních hmotných a mobilizačních rezerv,
- služeb aj.

Obsahem třetí oblasti civilní obrany jsou opatření řešící mírovou přípravu, mobilizaci a realizaci opatření ve vědeckém výzkumu pro všechny oblasti obrany (vojenské i civilní) země ve všech oborech vědeckého výzkumu, tj.

- ve společenských vědách,
- v matematicko-fyzikálních vědách,
- v lékařských a veterinárních vědách a
- v technických vědách.

Specifickou činností, prolínající všemi oblastmi takto chápané civilní obrany, je ochrana obyvatelstva a národního majetku před následky ničivé činnosti ozbrojeného zápasu v pojetí dnešní „CO“. Tuto činnost bychom měli správně nazývat „Civilní ochranou“, aby se ji rozlišilo od aktivní obrany obyvatelstva a teritoria státu, kterou uskutečňují vojenské prostředky a která patří nikoli do civilní, ale do vojenské sféry obrany státu.

Do pojmu „Civilní obrana“ („Nevojenská obrana“) — na rozdíl od „Vojenské obrany“ tedy spadá mnohem více činností, opatření a systémů, nejen ochrana obyvatelstva a materiálních hodnot. Tak jako obsahem války není jen ozbrojený zápas, ani obsahem obrany státu není jen obrana a ochrana proti projevům a následkům ozbrojeného zápasu. Válka je složitý pro-

ces — je to stav společnosti, v němž se rozpory řeší násilnými prostředky. Mobilizuje všechny prvky válečného potenciálu státu. Oba protivníci se snaží uchránit prvky svého válečného potenciálu a rozbit násilnými prostředky, nebo paralyzovat ekvivalentními prostředky prvky válečného potenciálu soupeře. Boj se vede kromě ozbrojeného zápasu (tj. ve vojenské oblasti) i všemi ostatními (nevojenskými) prostředky v oblasti morálního potenciálu („psychologická válka“) — „duševní obrana“, válečná propaganda, dezorientace, klamání, politická i ideologická diverze, atd.), v oblasti diplomacie, zahraniční a vnitřní politiky, v oblasti řízení, propagandy a protipropagandy, špionáže a protišpionáže, v oblasti financí a zahraničního obchodu. Protivník se snaží postihnout všemi prostředky oblasti národního hospodářství, ekonomického řízení, dopravy, spojů, zemědělství, zdravotnictví atd.

Nejen vojenské oblasti, ale i v těchto civilních činnostech se vede válka a jak je vidět nejen za války, ale i v míru se vede útočná i obranná činnost. Tyto civilní oblasti jsou velmi důležitým polem války. Aby za války obstály a podílely se přiměřenou měrou na zabezpečení vítězství musí být připraveny na útok a obranu i v míru. **Jsou důležitými oblastmi obrany státu.** Bez jejich připravenosti by obrana státu nebyla zajištěna. Všechny tyto civilní činnosti, včetně obrany obyvatelstva a materiálních hodnot státu **jsou součástí širšího pojetí pojmu „Civilní obrana“.**

Úkolem vědeckého výzkumu a praktických příprav obrany země je vytvořit z nich **jediný a jednotně řízený systém obrany státu**, zahrnující i prvky civilní obrany („CO“) dnešního pojetí, i činnost ozbrojených sil polního i teritoriálního určení, systém proporcionálně správně vyvážený ve struktuře, prostředcích, metodách řízení i ve fungování, systém dynamický a otevřený, aby se účelně rozvíjel a zdokonaloval.

V tomto pojetí můžeme tedy vymezit místo „Civilní obrany“ a „Civilní ochrany“ v obranném systému státu takto:

SYSTÉM OBRANY STÁTU			
VOJENSKÁ OBRANA		CIVILNÍ OBRANA	
Polní obrana	Obrana a ochrana teritoria	„CO“ — Ochrana obyvatelstva a materiálních hodnot	Válečné řízení státu. Obranná opatření v zahraniční a vnitřní politice, bezpečnosti, ekonomii, dopravě, spojích, zdravotnictví atd.

Tak se nesměšují vojenské a civilní funkce a činnosti, ale účelně navzájem na sebe navazují, doplňují se a kooperují. Civilní ochrana má v tomto modelu důležité místo jako jeden z hlavních prvků strategického zabezpečení obrany země. Naznačené členění obrany státu odstraňuje překrývání a dublování některých funkcí a zařízení obrany teritoria a „CO“ v dosavadním pojetí (např. systémy zjišťování situace, jako radiační hlášená síť, spojovací sítě, systémy „varování“ aj.). Rozlišení „vojenské“ a „civilní“ obrany by také pomohlo vyřešit problém univerzálního a efektivního využití všech prostředků obra-

ny státu. Univerzální princip by poskytl možnost posílit složku teritoriálních vojsk, která by mohla být cvičena a vybavena víceúčelově k plnění všech úkolů, operačně taktických i technických, obrany a ochrany území státu, obyvatelstva i materiálních hodnot. Systém „CO“ — ochrany obyvatelstva — v tomto pojetí, založený na svépomoci obyvatelstva, podniků a zařízení i služeb, by byl všeobecným základem strategického zabezpečení obrany teritoria, vhodně doplněný v klíčových strategických uzlech a objektech manévrovou činností teritoriálních univerzálních vojsk.

Civilní ochrana

Obsah pojmu „Civilní ochrana“ se rozvíjel a rozvíjí adekvátně s rozvojem ničivosti a rozmachu ozbrojeného zápasu.

Jako obranný prostředek proti rozvíjejícímu se letectvu vyvíjel se mezi 1. a 2. světovou válkou systém protiletadlové obrany a systém „Civilní protiletadlové obrany“, známý pod zkratkou „CPO“. Tento systém byl poměrně dobře rozvinut do zahájení druhé světové války ve středoevropských státech i v první Československé republice. Byl založen na myšlence svépomocné ochrany obyvatelstva v sídlištích i osazenstev závodů proti účinkům leteckého napadení. Jeho smyslem bylo uchránit životy a zdraví civilního obyvatelstva a také státní a soukromý majetek. Systém byl založen na zákonné povinnosti všech občanů, státních i soukromých podniků a organizací. Celá struktura systému CPO i výcvik občanstva v činnostech CPO byly řešeny „Zákonem o CPO ze dne 11. dubna 1935 č. 82 Sb. z. a n.“. Zákon byl rámcový a byl doplňován vládními směrnici a nařízeními. Civilním úřadům a orgánům zabezpečoval pravomoc vydávat nařízení a ukládat tresty za jejich neplnění.³⁾

Když zesilovalo nebezpečí napadení republiky ze strany fašistického Německa, přijalo Národní shromáždění ČSR v r. 1937 „Zákon č. 184/1937 Sb. z. a n. o branné výchově“.

Jeho smyslem bylo připravit a vychovat lid k ochraně republiky pro případ války; připravit ho tak, aby ho bylo možno použít na frontě i v zápolí a ke všem službám, jak to obrana demokratické republiky bude vyžadovat.

V průběhu druhé světové války se letectvo dále mohutně rozvinulo v prostře-

dek velké ničivosti, schopný působit do tisícikilometrové hloubky zápolí. Vyvinul se z něj strategický prostředek, schopný postihovat ne jako dříve jen vojenský, ale také ekonomický a morální potenciál válčících stran. Rozvinuly se také metody jeho použití k ničení zbrojního a strategicky důležitého průmyslu, komunikací, dopravy a spojů a k dezorganizaci života v zápolí.

Bombardování zápolí mělo vliv na vzrůst ztrát civilního obyvatelstva. Poměr ztrát ve vojskách a civilním obyvatelstvu uvádějí některé prameny číslem 52 % vojenských a 48 % civilních osob, zatímco tento poměr v 1. světové válce byl 95 % vojáků k 5 % civilních osob. Tento poměr neukazuje přesně rozvoj ničivosti zbraňových systémů používaných na zápolí; je zkreslen genocidou plánovitě prováděnou fašistickým Německem na obyvatelstvu v obsazených územích. Vezmeme-li však na pomoc ještě čísla z Korejské války, kde se ukazují dokonce obrácený poměr 16 % vojenských k 84 % civilních ztrát,⁴⁾ můžeme bezpečně usoudit, že přes všechna opatření zdokonalené CPO, i v nejaderné moderní válce zůstává počet ztrát na civilním obyvatelstvu adekvátně technickým možnostem zbraňových systémů ničit zápolí. V potenciální válce hlavní imperialistické koalice proti socialistické koalici by bez použití ZHN byly ohromné ztráty na civilním obyvatelstvu; bez komplexní systémové obrany a ochrany zápolí a obyvatelstva by pravděpodobně byly mnohem větší (v absolutním počtu i v %) než ztráty vojenské. Při neomezeném použití jaderných zbraní, případně i ostatních prostředků

⁴⁾ Poměry ztrát podle studijních pramenů ŠCOS z r. 1969.

Pozn.: Ani Korejská válka vzhledem k svému speciálnímu charakteru nemůže být považována za obecně platnou normu.

³⁾ Viz citovaný zákon a Ing. Dr. Karel Paul: „CPO — první díl“ — příručka — Sfinx Praha 1937.

hromadného ničení, by byly určitě mnohonásobně větší než ztráty vojenské. V ČSSR by mohly ztráty na civilním obyvatelstvu přesáhnout i celkové počty zmobilizované armády. Tyto odhady jsou jedním z ukazatelů, potvrzujících kvalitativní změny charakteru ozbrojeného zápasu, které nastaly se zavedením raket a jaderných zbraní a se zdokonalením letectva po druhé světové válce. Jejich příčinou je tedy v podstatě rozvíjející se vědeckotechnická revoluce.

Změny vničivých prostředků a v charakteru ozbrojeného zápasu jsou příčinou změn i v obraně zápolí a obyvatelstva. Poměrně dobře vybudovaná ČPO z konce druhé světové války se po válce dále zdokonalila. Úvahy vedly k tomu — budovat již v době míru úkryty pro obyvatelstvo, zvláště ve velkých centrech, které jsou pravděpodobnými cíli napadení letectvem a raketami. Je to velmi účinné opatření. Propočtem a zkouškami bylo dokázáno, že ve velkém městě, které má vybudované úkryty by byly ztráty na obyvatelstvu několiknásobně menší než tam, kde úkryty nejsou.

Technická a ekonomická nemožnost vybudovat odolné úkryty pro veškeré obyvatelstvo byla příčinou vývoje druhého hlavního prostředku ochrany obyvatelstva, kterým je evakuace cílových míst. I když má evakuace řadu obtížných problémů, musíme ji počítat za jednu z hlavních a účinných metod ochrany obyvatelstva.

Dnešní stav CO v ČSSR

Pro přípravu a realizaci opatření „CO“ v ČSSR platí dosud zásady stanovené vládním usnesením č. 49 z 15. ledna 1958. Podrobnosti stanoví Směrnice ministra vnitra o civilní obraně.

Hlavní zásady obsažené v těchto dokumentech charakterizují „Civilní obranu“ jako **součást obrany státu**, jako souhrn opatření k zajištění **ochrany a obrany obyvatelstva** před následky nepřátelských útoků, k vytvoření podmínek pro **plynulý chod hospodářského života při nepřátelských útocích** a k **odstranění následků** těchto útoků.

Jako hlavní úkoly „CO“ v míru i za války stanoví tato nařízení školení obyvatelstva, evakuaci obyvatelstva, protiradiační, protichemickou a protibakteriologickou ochranu obyvatelstva, zemědělské produkce a jiných životních potřeb, budování úkrytů, výcvik jednotek CO, systém vyrozumění a varování obyvatelstva a záchranné práce.

Za samozřejmé se počítá vybavení veškerého obyvatelstva prostředky individuální protichemické a protiradiační ochrany.

Předpoklad rozsáhlých destrukcí a požárů ukazuje, že by se v budoucí válce nevystačilo jen se svépomocí obyvatelstva v destruovaných sídlištích. Rozbor tohoto problému ukázal nutnost vybudovat na pomoc postiženému obyvatelstvu vojenské jednotky, již v míru vycvičené k likvidaci následků napadení a vybavené moderní výkonnou technikou.

Důležitost zachovat státním politicko-právním a národohospodářským orgánům schopnost řízení za války i v podmínkách hromadného napadení zápolí vede k budování chráněných pracovišť a odolné spojovací sítě.

Složitost a výjimečnost podmínek, ve kterých bude napadené obyvatelstvo žít a pracovat, a to složitost jak po technické, tak po organizační, zdravotnické i psychologické stránce, kategoricky přikazuje soustavnou přípravu obyvatelstva k svépomocné ochraně.

Tak se postupně vyvinuly do značné míry živelné a nekomplexní názory na nové prvky ochrany obyvatelstva a v souladu s nimi se rozvíjely přípravy a výstavba dnešního systému CO státu, který se tak v posledních 24 letech od skončení války vyvinul z bývalé ČPO. Vyjmenované prvky ochrany obyvatelstva charakterizují zhruba současný stav CO nejen u nás, ale ve většině evropských zemí.

„CO“ je organizována jako **samostatný systém** v rámci všech opatření k obraně státu. V činnosti CO se prolínají civilní i vojenské prvky, jako prostředky má také civilní i vojenské organizace, útvary a jednotky (svěpomocné útvary a kádrové vojenské jednotky). Rozsah CO jí vtiskuje všelidový charakter. Protože opatření CO zasahují do veškeré lidské činnosti ve státě, jsou zodpovědnými nositeli úkolů všechny resorty státní správy. Zodpovědným za koncepci, organizaci a metodické vedení ostatních resortů je u nás resort ministerstva vnitra.

I když systém CO není špatně řešen a jeho opatření obecně pokrývají nutné oblasti činnosti za války i příprav v míru, není třeba zvlášť vysvětlovat, že koncepce z r. 1958 už není nejnovější. V současném rychlém vývoji válečné techniky i strategického myšlení je doba 11 let příliš dlouhá, aby systém nezastaral. Od r. 1958 se velmi výrazně rozvíjely strategické teorie a ná-

zory na pravděpodobný charakter ozbrojeného zápasu a vedení potenciální války v evropském prostoru. V souvislosti s tím byly už u nás snahy systém CO modernizovat a ministerstvo vnitra vyvinulo v tomto směru značné úsilí. Rozhodnutí bylo připraveno začátkem r. 1967 se správnou základní myšlenkou začlenit systém CO do komplexu systému obrany státu.

Dříve však, než došlo k realizaci těchto rozhodnutí, vznikly pochybnosti (oprávněné) o správnosti a vědeckém základu nového návrhu na obranný systém ČSSR, v němž neměla „Civilní obrana“ existovat

jako samostatný podsystem obrany země. Systém „CO“ lze správně vyřešit jen v kontextu s řešením základních problémů obrany státu. Proto byla práce na nové koncepci „Civilní obrany“ začleněna do komplexu prací na celkovém systému obrany státu. V ministerstvu národní obrany zpracovává problematiku systém obrany státu zvláštní komise, sestavená ze zkušených odborníků MNO i některých jiných resortů státní správy. Širší veřejnost bude seznámena s výsledky prací, až návrhy přijmou zodpovědné státní orgány v průběhu r. 1970.

Charakteristiky systému civilní obrany v zahraničí

Názory na civilní obranu v zemích Varšavské smlouvy vycházejí varianty globální raketové jaderné války. Cíl je tedy správně zaměřen na ochranu životů obyvatelstva za nejtěžší varianty války. Chce se tak řešit jednak problém „přežítí“, jednak ostatní problémy chodu života na teritoriu za války. Maximální ochrana životů obyvatelstva je základním předpokladem pro další cíle „CO“, kterými jsou — zabezpečení činnosti řídicích orgánů státu, chodu národního hospodářství a rychlá likvidace následků napadení zbraněmi hromadného ničení.⁵⁾

Civilní obrana se v socialistických zemích správně chápe jako druh strategického zabezpečení ozbrojeného zápasu. Tato myšlenka nebyla však dosud dovedena do důsledné hloubky zejména v oblasti řízení a záloh prostředků pro odstranění následků jaderného napadení. „CO“ se vyvíjí jako „vylepšená“ CPO druhé světové války. Nevychází důsledně z myšlenky strategického zabezpečení operací obrany teritoria jako součásti strategických vojenských operací, kterými se vede ozbrojený zápas, je zaměřena převážně na všeobecnou svépomoc obyvatelstva a na výpomoc obyvatelstvu vojenskými jednotkami CO. Svépomoc obyvatelstva a nasazení některých odborných výrobních kapacit má vyřešit i ochranu a opravy poškozených komunikací, spojů, závodů a zemědělských objektů. Je tedy zaměřena více jen na pasivní ochranu obyvatelstva v užším slova smyslu a jen zčásti zahrnuje představy zabezpečení obrany teritoria jako celku. Založena je do značné míry na principu dobrovolnosti, právě tak jako příprava obyvatelstva v míru. Počítá tedy s vlasteneckou, politickou, morální, etickou a humanistickou vyspělostí obyvatelstva. A to je prvek relativní, měnlivý, který může

selhat, není-li podepřen autoritou zákonů a zákonného postihu.

Ani v nesocialistických evropských zemích není civilní obrana důsledně opřena o myšlenku zabezpečení strategických operací. Má však řadu prvků, které k tomu směřují. Z nich hlavním prvkem jsou poměrně silné vojenské jednotky, organizované a v míru cvičené k odstraňování následků napadení.

Tak např. NSR má „Sbor civilní obrany“, který má do r. 1975 dosáhnout počtu 45 000 mužů. Švédsko má 20 mobilních „pomocných sborů CO“, Norsko 14 „Univerzálních mobilních kolon“ o celkovém počtu asi 8 500 mužů. Holandsko má specializované jednotky protipožární, záchranné a zdravotnické o celkových počtech asi 23 000 mužů.

Výkon civilní obrany za války i přípravy v míru jsou nařízeny řadou zvláštních zákonů. Tyto zákony stanoví povinnosti soukromých osob, organizací a podniků v přípravě i ve výkonu CO. Službu v CO stanoví jako povinnost pro osoby nepodléhající branné povinnosti ve věku od 15 do 65 let. Podnikům a závodům ukládají zákony různá omezení a povinnosti, mimo jiné i ve výstavbě krytů apod. Školení v míru je povinné a je zaměřeno diferencovaně na politickosprávní orgány, na řídicí personál podniků a služeb i na ostatní obyvatelstvo.

Tyto zákony, označované zpravidla jako „zákony pro případ nouze“ řeší celou problematiku širší civilní obrany, tj. opatření v národním hospodářství, v dopravě, ochraně obyvatelstva, ve stavebnictví, v zásobování potravinami a vodou, ve zdravotnictví aj.

Hlavním zákonem „nouzového zákonodárství“ v NSR je „Zákon o sboru civilní obrany“ z r. 1965. Kromě něho bylo v NSR přijato v r. 1965 šest dalších zákonů k zajištění chodu života na teritoriu za války

⁵⁾ Viz „Vojenská strategie“ — Sokolovski a kol. — Naše vojsko 1964 str. 442.

a k přípravě na válku v míru. Také v ostatních zemích západní Evropy je tato problematika řešena řadou zákonů (Francie, Holandsko, Švédsko, Švýcarsko, Norsko, Dánsko).

Ve všech kapitalistických evropských zemích je řešena problematika CO ve spolupráci civilních a vojenských orgánů. V některých zemích [např. v Anglii, Francii, Švýcarsku] se podílí na obraně obyvatelstva vojenská teritoriální obrana, zvláště ve Francii důkladně vybudovaná, nebo se vytvářejí zvláštní vojenské jednotky „civilní obrany“ [je to sice nelogické, počítat vojenské síly do civilní obrany, ale my to děláme také tak].

Na přípravu civilní obrany a ochrany se vynakládají značné částky (např. NSR vydává v současné době 450 miliónů DM ročně). Vedení NATO doporučilo členským zemím věnovat ročně na civilní obranu celou třetinu nákladů na polní vojska. I když to většinou země NATO nedodrží, budují civilní obranu soustavně, věnují

značnou péči školení obyvatelstva a vybavují systém CO moderními technickými prostředky jako výkonnými výstražnými sirénami, stanicemi vybavenými pro zjišťování radioaktivního a biologického zamoření, budují úkryty a chráněná pracoviště a automatické systémy varování před radioaktivitou.

Pro přípravu civilní obrany v USA je charakteristická snaha řešit potřeby civilní obrany za pomoci vědeckého výzkumu, do kterého jsou zapojeny různé vědecké výzkumné ústavy a vysoké školy, které pracují podle společenské zakázky „Úřadu pro Civilní obranu USA“. Tento úřad má sice civilní název, ale je to de facto vojenská instituce, neboť jeho ředitel je současně náměstkem ministra obrany USA. Školení obyvatelstva, organizační přípravy i výzkum jsou značně pokročilé. V úkolech civilní obrany jsou cvičena mj. i vojska Národní gardy, jejichž nasazení k civilní obraně a ochraně za války je plánováno jako jedna z variant jejich použití.

Principy pravděpodobného dalšího rozvoje názorů na „Civilní obranu“

Rozvoj strategického myšlení a analýzy pravděpodobných variant vedení války však naznačují, že vyjmenovaná opatření jsou jen jedním z hlavních prvků ochrany obyvatelstva. Tato opatření jsou totiž všechna pasivní a jsou zaměřena až na **následky napadení**. Berou v úvahu ničivý projev ozbrojeného zápasu jako existující realitu, nezabývají se způsoby aktivní obrany a předcházení těmto následkům a nejsou proto komplexní. Řeší bez širších souvislostí jen jeden z prvků systému, který je schopen jen ve svém komplexu zabezpečit přežití budoucí války, přežití chápaného v nejširším slova smyslu, v kolektivním měřítku přežití národů.

Daleko účinnější jsou aktivní činnosti zaměřené na přežití. Lépe než odstraňovat následky je jim předejít. V absolutním slova smyslu to znamená předejít vůbec rozvinutí ozbrojeného zápasu a zachovat mír. Tímto směrem jde provádět snaha socialistických zemí seskupených ve Varšavské smlouvě kolem nejsilnější socialistické mocnosti – Sovětského svazu. Je to celý systém politických, diplomatických vojenských opatření, kterými se Sovětský Svaz a ostatní země Varšavské smlouvy snaží udržet mír. V těchto opatřeních se uplatňují dvě hlavní zásady udržení světového míru:

1. Důsledným politickým bojem za mír a za odzbrojení.

2. Způsobem odpovídajícím reálné současnému stavu mezinárodních vztahů ve světě, tj. udržováním předstihu nebo ale-

spoň rovnováhy ve vojenském potenciálu a v pohotovosti strategických ozbrojených sil.

To jsou nejdůležitější problémy aktivního předcházení následkům války. Ukazují také názorně současnou dialektickou jednotu problematiky války a míru, politiky a vojenství, diplomacie a budování obrany.

Ale i když by došlo k rozpoutání ozbrojeného zápasu, existují aktivní prostředky obrany a ochrany obyvatelstva a materiálních hodnot země. V jejich spojení v jediný systém s pasivní ochranou je teprve záruka optimálního zabezpečení přežití národů.

První způsob aktivní obrany a ochrany je spojen s vedením ozbrojeného zápasu. Nejúčinnější způsobem předejití následkům napadení je zničit co nejrychleji vojenskou sílu agresora, a to v první řadě ty prostředky vedení ozbrojeného zápasu, kterými může protivník působit do hloubky zápolí, tj. především strategické rakety a dálkové bombardovací letectvo.

Druhým aktivním prostředkem je protivzdušná obrana státu, pozůstávající ze systému protiletadlové, protiraketové a protikosmické obrany.⁶⁾

Třetím prostředkem je udržet akceschopnost ozbrojených sil schopných tyto úkoly plnit. To znamená zabezpečit doplňování a zásobování ozbrojených sil lidmi, bojovou technikou a materiálem, zejména

⁶⁾ Technicky, ekonomicky, strategicky a operačně je účinná a efektivní jen integrovaná PVOS v koalici.

náhradní díly, opravami, municí, pohonnými hmotami a proviantem.

Čtvrtým aktivním prostředkem je zabezpečit možnost manévru a přísunu dalších operačních záloh na válčišti.

Pátým aktivním prostředkem, na němž jsou převážně závislé i ty předchozí, je udržet pevnost zápolí, jak po stránce morální a psychické, tak po stránce zdravotní, materiální a technické.

I likvidace následků napadení se musí řešit aktivně a operativně, což předpokládá mít v ruce prostředky, tj. vojenské vyčištěné a technicky moderně vybavené jednotky, kterými vedení státu může uskutečňovat manévry a nasazovat je po zvažení situace s rozmyslem a organizovaně k odstranění následků napadení v těch místech (ve výrobě, v administrativních a správních centrech, na komunikačních a telekomunikačních uzly a trasy), která jsou pro vedení ozbrojeného zápasu, obranu a ochranu obyvatelstva rozhodující a strategicky nejdůležitější.

Konečně přicházejí na řadu i opatření CO v užším pojetí, tj. **ochrana obyvatelstva** a všeobecné odstraňování následků napadení zbraňových systémů nepřítele. Samotná pasivní ochrana obyvatelstva by však nebyla dostatečně účinná a bez veškerých ostatních aktivních opatření by nemohla vyřešit problém „přežít“.

Proto i „Civilní obranu“ (Nevojenskou obranu) chápeme nyní v daleko větší šíři než bývalou „CPO“ i než nedávné pojetí „CO“. Civilní obrana je v současné době součástí celkové obrany země, kterou můžeme dělit na vojenskou a civilní. Systémově (v oblasti řízení) patří praktická opatření civilní části obrany státu do systému obrany a ochrany teritoria. I ta má svoji vojenskou a civilní část.

Vojenská část zahrnuje protivzdušnou obranu státu i pozemní obranu teritoria včetně obrany proti výsadbám, proti diverzi, špionáži, proti jednotkám pronikajícím frontou.

K uskutečňování teritoriální obrany slouží také vojenské systémy sledování vzdušné i pozemní situace na teritoriu, a to jednak všeobecné — zahrnující činnost nepřítele a obranu proti němu — jednak speciální situace radiální, chemické i bakteriologické a také situace vznikající destrukcemi sídlišť, center, komunikačních a spojovacích uzlů. Sledování této situace je nezbytným podkladem pro řízení veškeré vojenské i nevojenské činnosti na území státu, podkladem k rozhodování řídicích center PVOS i pozemní obrany i ochrany, k nasazování vojenských jednotek na nejdůležitější úseky boje s nepřítelem i s následky jeho destrukční činnosti.

Neustálá znalost situace na území státu je nezbytná nejen pro řízení vojenských, ale i civilních opatření. Bez znalosti situace, která se za války může měnit od hodiny k hodině, by nebylo možné ani řízení politickoprávní, ani hospodářské, dopravní atd. Proto všechny jak centrální, tak územní orgány Komunistické strany, politickoprávní orgány, orgány řídicí CO, státní zdravotnickou službu, těžbu, výrobu, dopravu, spoje, atd., tj. všechny řídicí orgány, musí nepřetržitě znát vojenskou situaci na území státu.

Důležitou složkou civilní ochrany je informování obyvatelstva o situaci, o vyhlašování stupňů ohrožení, vyhlašování protivzdušných, radiálních, chemických, požárních, povodňových poplachů, pokynů k evakuaci, zaujímání krytů a k režimu života vůbec.

Účelné je vybudovat jednotný systém hlášení a zpracovávání všech informací, vybavený moderní technikou automatizací a početní. Zpracování (souhrn komplexní situace) by mělo být zajištěno na třech stupních: okres [kraj] — republika — centrum (federální orgán).

Rozbor těchto potřeb ukazuje, že civilní orgány řízení potřebují jako jeden z hlavních prvků podmiňující jejich schopnosti řízení za války úzký styk s vojenskými štáby řídicími obranu teritoria.

Od uvedených komplexních činností se výrazně odlišuje „Civilní obrana“ v užším pojetí, zaměřená všeobecně na individuální i kolektivní ochranu obyvatelstva a národního majetku. Jejím smyslem je zachránit co největší počet životů již postiženého obyvatelstva a hodnoty postiženého národního majetku.

Civilní obrana a ochrana je důležitou součástí obrany teritoria, která se v současných podmínkách stává složkou obrany státu, rovnocennou polní činnosti ozbrojených sil v řešení rozhodujících střetnutí ozbrojeného zápasu. Obrana a ochrana teritoria tvoří jediný komplex se strategickými operacemi ozbrojených sil na frontách ozbrojeného zápasu. Jejím aktivním přínosem k vedení ozbrojeného zápasu je vytvářet pevnou základnu pro polní operace. Protože se v současných podmínkách vedení války vede doslova boj nejen o vítězství ozbrojených sil na frontách, ale také ozbrojený boj o teritorium, můžeme plným právem označit obranu a ochranu teritoria za strategickou operaci — za součást strategických operací ozbrojeného zápasu. Civilní ochrana („CO“) je v tomto pojetí strategickým zabezpečením této aktivní strategické činnosti. Její význam pro vedení ozbrojeného zápasu, tj. pro vítězství ve válce i pro přežití národů, vyniká,

uvážíme-li, že jejím cílem je uchránit lid-
skou i materiální základnu vedení války.
Právem se tedy téměř ve všech zemích
světa věnuje v posledních letech značná
pozornost zdokonalení, nebo i zcela nové-
mu řešení civilní ochrany na nových prin-
cipech. Státy, které tuto problematiku pod-
ceňují a přípravě obrany teritoria ani civilní
obraně nevěnují plnou pozornost se pos-
tupně dostanou do nevýhodné situace
v celkové hodnotě poměru sil, který dnes
nelze měřit jen počtem divizí, tanků, le-
tounů, raket a jaderných zbraní, ale cel-
kovou připraveností státu na válku.

Vědeckotechnická revoluce jak se zdá
se mění v neustálý prudce stoupající vě-
decký a technický vývoj, který se trvale
a soustavně promítá i do vojenství. Další
oblasti, která pravděpodobně přinese vel-
ké změny ve vojenství je rychlé dobývání
kosmu.

S rozvojem techniky se vždy nejdříve
propracovávají teorie ofenzivního použití
nových bojových prostředků a zbraňových
systémů. Bylo tomu tak i při zavádění ra-
ket a jaderných zbraní. Teprve potom při-
cházejí na řadu prostředky a způsoby
obran a ochrany proti novým prostřed-
kům. V souvislosti s rozpracováním aktiv-
ního použití raket a jaderných zbraní
i charakteru potenciální raketové a jader-
né války, rozvinula se teorie obranného
systému státu a koalice, válečné a vojen-
ské doktríny státu, obrany a ochrany teri-
toria.

S tím souvisí i problém „Civilní obrany“
a ochrany obyvatelstva. Docházíme k zá-
věrům, že dosavadní koncepte ochrany
obyvatelstva a materiálních hodnot státu
je již nedokonalá a zastaralá, není již
adekvátní novým způsobům vedení ozbro-
jeného zápasu a války jako celku. V po-
tenciální válce, ať je už jaderné nebo kon-
venční⁷⁾ se zásadně mění charakter proje-
vu ozbrojeného zápasu v zápolí. Ani válka
„konvenční“ by se už nedala srovnat
s charakterem druhé světové války. Zá-
sady, které ještě za druhé světové války
vyhovovaly realizaci „CO“ formou ochrany
obyvatelstva a materiálních hodnot, nevy-
hovují pro současné způsoby vedení ozbro-
jeného zápasu, protože nejsou dostatečně
účinné ani efektivní.

Protože se musí počítat s tím, že celé
zemí státu za frontou se stane bojištěm,
nepostačí k řešení obrany dosavadní kon-
cepte „CO“. Z těchto úvah a ze studia
pravděpodobného modelu napadení území

státu vyrůstá teorie obrany a ochrany
teritoria jako součásti strategických ope-
rací ozbrojeného zápasu. Protože součas-
nými zbraňovými systémy je napadnutel-
ná samotná základna vedení války a je
možné rozbít přímo válečný potenciál
státu v jeho základech, nepostačí jako
protiopatření dosavadní „Civilní obrana“,
zaměřená převážně na pasivní ochranu
obyvatelstva a řešení převážně nevojen-
skými prostředky. Vedení boje o teri-
torium vyžaduje mít připraveny k zasazení
vojenské prostředky adekvátní předpoklá-
danému útoku nepřitele, který může být
zaměřen ke zničení nebo narušení váleč-
ného potenciálu státu ve všech jeho slož-
kách:

- v morálně politické a lidské základ-
ně státu — teroristickými úderými na ničení
(event. vyhlazování) obyvatelstva a na
rozrušení systému řízení státu;

- v ekonomické základně válečného
potenciálu státu — úderými na válečné zá-
soby, na strategické zdroje, výrobu a do-
pravu;

- ve vojenském potenciálu na znemož-
nění vojenské mobilizace, doplňování vojsk,
rozrušení komunikací, dopravního a tele-
komunikačního systému státu, na izolaci
bojiště z týlu, znemožnění přisunu dalších
pozemních operačních sledů atd.

Ti, co jsme dosud chtěli vyřešit jednot-
ným systémem „Civilní obrany“, rozpadá
se pod zorným úhlem pravděpodobného
charakteru ozbrojeného zápasu na dvě ob-
lasti:

- vojenskou a civilní.

Vojenská oblast krystalizuje v součas-
né době pod pojmem „teritoriální obrana“.
Ta má tyto hlavní složky:

- protivzdušnou, tj. protiletadlovou,
protiraketovou a protikosmickou obranu
státu;

- pozemní obranu teritoria (proti
vzdušným výsadbám, proti jednotkám pro-
niknuvším frontou, proti vnitřním nepřá-
telským a rozvratným silám, proti diverzi
a špionáži);

- obranu strategicky důležitých ko-
munikací, objektů dopravy, spojů, skladů,
zásob atd.;

- obranu strategicky a životně důle-
žitých hospodářských center a zdrojů (vý-
roby, energetiky, zemědělství, lesů, vod-
ních děl a zdrží atd.);

- obranu systému řízení státu (poli-
tickosprávních center, systému struktury
řízení, spojů atd.).

To jsou zhruba nejdůležitější strategické
systémy a předměty obrany teritoria, jejichž
obranu, ochranu a odstranění následků
napadení (renovaci) bude nutné řešit vo-
jenským systémem a vojenskými prostřed-

⁷⁾ Poučení, že by se moderní konvenční válka
nelišila tak radikálně od jaderné, jak jsme se
dondávna domnívali, je příklad prvních dnů
izraelsko — SARské války. Dnešní vojenská stra-
tegie má mohutné prostředky působit na zápolí
i bez použití jaderných zbraní.

ky, jako součást celkových operací ozbrojeného zápasu, koordinovanou s operacemi polních pozemních vojsk a ostatních strategických ozbrojených sil. Současně s tím je samozřejmě řešena i obrana a ochrana živé síly těchto předmětů a objektů. Vojenská obrana tohoto typu řeší nejobtívnější část obrany a ochrany, tedy i „přežití“ obyvatelstva.

K řízení komplexního systému obrany teritoria ovšem nestačí jednostranný tok informací. Proto bude nutné organizovat jednotný systém toku informací zdola nahoru, jejich souhrnné zpracování na každém územním stupni řízení, a opačně shora dolů systém toku informací o celkové situaci (přehledy), vydávání pokynů a nařízení, rozhodování, i zásahy prostředky centrálních záloh — jako zásadní princip řízení.

Otázka je, zda v takovém systému obrany teritoria má svoje místo i „Civilní obrana“ v dosavadním pojetí, tj. obecná ochrana obyvatelstva a materiálních hodnot (i kulturních hodnot). Zjistěte, že má, a to místo velmi důležité. Vojenská obrana teritoria nemůže vyřešit všechno. Lidské a materiální zdroje, kterými je možné vybavit vojenskou obranu, jsou omezené. Proto bude možné řešit vojenskými prostředky jen část úkolů; protivzdušnou obranu sice jako celek, ale ostatní prvky vojenské obrany budou omezeny na vybraná strategicky důležitá centra, uzly, objekty a systémy. Pro vedení války a přežití národů je však důležité poskytnout ochranu všem lidem ve státě, jako rozhodujícímu, základnímu prvku obrany země a současně hlavnímu předmětu obrany státu, jehož uchování dává smysl obraně

státu. Taková ochrana je ale možná jen za aktivní účasti veškerého obyvatelstva, osazenstev veškerých závodů, podniků a zařízení a jejich organizovanou, jednotně připravovanou a řízenou svépomocí. Tímto způsobem můžeme řešit záchranu národní podstaty i problém „přežití“.

V uvedených základních směrech a myšlenkách je možné očekávat další vývoj a řešení problematiky „Civilní obrany“, která v širokém pojetí obsahu tohoto pojmu se stává v současné době v rámci řešení systému obrany státu základní a klíčovou problematikou obrany země.

Je samozřejmě, že ne všechny teoretické vývoje mohou být ihned uskutečňovány v praxi. Nemůžeme proto ani očekávat, že praktická opatření, která mají být v dohledné době přijata, budou moci akceptovat myšlenky nastíněné v této stati. Od teorie k praxi je dlouhá cesta. Orgány rozhodující o praktických opatřeních musí brát v úvahu celou řadu faktorů, z nichž mnohé jsou absolutně limitující, které teoretik v úvahu nebere, případně je ani nezná. Hlavními limitujícími faktory jsou vždy lidské a ekonomické možnosti, které často nedovolí přijmout dobrou myšlenku. Nastíněním pravděpodobného perspektivního rozvoje myšlení v oblasti systému obrany ČSSR proto zdaleka nemíním vzbudit představu, že by v r. 1970 mohla být realizována podobná koncepce. Cílem stati je seznámit jednak se současným stavem řešení těchto otázek u nás i ve světě, jednak přispět do diskuse k širšímu obecnému názoru na problematiku systému obrany země a na pravděpodobné trendy dalšího rozvoje těchto životně důležitých problémů zajištění obrany země.

ÚKOLY

letošního výcvikového **ROKU**

Nejdříve chci poukázat na zásadní **charakteristické rysy** celého příštího období.

Půjde především o upevnění **politické názorové jednoty** na podkladě marxismu-leninismu, hlubokého internacionálního cítění, nacházejícího výraz v upevňování Varšavské smlouvy a samotné ČSLA jako čelního, exponovaného prvku této soustavy. Dále o dosažení plné **akceschopnosti nově sformovaných organizačních struktur** na všech stupních, respektující diferencovanou úlohu i odpovědnost, zejména v procesu řízení. O další **zvyšování celkové připravenosti ČSLA**, které lze dosáhnout rázným upevněním kázně, intenzitou a moderností výcvikového procesu vojsk i štábů, při osvojení si zvláštností operací a boje v počátku války v těsné součinnosti všech druhů vojsk, při propracování branného systému vojenské oblasti a v těsné součinnosti se spojeneckými vojsky.

Tak rozsáhlé a vzhledem k současnému stavu i složité úkoly ještě před námi nestály. Cíle můžeme dosáhnout jen širokou aktivizací a zainteresovaností jak velitelského sboru na všech stupních, tak celé nejširší vojenské veřejnosti. To konec konců je přímá osobní práce velitelů a politických orgánů. Výsledky budou více než kdykoliv předtím měřítkem jejich angažovanosti a schopnosti.

I když nechci oddělovat od sebe část politickou a odbornou (jak jsem již zdůraznil ve formulování hlavních směrů), v dalším chci blíže rozebrat především obsahové problémy vojenské specifiky příštího roku.

Především je třeba výrazně zvýšit funkčnost vojenského organismu a dosáhnout takového stupně, který by plně odrážel současné potřeby pružného a dynamického velení. Tzn. **dosáhnout organizační struktury armády jako cel-**

ku při dořešení všech nezbytných kádrových změn a vytvořit předpoklady pro její dlouhodobou funkčnost a výraznou kádrovou stabilizaci. Naladění potřebných řídicích a funkčních vztahů není totiž jen otázkou statutární a realizace pracovní náplně, ale vstupuje do nich především dlouhodobý i operativní proces řízení, jeho správné dimenze, které dávají dostatek prostoru pro iniciativu a vyhraňují i odpovědnost, nejsou jen krátkodobou činností, ale vstupem různých subjektů vyžadují i konfrontaci s praxí, vzájemnou toleranci a citlivost.

V celém tomto procesu jistě sehraje základní úlohu nově organizované **ministerstvo národní obrany**, jehož úloha se výrazně sníží ve vztahu k operativě a naopak bude vyhraněně působit do perspektivy a koordinace.

Naproti tomu **okruhové stupně**, které mají jasné cílové roční úkoly, musí je realizovat, uplatňovat pevné direktivní řízení v oblasti přípravy vojsk a štábů a vytvářet především pro tuto oblast výhodné podmínky pro její koordinaci a materiálně technickou základnu. Při tom na ně bude soustředěn i problémový nápor realizace vojenské části branného systému, jako přímého řídicího článku teritoriálních výkonných orgánů

Armádní stupeň bude článkem skutečného bojového velení a řízení, který má těžiště své práce především v udržení trvalé a vysoké bojové pohotovosti vojsk. Proto se musí oprostít od vedlejších povinností a sehrát nejvýraznější úlohu při realizaci náporu za vyšší kázeň a úroveň polní přípravy velitelů, štábů a vojsk.

Při tom současně všechny tyto stupně samy o sobě musí dosáhnout v průběhu roku **sladění**, a to nejen v mírovém řízení, ale zvláště v polní činnosti při dosažení vzájemné návaznosti a potřebných vazeb na podřízené a řídicí stupně. Při plnění tohoto úkolu se můžeme opřít o již dříve ověřené **metodiky práce** polních stupňů velení. Tyto však tvoří jen kostru, tj. metodický postup, který si musíme osvojit, zformovat na vlastní kádry a přizpůsobit specifice štábů.

Základním předpokladem však je výrazné **zvýšení individuální teoretické připravenosti** každého jednotlivce pro vlastní funkční činnost. Četné a rozsáhlé kádrové změny, značný posun kádrů, přímo životně si vynucuje potřebu intenzivního samostatného studia, seminárního sladování názorů a jednotného chápání soudobého vševojskového boje a operace. Zde by měla především výrazně vystoupit úloha a místo náčelníků štábů a operačních složek a jejich snaha v co nejkratší době dosáhnout odborné fundovanosti jednotlivců jako základ akceschopnosti oddělení a štábů v polních podmínkách. Musíme zvládnout nejen zásady vlastního vedení operací, ale se stejným úsilím studovat pravděpodobného nepřítele, jeho organizační strukturu, výzbroj, operační a bojové možnosti, osvojit si dokonale pravděpodobné válčiště a jeho specifické rysy. Stejnou pozornost budeme věnovat i technickým způsobům praktického velení, ať již jde o zvládnutí spojovací soustavy, tak i způsobů jejího plného využití pro operační velení.

Jistě bude správná určitá posloupnost všech těchto opatření, která musí být harmonicky vyvážená, navazovat na sebe a vytvářet ucelenou obsahovou a metodickou řadu opatření k dosažení stanoveného cíle. To jistě najde objektivní výraz ve vlastním plánu postupné přípravy a sladění každého štábu a na každém stupni. K jeho ověření proběhne řada praktických vojenských i velitelско-штábních cvičení, která bude řídit jak ministerstvo, tak i jednotlivé stupně.

Složitější situace bude v oblasti **teritoriálního velení**, kde dochází k zásadnímu přehodnocení v poslání teritoriálních orgánů, které přecházejí z forem

administrativního orgánu na velitelské prvky. Zde bude nezbytné postupně aplikovat již řadu vžitých zkušeností a praxe polních orgánů velení na vlastní činnost při respektování řady zvláštností této problematiky.

Obsahová náplň a zaměření operační a bojové přípravy našich vojsk a štábů bude rozvíjet a aplikovat základní doktrinální principy platné pro naši armádu v jejích specifických podmínkách prvního operačního sledu států Varšavské smlouvy, který je v dotyku s nejnebezpečnějším potenciálním nepřítelem, tj. západoněmeckým bundeswehrem a hlavním uskupením USA v Evropě.

Tato skutečnost vyžaduje základní obsahovou orientaci na prohloubení a propracování všech otázek spojených s **diferencovanou bojovou pohotovostí vojsk**, v nichž významné místo, kromě systému PVOS a frontového letectva, musí zaujmout kádrově naplněné pohraniční svazky. U těchto vojsk chceme dosáhnout takového rytmu výcviku a života, aby plně odrážel specifické úkoly, které plní hotovostní síly a dosáhnout výrazného snížení doby a schopnosti přechodu všech kádrových sil k plnění rozhodné útočné činnosti. To znamená hlouběji a důsledněji propracovat problematiku **přikrytí** a zvládnout úkoly spojené s rychlým vytvářením úderných uskupení formou širokého manévru. Teoreticky i prakticky bude nutné dále ověřovat nejen činnost vojsk, ale i celého branného systému vojenské oblasti v období narůstání válečného nebezpečí, při čemž mimořádnou pozornost budeme věnovat principiálním otázkám zvyšování odolnosti rozhodujících prvků operační sestavy, zejména letectvu, jednotnému systému protivzdušné obrany, raketovému vojsku a místům velení. V metodické oblasti je nezbytné dokončit rozpracování a ověření kontinuity systému velení při jeho přechodu z mírové činnosti na polní, při snaze o maximální zkrácení nezbytných lhůt pro rozvinutí spojovacího systému.

Ve vojskové a štábní praxi budeme věnovat větší praktickou pozornost i důkladnost **cvičením spojeneckého charakteru**, zejména s vojsky a štáby Střední skupiny vojsk, v nich pak především dorešit otázky operační a taktické součinnosti, zejména při praktickém velení.

Z hlediska potřeb naší armády je též nezbytné procvičit **ucelenou tematiku frontové útočné operace** v jejích specifických podmínkách válčiště, tedy jak první, tak i další armádní operaci, vedenou jak s použitím klasických bojových prostředků, tak i období přechodu na jaderné zbraně a rozvinutí operací jaderného období války.

S mimořádnou pozorností procvičíme otázky řízení **komplexního průzkumu** v jeho nové diferencované podřízenosti, zkrácení potřebných lhůt k zjištění rozhodujících objektů průzkumu a nezkreslené, rychlé a přesné předané údaje jako podklady pro zásadní rozhodovací proces operačních i taktických štábů a velitelů.

Vyvineme větší snahu k dosažení **vševojskového charakteru** našich zaměstnání, a to v jejích komplexnosti s pozemními vojsky, frontovým letectvem, v návaznosti na zvláštnosti přifrontové činnosti PVOS a jednotném spojeneckém systému protivzdušné obrany i s postupným přibíráním teritoriálních prvků velení.

Ve **frontovém letectvu** jako jeden z dalších úkolů půjde o osvojení si jeho činnosti ve vzdušné operaci jako nedílné součásti strategické operace na válčišti. Chceme podrobně propracovat a zvládnout metody a způsoby zabezpečení bojové činnosti dálkového letectva působícího na operačním směru činnosti frontu. Také ve způsobech součinnosti frontového letectva s pozemními vojsky budeme zdokonalovat zejména techniku palebné podpory při činnosti v malých

výškách z různých náletových směrů, bez opakování stereotypních manévřů k úderu na zvolené objekty, zejména malorozměrné, pohyblivé, zvláště pak na prvky bojové sestavy raketového vojska.

V **operačním týlu** se ukazuje nezbytné dále hledat způsoby a formy zrychlení přísunu a obnovování bojeschopnosti vojsk a to zejména v podmínkách soustředěných, rozsáhlých a různorodých ztrát. Zvláštní teoretickou a praktickou pozornost chceme zaměřit na funkční schopnost teritoriálního týlu v období zabezpečování přesunů dalších operačních sledů s efektivním využitím dosažitelných zdrojů.

Do čela pozornosti všech musí se dostat však intenzivní, moderní a náročná **příprava vojsk**, která v sobě více než dosud musí odrazit prvky a charakter soudobého boje, a to nejen po stránce způsobu jeho vedení, ale i zvýšení psychické přípravy vojáků pro boj.

Vysoká zátěž [jak fyzická tak psychická], kterou je především zvýrazněn soudobý boj, nenašla dosud potřebné uplatnění v přípravě našich jednotek. Zaměstnání nejsou často dostatečně náročná na tyto oblasti, jsou až stereotypní a málo zajímavá. Neprověřují skutečné mentální, fyzické a psychické vlastnosti vojáků, často stojí jen na okraji vojenského života a nejsou zaslouženým středem pozornosti orgánů všech stupňů. Bude proto potřebné s plnou odpovědností dovést důsledně do všech praktických závěrů formy výcviku vojsk v urovnané metodické posloupnosti, komplexnosti, odrazit v nich i změny úrovně výcviku vojáků jednotlivých nástupních termínů.

S daleko větší intenzitou musíme organizovat takový výcvik, který vyžaduje vysokou fyzickou námahu, jako jsou dlouhé a rychlé přesuny bez techniky, boj motostřeleckých vojsk mimo vozidla, specifické formy boje v horách, v lese, v noci a chtěl bych podtrhnout potřebu intenzivně procvičovat **boj o osady**.

U tohoto úkolu se chci krátce zastavit. V našich výcvikových prostorech jsou dnes již značně omezené možnosti pro procvičování této tematiky, i když vzhledem k charakteru válčičtějšího boje o osady bude jedním z typických prvků bojové činnosti. Ne vždy zničí nepřítel jaderné zbraně. Téměř vždy bude k obraně využívat výhodných prostorů a míst, mezi něž zejména pro svoji odolnost a schopnost organizování obrany budou patřit osady a města. Likvidace takových ohnisek odporu nebude zpravidla záležitostí prvních sledů, které ve snaze udržet vysoké tempo útoku budou obcházet odpory tohoto druhu, aniž je likvidovaly. Tento úkol může pak připadnout druhým sledům a zejména zálohám. Zvládnout optimální způsoby boje o město, osadu a dům si musí proto osvojit všechny motostřelecké i tankové jednotky. Je nutné pracovat palebnou součinností, činností úderných skupin a zvládnout některou speciální techniku bojové činnosti. Na druhé straně však je třeba i zdokonalovat vojska v obraně a ve všestranném využití osad jako výhodného prvku celkového uspořádání obranné sestavy.

Ve výcviku vojsk budeme více zdůrazňovat prvky **bojových střelb** spojených s přestřelováním a prostřelováním vojsk, s bombardováním letectvem, ostrou střelbou z bojových vrtulníků a překonávání zátarasů různými způsoby. Budeme intenzivněji zejména po fyzické stránce připravovat jednotlivého bojovníka pro boj zblízka. Dosavadní praxi výsadkových a průzkumných jednotek rozšíříme do všech druhů vojsk. Musíme využít zdravé ctižádosti jednotlivce být silný a připravený. I formami zájmových kroužků budeme zvyšovat bojové vlastnosti vojáků.

Současně s tím budeme všestranně podporovat snahu maximálně zefektivnit **proces teoretické výuky** s využitím moderních auditivních a vizuálních metod, učicích strojů a programové výuky. Tyto metody využijeme zejména při přípravě mentálně kvalifikovanějších kádřů, jako je velitelský sbor, vojáci s vysokoškolským nebo středně odborným vzděláním.

Jak je vidět, úkoly tohoto roku jsou značné, náročné a jejich splnění si vyžádá mnoho koordinovaného úsilí velitelů a politických orgánů všech stupňů. Nemůžeme však zahodit šanci; v ostatních armádách našla intenzifikace výcviku již své plné uplatnění a v mnohých již se projevují i výrazné výsledky. Promarnit tento rok by byl již příliš velký handicap, na který bychom v budoucnu stěží stačili.

V naší armádě je jistě dost zdravých a připravených sil, které jsou schopny tyto úkoly splnit. Čím obtížnější a náročnější je cíl, kterého chceme dosáhnout, tím více pravých vojenských vlastností je třeba rozvinout, tím větší bude i pocit uspokojení nad dosaženými výsledky.

Každá vojenská akce v libovolné válce vnáší jistou dezorganizaci do řad bojujících. Z toho nelze vyvozovat, že se nemá bojovat.

Z toho je třeba vyvodit, že je nutno naučit se bojovat. Jen to a dost!

K efektivnosti velení vojskům PVOS a letectvu

Základním cílem, smyslem činnosti, struktury a vůbec existence každého systému velení je řídit vojska k optimálnímu splnění stanoveného jim úkolu. Hodnotit celkovou způsobilost a účinnost systému velení pak musíme především z výsledků bojové činnosti řízených vojsk. Tak dostaneme celkové (obecné) kritérium efektivnosti systému velení, které nějakým způsobem odráží kvalitu systému velení vcelku, hodnotu jeho podílu na splnění úkolu celé soustavy.

Určit však pokud možno přesně takové celkové kritérium – jediný aspekt, charakterizující exaktně celý komplex a proces velení – je velmi nesnadné a někdy (zejména při širších činnostech) dosud prakticky nemožné. Celkové kritérium, kromě obtíží při jeho hledání a přesném stanovení, neodráží výstižně fyzický smysl velení, tj. vztah systému velení k úkolům, které má při řízení vojsk v operaci a boji splnit. Nepostihuje:

- efektivnost jednotlivých částí (článků) systému velení,
- efektivnost jednotlivých dějů (fází) v systému velení.

Nedává také předem možnost vypočítat očekávanou efektivnost, protože je určována „ex post“, na základě výsledků boje. Je tedy sice nejvýstižnější, ale přichází pozdě.

Proto kromě obecného (celkového) kritéria se snažíme nalézt a prakticky uplatňovat také čas-
tečná kritéria efektivnosti, která by charakterizovala s předstihem samostatné prvky a děje při fungování každého systému velení.

Přejdeme nyní k hledání postupu ke zjištění celkového (obecného) kritéria efektivnosti systému velení. Musíme vyjít z údajů k řízení efektivnosti (účinnosti) samotného systému PVO. Z toho se potom snažit odvodit přesný podíl účasti systému velení na celkové efektivnosti. Kritérium účinnosti (efektivnosti) systému PVO se dá vyjádřit vzorcem:

$$K_E = \frac{N_z}{N} \cdot 100 \text{ (v procentech)}$$

K_E ... kritérium efektivnosti (účinnosti) systému PVO,

N ... celkový počet vzdušných cílů nalétávajících do prostoru,

N_z ... počet cílů zachycených, tj. zničených nebo odražených, než mohly splnit jejich úkol.

Tento vzorec platí k vyhodnocení účinnosti, k jejímu výpočtu na základě zjištěných údajů o odražených či zničených cílech. Tedy k výpočtu efektivnosti, která se již ve střetnutí se vzdušným nepřítelem projevila.

K výpočtu předpokládané účinnosti systému PVO dosadíme místo hodnoty N_z součet předpokládaných možností ničení nebo odražení jednotlivých druhů vojsk PVO (zbraňových komplexů). Dostaneme pak výraz

$$M_s = \frac{M_{zsl} + M_{zPLRV} + M_{zPLD}}{N} \cdot 100.$$

M_s ... možnosti celého systému PVO (můžeme samozřejmě zničit i jinak)

Poznámka: Možnosti jednotlivých druhů vojsk jsou rozpracovány. Můžeme je sledovat a vypočítávat zejména podle prací kolektivu 3F VAAZ, který se obecně zabývá systémovými otázkami velení a řízení jednotlivých druhů i systému jako celku.)

Z uvedeného vzorce však nevyplyvá zřetelně vliv systému velení na možnosti celého systému PVO. Přitom jsem ale vpředu již naznačil, zatím bez matematických zdůvodnění, že tento vliv bude podstatný a že při pevně daných počtech a schopnostech prostředků PVO bude mít výkonnost systému velení na efektivnost systému PVO určující vliv. Proto je nutné hledat i pokud možno přesné vyjádření účinnosti systému velení.

Kritérium efektivnosti systému velení (které označíme např. K_{ESV}) silám a prostředkům PVO můžeme zjistit porovnáním možností systému velení sil a prostředků PVO s aktivními možnostmi celého systému PVO.

Dostáváme pak schematický vzorec:

$$K_{ESV} = \frac{M_v}{M_s}$$

Hodnota M_s je známa z předešlého, hodnota M_v charakterizuje možnosti systému velení vojsk PVOS nebo při existenci několika systémů PVO ji udává souhrn z M_{PVOS} , M_{PVOV} a M_{FSL} .

Je přirozenou snahou, aby hodnota K_{ESV} byla kapacitně vždy vyšší než 1 nebo alespoň rovna 1 ($K_{ESV} \geq 1$), časově pak, aby se maximálně blížila 1. To proto, aby možnosti systému velení silám a prostředkům PVO nesnižovaly celkovou účinnost systému PVO, protože by tak nebylo zvládnuto řízení všech prostředků PVO k účinnému zásahu proti vzdušnému nepříteli. Je nám známo, že v praxi je tomu tak málokdy. V hodnotě M_v se zatím velmi nepříznivě odráží (tj. snižuje ji) řada parametrů, zejména pak nutnost sladovat činnosti jednotlivých druhů vojsk PVO, neschopnost vyhodnotit a zpracovat všechny zjištěné cíle včas, malá propustnost informačních kanálů a dále také vliv zdržení na vyšších stupních velení, zejména při řešení spolupráce mezi prostředky PVO různých systémů PVO.

Hodnota M_v uvedeného vzorce v zadaných podmínkách práce je souhrnem možností celého systému PVO v řízení (nebo přesněji uvelení) jednotlivých druhů vojsk (PLRV, SL a PLD) a dílčích systémů PVO (sběru informací atd.).

Do hodnoty M_v se musí z hlediska systému velení tedy promítnout nutnost

- zpracování informací o vzdušných cílech, rozhodnutí o jejich přidělení a způsobech zásahu jednotlivých prostředků či systému PVO;
- průchodu příslušnými spojovacími kanály a místy velení – tzn. propustnost systému velení;
- sladění činností jednotlivých druhů vojsk při činnosti v jednom prostoru (a v našich podmínkách prakticky jiná varianta neexistuje) tak, aby
 - nebylo plýtváno úsilím žádného z jednotlivých druhů vojsk,
 - nebyla ohrožena bezpečnost vlastních osádek a obsluh,
 - se jednotlivé druhy vojsk vzájemně doplňovaly;
- sladění činností jednotlivých systémů sil a prostředků PVO se stejnými cíli;
- organizace všestranného zabezpečení zásahu jednotlivých prostředků a systému PVO.

V hodnotě M_s vyjádřené možnosti zásahu jednotlivých druhů vojsk PVO dané v zásadě jejich technickými vlastnostmi (např. kadencí, počtem možných vzletů, doletem, účinným dosahem apod.) jsou tedy vlivy systému velení omezovány jednak v kladném smyslu (aby nedošlo k plýtvání), jednak velmi nežádoucím v záporném smyslu (nutností jejich účinného řízení, propustnosti celého systému potřebami zjištění bezpečnosti). Kladné i záporné omezení se potom projevuje jako snížení celkové hodnoty kritéria účinnosti K_{ESV} .

Původem záporného omezení a tím snížení hodnoty koeficientu M_v jsou vedle vlastností systému nežádoucích i činnosti žádoucí – nutné, z nichž všechny nesměřují přímo k výkonu rozhodnutí. Takovou činností nechťnou – neproduktivní je i součinnost, která má s ohledem na svůj důvod vzniku dvojitý charakter:

- vyplývající z nutnosti ladění spolupráce mezi druhy vojsk PVO (PLRV, SL, PID);
- vyplývající z nutnosti ladění spolupráce mezi systémy PVO (PVOS, PVOV a FSL).

Hodnotu M_v (ať již udává kvalitu velení jednotlivých druhů vojsk či systémů PVO) a také celý koeficient – kritérium účinnosti K_{ESV} , který bude zachycovat v podstatě vliv vlastností a nutných činností v systému velení na rychlost zásahu prostředků PVO danou technickými možnostmi zbraňových komplexů, můžeme sledovat ze dvou pohledů:

- jako projev časových možností,
- jako projev kapacitních možností.

Časové možnosti jsou dány u systému velení (M_v) rychlostí (nebo propustností) při

- vyhodnocení údajů o vzdušných cílech,
- předání jich na rozhodující článek systému velení,

- vyhodnocení možnosti vlastní a nepřítel a rozhodnutí o zásahu proti vzdušným cílům,
- předávání rozhodnutí k zásahu,
- řízení zásahu.

Na druhé straně pak při hodnocení technických možností zásahu určitého zbraňového komplexu (M_s) jako doba, která je potřebná technicky k realizaci zásahu. U stíhacího letectva je např. tato doba dána fázemi: vzlet, přiblížení do prostoru cíle, zteč nebo pronásledování, vedení palby – zásah.

Kapacitní možnosti se projevují množstvím vzdušných cílů a vlastních prostředků, které můžeme při uvedeném procesu hodnotně sledovat (obsluhovat) jak přímo zbraňovými komplexy, tak i ve srovnání vlivu systému velení na kapacitu celého systému PVO.

Kapacita komplexů jednotlivých druhů vojsk PVO nebo i celých systémů PVO (totéž platí i pro úderné letectvo) se udává vždy ve vztahu k určitému časovému údobí. Stejně tak bude správné (a v praxi se to používá) určovat i kapacitu jakéhokoliv obecného systému velení. Časové možnosti se v takto udávané kapacitě vždy odrazí. Zvýšená spotřeba času (např. zaviněná zpožděním informačního toku při upřesňování charakteristik jednoho cíle) bude pak mít vždy za následek zmenšení kapacity systému v daném údobí. **Při celkovém hodnocení je tedy časové i kapacitní hledisko vzájemně spjata.** V uvedeném vzorci hodnota M_s vyjadřuje kapacitní možnosti za jednotku času; pokusme se tedy takto vyjádřit i hodnotu M_v – dosaditelnou do vzorce pro kritérium efektivity systému velení – K_{ESV} .

Zde nebude již hodnota M_v pouhým součtem nebo aritmetickým průměrem hodnot jednotlivých činností (či prvků) v systému velení. Její nejnižší mez v systému velení vojsk PVO bude dána nejmenší průchodností jedné z těchto činností:

- informačního toku od radiolokátoru po předání údajů o cílech kompetentnímu veliteli k rozhodnutí o zásahu (označme si ji např. jako M_i);
- spojovacích kanálů vytěžovaných přímo v procesu velení při řízení bojové činnosti (M_p);
- vlastní rozhodovací činnosti kompetentního velitele a jeho štábu při hodnocení situace a přijetí rozhodnutí (M_r);
- činnosti velitele a štábu a součinnostních orgánů při doručování příslušného rozkazu, operační a taktické součinnosti k realizaci rozhodnutí kompetentního velitele (M_k);
- organizaci všestranného zabezpečení realizace rozhodnutí kompetentního velitele (M_z).

Z prostého dosazení by vznikl vzorec;

$$M_v = \frac{M_i + M_p + M_r + M_k + M_z}{5 N} \cdot 100$$

Pouhý aritmetický součet by však zkresloval výsledek, který je dán v tomto případě minimální hodnotou.

Ríci o určitosti, která z uvedených činností je klíčová, která v jednotlivých případech bude limitovat celou činnost systému, je nemožné. Je např. známo, že některý prvek organizace zabezpečení bojové činnosti dokáže zmařit či značně časově oddálit vzlet a zásah přepadového stíhače při primitivně jednoduché situaci, kde průběh ostatních činností je naprosto hladký. Známe také (zvláště u některých systémů) jak se rapidně snížila průchodnost spojovacích kanálů, při přechodu na jiný způsob spojení. Avšak vypočítat, předem numericky exaktně stanovit průběh těchto činností také není možné. Neexistuje početní metoda, jež by nám mohla účinně v těchto případech pomoci, uvážíme-li navíc, že všechny jmenované činnosti budou v bojových podmínkách pod neustálým vlivem nepřítel. Určitých konkrétních výsledků se můžeme dopátrat jen empiricky, na základě dlouhodobé praxe, vyhodnocením zkušeností a mnoha statistických údajů v jednotlivých systémech velení a jejich člancích. S uvážením těchto zkušeností víme, že ze jmenovaných činností prokazují nejmenší průchodnost

- především M_i , informační tok k vyhodnocování údajů o vzdušné situaci tím, že z velkého množství údajů, které dostává na své vstupy, vyhodnocuje a předkládá kompetentnímu veliteli jen malou část, mnohdy ne příliš přesných charakteristik. (Prosím, nechápat jako obvinění příslušníků RTV, ale jako konstatování technického stavu.)

- dále M_k , tzv. neproduktivní činnosti velitelů a štábů, která není nutně spjata s rozhodnutím a řízením zásahu, ale je vyvolána danou organizací vojsk a vede pouze k překonávání složitých vztahů uvnitř a mezi systémy. Projevuje se „ukrádáním“ času z doby, která je k dispozici palebným komplexům k přípravě a uskutečnění zásahu proti vzdušnému nepříteli.

Zjednodušeně schématicky se dá vyjádřit vliv systému velení a jeho hlavních činností na výsledek bojové činnosti vojsk PVO (viz obr. 1).

Mají-li součty času či kapacity našeho systému velení (1 až 5) větší hodnotu, než je rozdíl údajů vzdušného nepřítel a „technického“ času potřebného k realizaci zásahu zbraňových komplexů

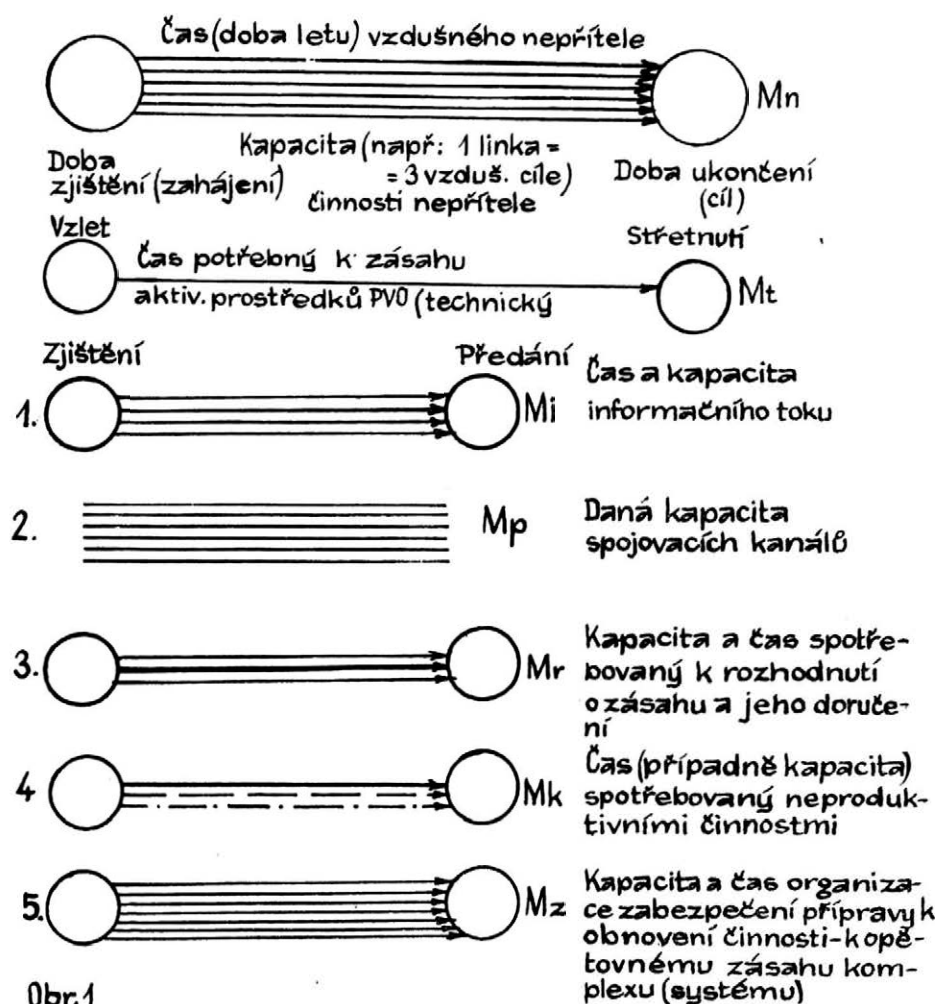
(samozřejmě s časovou tolerancí, která by vůbec ponechávala systému velení čas k činnosti) pak systémem velení pracuje neefektivně. (Připomínám, že je nutné uvažovat výchozí hodnoty podle dlouhodobého měření či zkušeností, ne z extrémních podmínek). Vzorcem můžeme tento vztah vyjádřit takto:

$$M_p = M_i + M_p + M_r + M_k + M_z < M_N - M_T.$$

Systému velení zůstává tak vymezená doba a kapacita, která nesmí být překročena ani v celku, natož pak jednotlivou činností. Závada (zdržení) v jedné z nich má za následek zvýšení napětí či dokonce překročení limitu celého systému.

Měření i zkušenosti ukazují, že nejkritičtější situace je v uvedených činnostech M_i a M_k .

Velitelé a štáby v jednotlivých úrovních velení vojskům PVO, podle druhů vojsk i v celém systému znají na základě několika již uskutečněných měření či dlouhodobých zkušeností hodnotu úzkého profilu ve svém vlastním procesu velení a mohou tudíž určit poměrně přesně dosažením do vzorce pro K_{ESV} , zda a do jaké míry systém velení snižuje efektivnost bojové činnosti vojsk, či zda má rezervy a plně požadavkům na efektivní řízení odpovídá.

Matematicky můžeme vyjádřit hodnotu M_v jako schopnost (pravděpodobnost) splnění úkolu systémem velení za určený čas v žádané kapacitě. Potom kritérium efektivnosti systému velení, časově určené K_{ESV} , bude také funkcí času potřebného k řízení bojové činnosti systému velení (t_v) a času potřebného ke splnění bojového úkolu nepřítelem i našimi aktivními prostředky (t_p).

$K_{ESV} = F(t_v < t_p)$ potom dále

$$K_{ESV} = \int_0^t f_p(t) F_v(t) dt,$$

kde $f_p(t)$... určitost rozdělení náhodné veličiny t_p ;

$F_v(t)$... funkce rozdělení náhodné veličiny t_v .

Výsledky rozborů hodnot M a jmenovaného koeficientu ukazují, že v zájmu splnění úkolu sil a prostředků PVO je při zkvalitňování systému velení silám a prostředkům PVO nutné v podstatě jít dvěma směry:

- zvyšování kapacity systému řízení zásahu vlastních prostředků PVO,
- prodlužování času, který bude silám a prostředkům PVO k zásahu proti vzdušnému nepříteli k dispozici při současném nutném zpřesnění práce celého systému velení a dodržování zásad hospodárnosti. Při tendenci snižování počtů klasických prostředků vzdušného napadení a zvyšování mohutnosti jejich náloží je na druhý uvedený směr nutné klást zvýšený důraz.

Prodloužení času k zásahu sil a prostředků PVO můžeme dosáhnout v zásadě dvojím způsobem:

- zvětšením vzdálenosti zjištění nepřátelských vzdušných cílů nebo zpomalováním jejich přiblížení se k našim bráněným objektům;
- zrychlením zásahu našich sil a prostředků PVO.

Hodnota M_v je určována také časem potřebným ke sladění činnosti druhů vojsk a systémů PVO. Souvisí tedy s uvedeným druhým směrem zkvalitňování činnosti sil a prostředků PVO.

Ukazuje tedy nejen potřebu zkvalitňování vlastností aktivních prostředků PVO ke zrychlení zásahu, zvětšení dosahu radiolokátorů, ale také nutnost zkvalitňování uvnitř systému u procesů velení samých. Toto zkvalitňování se musí dít metodami zrychlení a zpřesnění práce systémů velení.

To můžeme dosáhnout:

- automatizaci (mechanizaci) procesu velení;
- zjednodušením procesu velení, vyloučením činností, které nejsou v procesu nutné a zkrácením těch, které zásah brzdí.

Celkové kritérium efektivnosti nemůže postihnout všechny aspekty hodnocení soustavy. Ve snaze nejen vyhodnotit dosaženou účinnost, ale především nalézt cesty ke zlepšování systému velení v celku i jeho jednotlivých částech a činnostech, můžeme sledovat ještě další kritéria operačně taktické efektivnosti.

Kritérium rychlosti fungování systému velení nám určuje dobu potřebnou k jednomu plnému cyklu velení, tj. interval odvetné reakce systému velení na změnu bojové (operační) situace.

Rychlost fungování soustavy velení můžeme zhodnotit i po jejich jednotlivých částech a detailizovat tak údaj M_i , M_k či M_r z minulých statí. Pak budeme vyhodnocovat časy potřebné na jednotlivé činnosti v procesu velení, počínaje dobou ke zjištění a vyhodnocení vzdušných cílů a konče dobou k doručení rozhodnutí vykonavatelům a organizaci součinnosti apod. Tak určíme podle celkové spotřeby času na jeden cyklus velení míru, jakou se na této spotřebě podílejí jednotlivé činnosti. Můžeme podle toho na základě znalosti jejich důležitosti stanovit jejich efektivnost, zjistit ztráty a cesty k lepšímu řešení. Toto kritérium zjišťujeme v absolutních číslech i v procentech ve vztahu k celému cyklu.

Kritérium rozmachu označuje schopnost systému velení zabezpečit řízení bojové činnosti či např. pouze zachycení a zjištění vzdušného nepřítele v prostoru co do vzdálenosti i výšky (tzn. trojrozměrně). Hlavními ukazateli rozmachu systému velení u vojsk PVOS a letectva jsou:

- maximální dálka a výška dosahu systému velení;
- počet míst velení (navedení);
- (maximální) počet korespondentů (letounů, vlastních stíhačů), který může systém obsluhovat vcelku či z jednoho místa velení;

Doplňkově můžeme sledovat i ukazatele udávající celkový počet osob v systému velení, množství a počet osob podílejících se přímo na řízení bojové činnosti a množství a kvalitu zasazené techniky, zejména automatizační.

Kritérium nepřetržitosti fungování systému velení udává vztah – matematická naděje možné maximální přestávky ve velení a minimální délky nepřetržité práce systému mezi dvěma přestávkami (přeměnami). Může být také vyjádřeno srovnáním první uvedeného údaje s intervalem, po který úspěšně může systém PVO (aktivní prostředky) fungovat bez zásahu systému velení.

Kvantitativně najít hodnotu tohoto kritéria můžeme nejlépe metodou modelování.

Kritérium stálosti (pevnosti nebo též opačně zranitelnosti) udává náchylnost systému velení k poruchám a délku doby, kdy je mimo činnost. Stálosti systému velení se dosahuje zjištěním jeho životnosti (životaschopnosti) a spolehlivosti.

Jako hlavní kritérium stálosti (pevnosti) systému velení můžeme brát pravděpodobnost jeho plného selhání v libovolně zvoleném okamžiku (intervalu) činnosti.

Při hodnocení stálosti systému velení můžeme kromě toho využít i další kritéria např.

- pravděpodobnost včasného získání podkladů nutných k přijetí rozhodnutí;
- pravděpodobnost včasného předání bojových rozkazů (nařízení) většině určených vykonavatelů;
- životnost jednotlivých míst velení a vliv jejich selhání na funkci celého systému velení.

Kritérium propustnosti (propouštěcí schopnosti) odráží informační možnosti systému velení. Také toto kritérium je detailním rozбором uváděného ukazatele M_i .

K jeho zjištění můžeme použít např.:

- koeficient informačního „naplnění“ systému velení jako vztah matematické naděje údajů sebraných za jednotku času k celkovému počtu údajů, nutných k řízení vojsk;
- koeficient zpracování údajů (dat či informací) udávající jakou část celkového počtu dodaných informací je schopen systém velení za jednotku času zpracovat;
- koeficient upotřebení informací, udávající jaká část z celkového objemu dodaných informací dojde až ke kompetentnímu funkcionáři a je využívána k řízení bojové činnosti;
- celkový koeficient propustnosti, který je pak funkcí tří výše uvedených dílčích koeficientů.

Každý nebo všechny uvedené koeficienty jsou použitelné jak při sledování funkce celého systému, tak jeho jednotlivých částí – např. informačního toku od radiolokátoru až na VS svazku atd. Při této příležitosti je účelné věnovat pozornost několika charakteristikám informačního toku v procesu velení.

Ke zjištění a určení přesných kvantitativních hodnot kritéria a koeficientů propustnosti a vůbec informačního toku v systému velení je účelné nejen v praxi měřit jednotlivé hodnoty informačního toku v procesu velení, ale též vypracovat metodiku zjišťování objemu informací (údajů), který je potřebný k řízení bojové činnosti v současných podmínkách.

Je nutné rozlišovat tři základní hladiny objemu (souboru) operačně taktických informací

- plný (maximální),
- nutný (střední),
- nezbytný (přípustný, minimální),

Plný objem informací je takové množství dat, které v celém rozsahu a pravdivě v souladu se situací může zodpovědět soubor neurčitostí vzniklých při procesu rozhodování. Protože však předpokládáná bojová situace bude podléhat častým změnám, protože obě soupeřící strany budou tajit všemožné své zámysly a uvádět se vzájemně v omyl, nedosáhneme v systému velení takového stavu, kdy neurčitost bude rovna nule. Získat tedy plný objem informací je prakticky v našich podmínkách nemožné. Platí však jedna zásada: Čím úplnější (a pravdivější) bude soubor informací, tím menší je pravděpodobnost, že by přijatá rozhodnutí neodpovídala (samozřejmě při předpokládaných kvalitách velitelů a štábů) reálné bojové situaci.

Nutný soubor informací je takové množství údajů, které zabezpečuje přijetí vhodných rozhodnutí pro nejčastěji v boji vznikající (typické) situace. K úspěšnému řízení zásahu vojsk PVO v současných bojových podmínkách potřebují velitelé a štáby všech stupňů vždy údaje o poloze (situaci), směru, rychlosti a výšce letu, charakteru činnosti vlastních sil a prostředků PVO i nepřítelů a dále o počtech nepřátelských vzdušných cílů, situaci (připravenosti) vlastních vojsk, provedených jaderných úderech, o radiační, chemické a meteorologické situaci. Souhrn těchto nutných informací, předávaný s vhodnými podrobnostmi, označujeme jako nutný objem jednorázové informace. Připojíme-li k tomu údaj o frekvenci podávaných informací, dostaneme **nutný soubor informací za období**.

Nezbytný (minimálně přípustný) soubor operačně taktických informací je minimální počet údajů, který ještě systému velení postačuje k jeho úspěšné funkci. Klesne-li počet informací pod tuto úroveň, není již zabezpečeno přejímání takových rozhodnutí, která by správně reagovala na vzniklou situaci.

Systém velení je z hlediska hodnocení jeho propustnosti do té míry způsobilý plnit svoji funkci, pokud je zaručeno trvalé získání, zpracování a využití nejméně nezbytného objemu operačně taktických údajů. Rozbor kvality operačně taktických informací ukazuje, že jejich objem při řízení bojové činnosti vojsk je především závislý na formě překládání, stupni podrobnosti a frekvenci shromažďování, zpracování a předávání údajů.

Dalším ukazatelem hodnocení systému velení je **kritérium jeho mobilnosti**. U vojsk PVOS není tak významné jako u letectva, kde je zvláště důležité, aby systém velení „stačil“ vojskům při jejich přesunech.

Hlavním kritériem mobilnosti u systému velení v celku je schopnost velet vojskům během přesunů a rychle se přesunovat s vojsky nebo za nimi. Hodnotu kritéria mobilnosti systému velení zvyšuje začlenění vysoce mobilních míst velení (letounových, vrtulníkových) a zvýšení počtu míst velení na jednotlivých úrovních (jednotlivým svazům, svazkům či útvarům).

Jako kritéria mobilnosti systému velení můžeme dále sledovat např.

- délku doby, po kterou velí vojskům plná bojová směna (VS);
- poměr doby velení z hlavního (základního) VS k celkové době velení;
- poměr doby, v jejímž průběhu budou rozvinuta základní VS (sledované VS) k celkové době vedení bojové činnosti.

Utajení systému velení musíme sledovat ve dvou základních směrech:

- utajení rozmístění, přesunů a fungování míst velení;
- uchovávání tajnosti operačně taktických informací probíhajících v systému velení.

V prvním případě můžeme jako kritéria hodnocení použít např. demaskující (fotografickým průzkumem) zjistitelné znaky, stupeň vyzařování radioelektronických prostředků v systému velení a množství klamných míst velení.

V druhém případě je hlavním kritériem stupeň utajení informací v systému velení, jehož kvantitativní hodnotu udává podle stupňů velení význam (cena) informace a rychlost jejího zastarávání.

Přesnost fungování systému velení můžeme hodnotit z hlediska

- věrohodnosti operačně taktické informace využívané systémem velení v porovnání se skutečnou bojovou situací;
- přesnosti operačně taktických rozpočtů (např. poměru sil);
- optimálnosti přijatých rozhodnutí.

Jako kritérium hodnocení přesnosti podle první jmenovaného hlediska můžeme brát ukazatele zaměřující se na přesnost jednotlivých činností v procesu velení. Kromě toho je účelné v tomto smyslu sledovat i hodnotu aktuálnosti informace jako rozdíl mezi okamžikem využití informace a okamžikem změny situace a dále jako veličinu označující, na jak dlouhou dobu si informace může uchovat svoji hodnotu. K všeobecnému zhodnocení přesnosti informace pak můžeme použít souhrnný koeficient jejího zhodnocení, udávající na jaký počet znaků (údajů) je přípustná jedna chyba.

Hodnotu přesnosti operačně taktických rozpočtů zjišťujeme zpravidla jako střední kvadratickou odchylku ve zpracování výsledků uvedených rozpočtů. Kromě toho také můžeme využít parametry charakterizující bojovou efektivnost a ve vztahu k nim i počet a orientační cenu prostředků, které mají být začleněny ke zvýšení přesnosti rozpočtů.

Kritérium optimálnosti přijímaných rozhodnutí má rozhodující význam v hodnocení přesnosti fungování systému velení. Zhodnocením optimálnosti totiž oceňujeme prakticky podstatu a význam systému velení samotného. Kritéria a metody hodnocení optimálnosti fungování řídicích soustav jsou však zatím nejméně rozpracovány.

Kritérium pružnosti fungování systému velení udávají ukazatelé, charakterizující vlastnost systému vnitřně přebudovat (přeorganizovat) svoji práci, aniž se k horšímu změni úroveň všech ostatních měr efektivnosti. Jmenovat můžeme schopnost

- přechodu od jedné metod řízení k druhé;
- přechodu (předání a převzetí) velení z jednoho místa velení na druhé;
- spolupráce (návnost) s ostatními systémy velení na své úrovni, např. u vojsk PVO mezi systémem vojsk PVOS a vojsk PVOF či LA;
- řešení nových, doplňkových úkolů velení;
- „vstřebávání“ a používání nových prostředků (zejména technických) k procesu velení např. u vojsk PVOS automatizovaných komplexů ke zpřesnění a zrychlení velení.

Za hlavního ukazatele pružnosti bereme obvykle dobu potřebnou na přestavbu systému velení, nebo na „vstřebání“ nových prostředků či metod velení.

To jsou tedy některá hlavní operačně taktická kritéria systému velení. Z jiných hledisek nebo na různých úrovních můžeme ovšem najít i jiná. Domnívám se však, že z uvedených je pro hodnocení konkrétních systémů možné vybrat ta nejvýstižnější.

Problém efektivnosti systémů velení si zaslouží vzhledem k určujícímu významu velení v dnešních podmínkách ozbrojených sražení stálou pozornost. Uvedená kritéria a metody budou bezesporu podrobovány dalšímu zkoumání. Vzbudila-li již tato stať zájem o věc, splnila své poslání.

ZE SOCIALISTICKÝCH ARMÁD

POTŘEBA RAKET V ÚTOČNÉ OPERACI

V propočtech o potřebném množství raket s jadernou a chemickou náplní v útočné operaci uvažujeme zpravidla jen o nejdůležitějších činitelích situace, kterými jsou:

- charakter a rozměry objektů ničení, jejich pravděpodobná vzdálenost od čáry dotyku vojsk;

- přesnost úderů jednotlivých druhů raketových zbraní.

Skutečná potřeba raket v útočné operaci závisí však i na jiných činitelích, k nimž počítáme:

- pravděpodobnost jaderných a chemických úderů mimo cíl;

- pravděpodobnost dosažení požadovaných ztrát nepřítele;

- technickou spolehlivost raket při odpálení;

- pravděpodobnost nenávratných ztrát raket při použití jaderných zbraní nepřítele na prostory rozmístění raketových a raketových technických útvarů.

Proto je potřebné znát vliv každého tohoto činitele na potřebu raket a stanovit jejich přibližnou hodnotu, kterou budeme brát v úvahu při propočtech.

Pravděpodobnost úderů mimo cíl

u kteréhokoli druhu rakety je možné určit podle vzorce

$$P_y \cdot p \cdot m = 1 - P_s \cdot u,$$

kde $P_y \cdot p \cdot m$ = pravděpodobnost toho, že úder jde mimo cíl;

$P_s \cdot u$ = pravděpodobnost toho, že objekt ničení k okamžiku úderu nezmění své místo.

$P_s \cdot u$ = je možné vypočítat podle zjednodušeného vzorce

$$P_s \cdot u = \frac{t_c - t_z}{t_c}$$

kde t_c = čas pobytu objektu v zaujatém prostoru;

t_z = průměrný čas, nutný k získání průzkumových údajů, přijetí rozhodnutí, vydání úkolu a k přípravě odpálení rakety.

Počítáme-li s tím, že získání a předání průzkumových údajů s paluby letounu při vizuálním pozorování podle zkušeností cvičení trvá průměrně 12–15 minut, že rozhodnutí a vydání úkolu k ničení jednotlivého cíle vyžaduje 2–3 minuty, pak pravděpodobnost toho, že objekt

Prostředky ničení	Objekty ničení				
	HJ	Sergeant	Corporal	Pershing	Mace
	Pravděpodobnost toho, že objekt nezmění své místo k okamžiku úderu				
R-30	0,35	0,42	0,78	—	—
R-170 a R-300	0,17	0,27	0,72	0,17	0,06
KR-500	—	—	0,46	0	0

ničení nezmění své místo k okamžiku úderu, bude mít tyto hodnoty (viz tabulku 1).

Veličina $P_s \cdot u$ pro různé cíle a objekty ničení je v rozmezí 0,7–0,8 u starých (Corporal) a 0,2–0,4 u nových prostředků jaderného napadení nepřítel (Sergeant, Pershing). Z toho vyplývá, že v soudobých podmínkách, kdy nepřítel má ve výzbroji vysoce mobilní pozemní prostředky jaderného napadení, pravděpodobnost úderů raketami mimo cíl při ničení těchto objektů dosahuje průměrně 0,6–0,8 – i při využití nejúčinnějších prostředků průzkumu (vizuální pozorování z letounu).

Pokud se týče tankových a motorizovaných praporů, baterií PLRS, různých skladů, míst velení atp., pravděpodobnost úderu raketami mimo cíl při jejich ničení nebude velká a tvoří 0,05–0,1.

Výsledky vědeckovýzkumné práce a zkušenosti ze cvičení svědčí o tom, že z celkového počtu raket frontu na útočnou operaci do 40 % použijeme k ničení prostředků jaderného napadení a do 60 % k ničení uskupení tanků a pěchoty i jiných objektů nepřítel. Proto úderů mimo cíl mohou tvořit 30–40 % celkového počtu úderů, které použijí raketové útvary pozemních vojsk v průběhu vedení útočné operace frontu. To je ovšem velké množství neúčinně spotřebovaných raket s jadernou a chemickou náplní.

Při těchto propočtech jsme nebrali v úvahu úderů raketových útvarů pozemních vojsk na klamné objekty nepřítel a rovněž úderů na objekty, které nebyly z různých důvodů hodnověrně prozkoumány.

Pravděpodobnost dosažení požadovaných ztrát nepřítel

Raketové vojsko pozemních vojsk v průběhu útočné operace bude působit na bodové i prostorové cíle. Bodový cíl může být jaderným úderem buď zničen, nebo zůstane neporušen. Ztráty způsobené prostorovým cílům, mohou dosahovat hodnoty 0–100 %.

Pravděpodobnost dosažení požadovaných ztrát bude tedy velmi proměnlivá jak u bodových, tak i u prostorových cílů. Požadujeme, aby spolehlivost ničení bodových cílů (převážně prostředků jaderného napadení) se pohybovala

v rozmezí 90–95 % i více, prostorových cílů v rozmezí 70–90 %.

To znamená, že v některých případech nebudou zničeny všechny bodové cíle, tj. 5–10 %, v tom i prostředky jaderného napadení. K jejich opětovnému ničení bude nutné doplnit rakety s jadernou a chemickou náplní.

Obdobně je tomu i u prostorových cílů, kde nebude zničeno 10–30 % cílů. Předem určit vyšší „nedosažených ztrát“ v těchto prostorech je možné jen orientačně. Např. jestliže v průběhu útočné operace bude raketové vojsko z celkového počtu prostorových cílů 50 % umlčovat a zbylých 50 % ničit, nemusí splnit palebný úkol na 5–15 %. Raketové vojsko potřebuje tedy navíc 5–15 % raket s jadernou a chemickou náplní nad propočítané množství.

Technická spolehlivost raket

nemůže dosahovat z různých příčin hodnoty 100 % ani v mírovém období. Zkušenosti ukazují, že poruchy při odpálení raket mohou tvořit 5–7 % u taktických raket, 10–15 % u operačně taktických raket.

Předpokládáme, že tyto hodnoty v průběhu bojové činnosti zůstanou na úrovni mírového období nebo poněkud vzrostou.

Procento poruch zdůvodňuje jejich charakter. Po poruše při odpálení buď celá raketa, nebo v krajním případě i nosič nemohou být použity bez opravy ve zbrojnici nebo ve výrobních závodech.

Určitá část raket bude kromě toho zničena na aktivním úseku v důsledku značných úchylek od požadované dráhy letu.

Pravděpodobnost nenávratných ztrát

Nepřítel může silami a prostředky PVO vést boj ve vzduchu jen s křídlatými raketami. Pravděpodobnost překonání systému PVO nepřítel křídlatou raketou tvoří 0,4–0,6 za předpokladu, že v poměrně úzkém pásmu 30–40 km poletí současně 4–6 raket. To znamená, že k úspěšnému splnění úkolů musí mít útvary křídlatých raket v záloze aspoň 40 % raket k nahrazení jejich ztrát na dráze letu.

Prostředky PVO nepřítel nemohou dosud ničit na dráze letu balistické taktické a operačně taktické rakety. Vzhledem k tomu, že nejsou

známé údaje o účinnosti protiraketové obrany, není proto ani možné určit pravděpodobné ztráty balistických raket na jejich dráze letu.

Nenávratné ztráty raket mohou mít vlastní vojska v důsledku nepřátelských úderů, především jaderných, na prostory rozmístění raketových a raketových technických útvarů i na jejich přesuny.

Pravděpodobnost zničení odpalovacího zařízení v palebném postavení, např. průzkumným letounem-nosičem typu RF-4C, můžeme určit podle vzorce

$$PZ = 1 - e^{-nk},$$

kde k = počet průzkumných letounů-nosičů, který působí v pásmu frontu s tímto úkolem v průběhu času t ;

$$n = (1 - R_{sb}) \frac{S_r}{S_{poz}} R_u$$

— pravděpodobnost zničení odpalovacího zařízení jedním průzkumným letounem-nosičem;

R_{sb} = účinnost PVO vlastních vojsk;

S_r = prostor, který letoun propátrá za jeden vzlet;

S_{poz} = prostor, v němž může být rozmístěno odpalovací zařízení;

R_u = pravděpodobnost zničení odpalovacího zařízení při zásahu v prostoru průzkumu.

Propočty podle tohoto vzorce ukázaly, že pravděpodobnost zničení odpalovacího zařízení průzkumným letounem-nosičem bude asi 0,25 až 0,5. Bude-li nepřítel toto odpalovací zařízení ničt úderem balistických raket, sníží se pravděpodobnost na 15–30 %, neboť pravděpodobnost toho, že zařízení nezmění svou polohu k okamžiku úderu, pro většinu balistických raket nepřítele tvoří 50–60 %.

Ke splnění tohoto úkolu bude nepřítel v průběhu operace přibírat letouny-nosiče a balistické rakety. Potom průměrná hodnota pravděpodobnosti zničení odpalovacího zařízení v palebném postavení může být 0,2–0,4.

Zkušebnosti ze cvičení ukazují, že všechna odpalovací zařízení raketového vojska frontu v palebných postaveních měla u sebe rakety s jadernou nebo chemickou náplní jen při prvním a při dalších hromadných jaderných úderech. Takové situace v průběhu operace byly na většině cvičení 2–4, což znamená, že za 10 až 12 dní operace jen v průběhu 2–4 necelých dní měla všechna odpalovací zařízení rakety u sebe. Ve zbývajících dobách měla rakety u sebe 1/3–2/3 odpalovacích zařízení vojsk frontu. Z toho vyplývá, že ztráty raket s jadernou a chemickou municí v palebném postavení raketových útvarů mohou dosahovat 10–12 %.

Výši nenávratných ztrát raket v raketových technických útvech v důsledku úderů nepřítele je možné určit jen orientačně.

V mírovém období mají raketové technické útvary frontu asi 60 % raket a bojových hlavic, potřebných k útočné operaci. Všechny mohou být přivedeny v určitý stupeň pohotovosti a předány raketovým útvarům do zahájení bojové činnosti. Proto pravděpodobnost zničení raket s jadernou a chemickou náplní při zahájení bojové činnosti můžeme považovat za rovnou nule nebo blízkou této hodnotě.

40 % raket a bojových hlavic připravují prtb a předávají raketovým svazkům a útvarům v průběhu prvních 5–6 dní operace (od D 2 do D 7). Má-li front v sestavě 7–8 raketových technických útvarů a 300–450 raket s jadernou a chemickou náplní, mohou být v každém raketovém technickém útvaru průměrně 3–4 rakety. Zničí-li nepřítel v průběhu operace do 50 % raketových technických útvarů, pak nenávratné ztráty budou tvořit průměrně 15–20 raket a bojových hlavic, tj. asi 5–10 % množství, vyčleněného na operaci.

Propočty dále ukazují, že pravděpodobnost nenávratného vyřazení rakety na pochodu není velká a tvoří vcelku 0,02–0,03.

Nenávratné ztráty raket s jadernou a chemickou náplní po úderech nepřítele mohou tedy dosahovat 15–30 %, z toho 10–20 % v raketových a 5–10 % v raketových technických útvech.

*

Zkušebnosti ze cvičení a praktická práce prtb ukázaly i na nedostatky při přípravě raket, které mohou odstranit jen výrobní závady. Počet takových závad není velký – do 5 %, a proto je můžeme při propočtu potřeby raket k útočné operaci zanedbat.

Ze zkušebností dále vyplývá, že při odpálení raket s jadernou náplní ve většině případů bylo prakticky dosahováno menší mohutnosti výbuchu, než je hodnota stanoveného nominálu. Odchylku mohutnosti jaderné náplně je výhodnější opravit při výpočtu potřebných ráží jaderných náplní, než při určování potřebného množství raket.

Při výpočtu potřebného množství raket s jadernou a chemickou náplní na útočnou operaci frontu je tedy nutné **opravit obdrženy výsledek určitým koeficientem K_f , ve kterém jsou zahrnuty všechny rozebrané činitele.**

Velikost koeficientu K_f závisí na druhu raket. V současné době může být pro

- taktické rakety 1,5–1,8
- operačně taktické rakety 1,6–1,9
- křídlaté rakety 2–2,5

S těmito koeficienty je možné počítat již v rozpracovaných nebo nově tvořených modelech a algoritmech k určení potřebného množství raket na útočnou operaci frontu.

Zasazení raketového oddílu v zalesněném hornatém terénu

Upraveno z tisku NDR.

Velká část možného válčiště má specifické znaky zalesněného hornatého terénu, které musíme brát v úvahu při zasazování druhů vojsk.

Podmínky zalesněného hornatého terénu vyplývají především z porostu půdy, silniční sítě a jejího stavu, hydrologických a meteorologických podmínek. Tyto faktory se zřetelem k jejich vlivu na činnost všech druhů zbraní, speciálních jednotek a služeb musíme posuzovat vždy komplexně, i tehdy, bude-li jeden či druhý faktor v konkrétní situaci převažovat.

Vliv zalesněného hornatého terénu na bojovou činnost pěchoty a tanků je dostatečně známý. Z celé řady problémů nás budou zajímat nejdůležitější momenty, které přímo nebo nepřímo ovlivňují bojovou činnost raketového oddílu.

Podmínky zalesněného hornatého terénu na jedné straně a ovlivnění obrané činnosti protivníka na straně druhé vyžadují, aby pěchota a tanky útočily na směrech. Kapacita jednotlivých směrů je ovšem omezena. Zalesněný hornatý terén bude do značné míry ovlivňovat volbu směru hlavního úderu. Bojové sestavy a uskupení sil a prostředků budou záviset na charakteru směru činnosti a kapacitě jednotlivých směrů. Jednotky prvního sledu bude nutné posílit tak, aby mohly bojovat samostatně. Manévr druhů vojsk a služeb bude složitější a časově náročnější. Stále a nepřetržitě spojení k zajištění zpráv bude ztíženo a bude vyžadovat značné úsilí.

Organizace útočné činnosti pěchoty a tanků bude tedy v zalesněném terénu zjevně odlišná než v rovinatém terénu. Všeobecná pravidla a všeobecné zákonitosti ozbrojeného zápasu mají však přesto plnou platnost. To platí také při zasazení raketového oddílu.

Zasazení a velení raketovému oddílu

Účelné zasazení raketového oddílu může podstatně přispět ke splnění úkolu. Raketový oddíl plní v zalesněném hornatém terénu tytéž úkoly jako za normálních podmínek.

Jsou různé názory, jak zvláštnosti zalesněného hornatého terénu mohou ovlivnit splnění úkolů při použití raketových úderů s jadernou náplní. Faktory ničení v závislosti na terénu odchyľují se oproti normálním podmínkám jak ve směru, tak i velikosti. Jednotlivé cíle, resp. objekty jsou většinou menší, tj. jejich plošná výměra je nepatrná. Takový cíl ovšem nemůžeme podceňovat a nebojovat proti němu. K úspěšnému splnění úkolů pěchotou a tanky bude často velmi složité podobně

cíle ničit. Protože nyní jsou — kromě prostředků jaderného napadení — menší, bude žádoucí použít menší ekvivalent. To ovšem nevylučuje (není-li jiný prostředek k dispozici), že k tomu mohou být použity také rakety s jadernou náplní o větších ekvivalentech. V zásadě by to však mělo být výjimkou. Stále musíme brát v úvahu, že použití raket s jadernou náloží neztiší ani zcela nezabrání činnost pěchoty a tanků.

Je třeba zdůraznit, že se zvyšuje význam a nutnost působení na pohyblivé cíle. Tak např. pochodující proud v serpentinách může mít charakter plošného cíle a snížená pochodová rychlost umožňuje často působit na tyto proudy palbou.

K zasazení raketového oddílu musíme hledat a používat takové formy, které umožňují splnit úkol a nejlépe odpovídají zvláštnostem tohoto terénu. Terén změnit nemůžeme, proto jej musíme využít tak, abychom vše nevýhodné omezili nebo vyřadili a na druhé straně vše, co může příznivě ovlivnit naši činnost, plně využili. Zpravidla nebude nutné a také ani nožné volit prostor pro celé raketové oddíl.

Nejúčelnější je zasadit oddíl po bateriích (v tom i jednotlivé startovací baterie), příp. skupinách baterií, jejichž počet může být podle konkrétních podmínek různý. Zpravidla bude obsahovat 2 startovací baterie, při čemž mohou být dočasně přiděleny části technické čety. Každá z baterií (skupin) obdrží jak před začátkem, tak i v průběhu bojové činnosti přidělený prostor postavení. Podle situace a stanovených úkolů mohou být tato postavení odstupňována do hloubky. Je také ale možné určit tyto prostory na různých směrech. Tato varianta není právě ta nejvýhodnější, poněvadž nepřetržitě velení by bylo pro velitele a štáb oddílu v tomto případě dosti obtížné.

Dosavadní zkušenosti ukazují více způsobu velení. Jednou z možností je vytvořit ve štábu oddílu 2 skupiny velení; jednu skupinu pod velením velitele oddílu, druhou pod velením náčelníka štábu. Tuto variantu nemůžeme všeobecně odmítnout, ale měla by být výjimkou. Jiný možný způsob je, že se velitel se štábem pohybuje mezi dvěma bateriemi (skupinami) na různých směrech a velí oběma. Těžkost, které při tomto způsobu vznikají právě v zalesněném hornatém terénu, omezují však i tuto variantu, přesto, že je výhodnější než předcházející, poněvadž zde zůstává zachován princip, že velitel oddílu velí jako jediný, nezávisle na formách zasazení oddílu. Skutečnost, že velitel divize rozhoduje o zasazení sám přímo nebo prostřednictvím svého velitele

dělostřelectva, potvrzuje, že velení oddílu musí zůstat v jedné ruce.

Nejúčelnější tedy je, budou-li baterie (skupiny baterií) zasazeny na jednom směru. Tato varianta zabezpečuje stále a nepřetržitě velení velitelem a štábem oddílu. Také zabezpečení jednotlivých baterií, především raketové technické zabezpečení, bude jednodušší.

Ve všech případech je přesto záruka, že oddíl zasazený na jednom směru, může splnit úkol i vést úderu na různých směrech.

Uvedené varianty nasazení a velení jsou dočasná opatření, která musí odpovídat konkrétním podmínkám a z nich také vyplývat.

Bojová sestava a její průzkum

Před zaujetím bojové sestavy zaujmou baterie vyčkávací prostor. Také v zalesněném hornatém terénu musí být splněny podmínky, kladené na bojovou sestavu, tj.:

- rychlé a spolehlivé splnění bojových úkolů,
- skryté umístění,
- výhodné a spolehlivé velení,
- rychlý a včasný manévry,
- malá zranitelnost proti jaderným úderům, dělostřelecké palbě a leteckým útokům.

Tyto požadavky budou splněny jen tehdy, budou-li účelně zvolena místa jednotlivých prvků bojové sestavy. Celý vyčkávací prostor, jakož i všechny prvky bojové sestavy musíme přizpůsobit v situaci, rozloze a normách konkrétním podmínkám terénu. To může vést k tomu, že hloubkové odstupňování bojové sestavy ve vyčkávacím prostoru nebude možné nebo bude omezeno. Musí-li být zaujata bojová sestava v úseku, kde probíhají paralelně s frontou údolí a komunikace, bude tato sestava lineární. Nezávisle na terénu může však být bojová sestava baterií také odstupňována do hloubky a mít velmi malou šířku. Jde-li však o bojovou činnost ve velmi rozčleněném terénu, mohou se odstupy mezi jednotlivými prvky bojové sestavy oproti všeobecně známým normám změnit. Vždy se však musíme snažit dodržet maximálně žádoucí vzdálenosti.

Určité terénní podmínky mohou samozřejmě způsobit, že stanovené odstupy nebudou dodrženy. V tom případě bude nutné zajistit požadavky na bojovou sestavu především s ohledem na splnění daného úkolu a to přímo v terénu.

Volba vyčkávacího prostoru a určení míst bojové sestavy raketového oddílu závisí tedy v nejvyšší míře na terénních podmínkách. Proto nemohou být stanoveny žádné všeobecně platné normy.

Často také nebude možné vybrat několik startovacích postavení. Proto je reálné určit pro každou baterii kromě hlavního postavení ještě jedno další startovací postavení. Požadavek, aby hlavní postavení bylo připraveno tak, že z něho je možný jeden výstřel, je důležitý a plně opodstatněný.

Startovací postavení je nutné určit a připravit tak, aby před startovací rampou nebyl žádný vysoký kryt, poněvadž to pak přímo ovlivňuje minimální dosah. Totéž platí pro kryty na bocích. Nejvýhodnější bude tedy zvolit startovací postavení na přivráceném svahu. K zajištění rychlého manévru jsou mimořádně důležité komunikace ve vyčkávacím prostoru. Přirozeně nezáleží jen na tom, kolik silnic je k dispozici a kam vedou, ale rozhodující je jejich stav a podklad. V zalesněném hornatém terénu budou často údolí, louky apod., které by se svým vzhledem dobře hodily jako vyčkávací prostor, ale pro jejich rozbahňený podklad nemohou být použity. Také rychle se měnící povětrnostní a hydrologické podmínky způsobují, že takové terénní úseky budou těžko schůdné a tím méně vhodné. Těmto vlivům podléhají také silnice a cesty, ale ne v takovém rozsahu. Proto nebudou vzácné případy, kdy startovací postavení budeme volit a připravovat na silnicích a cestách. Ve výjimečném případě mohou všechny tyto okolnosti vyžadovat krátkodobé přemístění prvků bojové sestavy, což bude možné jen za předpokladu, že čas pohotovosti k výstřelu a pohotovost ke splnění stanovených úkolů zůstane zachována.

Zkušenosti potvrzují, že topografické mapy nesouhlasí vždy se skutečnou situací v terénu a také ani souhlasit nemohou. Poněvadž při plánování určujeme vyčkávací postavení a možnosti manévru podle mapy, je bezpodmínečně nutná rekonstrukce. Úseky terénu, které jsme určili podle mapy jako vhodné vyčkávací prostory, mohou být nepoužitelné. Zvláště zřejmé to bude u silnic a cest. Mapy nejrůznějších měřítek nevykazují reálně např. oblouky, příkopy, stoupání atd. Praxe ukazuje, že např. silnice jsou v průměru o 1 m užší, než udává mapa. I když samozřejmě takové odchylky mezi mapou a terénem vznikají za normálních podmínek, přece jen je možné upřesnit nebo uskutecnit určité změny rychleji a relativně jednodušeji než v zalesněném hornatém terénu. Překážky, uzávěry a zatarasení mohou dodatečně ztížit zaujetí bojové sestavy, ne-li zabránit vůbec.

Nejvýhodnější variantou zasazení raketového oddílu je tedy zasadit jej rozdělený po bateriích (skupinách) **na jednom směru**. Tím bude možné vytvořit ze sil a prostředků oddílu jen jednu skupinu pro průzkum. Jakmile tato skupina splní svůj úkol, přemístí se za pečotou a tanky 1. sledu v nařízeném směru a bude provádět průzkum vyčkávacího prostoru další baterie včetně silnic a cest k manévru. Velet jen jedné skupině průzkumu je pro velitele oddílu jednodušší a snazší. Bojují-li již baterie na různých směrech, musí si každá baterie vytvořit vlastní skupinu pro průzkum a zasadit ji. Při takové variantě zasazení raketového oddílu by bylo neúčelné vytvářet pro obě baterie jen jednu skupinu pro průzkum, poněvadž manévr od jednoho postavení k postavení ostatních baterií by byl pro časovou náročnost sotva možný.

Metody plánování a financování výstavby ozbrojených sil USA

Koncentrace výroby, rozvoj techniky a odvětvové i oblastní dělby práce, rostoucí úloha fixního kapitálu a dlouhodobých investic stále naléhavěji vyžaduje centrální řízení a ovládání reprodukčního procesu. Této objektivní potřebě se přizpůsobují také formy kapitalistického podnikání. Již klasické marxismu psali o tom, že společenské výrobní síly vyžadují stále naléhavěji, aby s nimi bylo jako se společenskými výrobními silami nakládáno a že vývoj kapitalismu předpokládá takové změny společenskoekonomické struktury, které odpovídají tomuto požadavku.

V tomto smyslu je zesilování státní intervence a státní regulace ekonomických procesů, která probíhá v kapitalistických státech po druhé světové válce, posledním článkem dlouhého řetězu strukturálních změn, které provázely a umožňovaly celý dosavadní vývoj kapitalistické ekonomiky.

Na rozdíl od evropských států, kde převažují zásady, které daleko přímějšími metodami usměrňují investiční činnost, v USA se stát do sféry výroby téměř nevměšuje. Hlavním nástrojem státní hospodářské regulace je tam státní (federální) rozpočet. Jeho významnou součástí (v roce 1969 se podílel navrhované vojenské výdaje na federálním rozpočtu 41,7 %) je vojenský rozpočet. Vzhledem k národohospodářské funkci federálního rozpočtu neurčuje se výše vojenských výdajů pouze z hlediska potřeb ozbrojených sil.

Ve vojenském rozpočtu je hlavní položkou rozpočet ministerstva obrany (v roce 1969 96 % vojenského rozpočtu), který zpracovává ministerstvo obrany.

Do roku 1961 (nástup Kennedyho a McNamary) před zahájením rozpočtových prací stanovil vždy prezident Spojených států pro jednotlivé resorty rozpočtový limit, který v případě ministerstva obrany rozdělil ministr mezi jednotlivé složky ozbrojených sil. Ty na podkladě přidělených finančních prostředků zpracovávají svoje plány a rozpracovávají jejich finanční krytí. Z těchto podkladů vznikl souhrnný rozpočet ministerstva obrany rozdělený na tradiční položky: platy a mzdy, provozní a udržovací náklady, nákup výzbroje a bojové techniky, výzkum, vývoj a vojenské zkoušky, výstavba vojenských objektů, ubytování rodinných příslušníků a civilní obrana. Současně s přípravou nového rozpočtu (rozdělení finančních prostředků na příští rozpočtový rok) byla odhadnuta výše výdajů v jednotlivých položkách v běžném rozpočtovém roce a propočteny skutečné výdaje v minulém roce.

Kromě výdajové části rozpočtu, který představuje sumu vyplacených peněz v tom kterém roce, byla rozpracována na tytéž položky i tzv. úvěrová část. To jsou finanční prostředky, určené na úhradu závazků existujících (např. platy), nebo vzniklých v příslušném rozpočtovém roce (např. objednávky zbraní), které jsou sice namnoze hrazeny z výdajové části rozpočtu v tom kterém roce, jsou však hrazeny též z prostředků příštího i dalšího rozpočtového roku; udávají tudíž trend vojenských výdajů. V praxi amerických rozpočtů, v poslední době na úrovni 80 miliard, výdaje a úvěry se liší asi o 1 miliardu. Takto zpracovaný návrh rozpočtu ministerstva obrany byl zahrnut do návrhu federálního rozpočtu a prezident jej předložil kongresu, přibližně čtvrt roku před zahájením rozpočtového období. V podstatě je možné navržené výdaje ztotožnit s plánovanými výdaji, protože v praxi poválečného období nebyl rozpočet nikdy schválen en bloc. Projednávání, popřípadě změny dílčích položek nebylo nikdy ukončeno před zpracováním nového návrhu. Z toho vyplývá velký význam, který USA vždy státnímu rozpočtu přikládaly.

Nedostatkem tohoto systému, platného do roku 1961, byla malá cílevědomost, nepřehlednost a roztržitost úsilí.

Z těchto důvodů přikročil Mc Namara po příchodu do úřadu ministra k zavedení komplexního plánování obrany, kde zaměřil hlavní pozornost

na celkové perspektivní problémy (tj. na celé programové systémy řešené vcelku — jako je např. PVOS) a za tím účelem spojil finanční a vojenské plánování v jednotnou logickou formu. Při něm se vždy uplatňuje vícevariantní řešení a zejména se využívá systémové¹⁾ a nákladové analýzy²⁾. V poslední době vystupuje do popředí též faktor času.

Systém PPB ministerstva obrany (planning, programming and budgeting system — systém plánování, programování a rozpočtování) vzhledem k výborným výsledkům na základě výnosu prezidenta USA z roku 1965 byl zaveden ve všech státních resortech.

Kromě vědeckých metod, které jsou jeho základem, bylo třeba příslušně modifikovat celý rozpočtový a plánovací systém. Základem zpracování rozpočtu je pětiletý plán výstavby ozbrojených sil³⁾. Kromě dosavadního členění na tradiční položky ministerstva obrany, platy a mzdy, provozní a udržovací náklady atd., je zavedeno funkční členění, které svým významem vystupuje do popředí (strategické síly, operačně taktické síly strategického i taktického použití, jaderné zbraně, vzdušná a námořní přeprava, vojenský výzkum a vývoj atd.); význam jednotlivých složek ozbrojených sil je tímto opatřením snižován na minimum.

Novým způsobem sestavený návrh rozpočtu je totožný s prvním rokem návazného pětiletého plánu výstavby ozbrojených sil⁴⁾ a takto zarámovaný je předpokládán v rámci federálního rozpočtu ke schválení kongresu. Perspektivní plánování výstavby ozbrojených sil, tj. první etapa systému PPB, řídí výběr náčelníků štábů. Vychází přitom z ministerstva obrany schváleného rámce pětiletého plánu výstavby a financování ozbrojených sil.

Existující perspektivní plány každý rok provádějí vojenské plánovací orgány, přičemž přihlížejí ke všem změnám a zpracovávají tzv. souhrnný plán strategických úkolů. Tento dokument, zpracovaný výhledově na 5–8 let, který zpracovává rámcový výchozí pětiletý plán, předkládají ministři obrany. Přijaté řešení z předlo-

ženého plánu dostávají náčelníci štábů k zpracování do pětiletého plánu. Pětiletý plán potom ministr obrany schvaluje v konečné instanci (nepředkládá jej ani prezidentovi, ani kongresu).

Plány jsou zpracovávány po jednotlivých dílčích programech, např. RS Minuteman, bombardovací letouny B-58 apod. Jsou sumarizovány do hlavních programů, např. strategické síly, které jsou totožné s globální položkou rozpočtu „strategické síly“ podle nového funkčního dělení. S cílem oddělit od ostatních nákladů výdaje, spojené s vedením války ve Vietnamu, mají i tyto zvláštní rozpočet.

Systém PPB má podle amerických názorů tyto výhody:

1. Umožňuje daleko přesněji určit běžné i perspektivní potřeby ozbrojených sil.
2. Plánování výstavby ozbrojených sil je od samého počátku spojeno s rozpočtovým plánováním, tj. s finančním krytím.
3. Odstraňuje nezdravou konkurenci mezi jednotlivými složkami ozbrojených sil.
4. Umožňuje několikavariantní řešení, přičemž je vybíráno řešení nejoptimálnější.

Systém PPB odpovídá náročným požadavkům výstavby ozbrojených sil v epoše vědeckotechnické revoluce. K plnění rozsáhlých analytických úkolů USA též využívají civilní odborníky, zaměstnané buď přímo v rámci ministerstva obrany, nebo v řadě vědeckovýzkumných zařízení.

Nesporné úspěchy systému PPB⁵⁾ zejména při realizaci velkých a složitých projektů (např. systém mezikontinentálních balistických střel, kosmických programů apod.), spočívají zejména v úsporách finančních prostředků při dosažení maximální výkonnosti systému a rychlosti zavedení. Vedly k tomu, že Velká Británie, Francie, NSR a Kanada systému již v rámci svých ministerstev obrany prakticky využívají, a další kapitalistické státy jej studují. Tyto státy pochopitelně nepřevzaly celý americký systém, naroubovaný na tradičním americkém rozpočtu, nýbrž využily pouze základních prvků: vědeckost, perspektivnost, funkčnost a skolenost vojenského plánování s vojenským rozpočtem.

Plány výstavby ozbrojených sil NATO na období 1971–1975, přijaté v květnu 1969 na zasedání v Bruselu, byly zpracovány rovněž na podkladě amerického systému návazných pětiletých programů. I když nelze v NATO odstranit řadu negativních prvků — jako např. nacionální ambice, konkurenci jednotlivých monopolů nebo naopak jejich výlučné monopolní postavení — umožňuje systém PPB za daných možností mnohem intenzivnější rozvoj jak amerických, tak i ostatních ozbrojených sil NATO a NATO jako celku.

⁵⁾ Podle komentáře k vojenskému rozpočtu na rok 1969 se v šedesátých letech zvýšila americká vojenská síla:

- o 185 % v počtech jaderných zbraní ve strategických silách,
- o 140 % v účinnosti stíhacího a stíhacího bombardovacího letectva,
- o 66 % v počtech bojových divizí,
- o 328 % v počtech lodí s jaderným pohonem a
- o 900 % ve schopnosti vrtulníků přepravovat pozemní síly.

¹⁾ Systémová analýza je způsob komplexního nazírání v rozhodovacím procesu s cílem najít nejvýhodnější variantu řešení.

²⁾ K zabezpečení neefektivnějšího využití zdrojů nelze se rozhodovat bez přesného posuzování ekonomických hledisek. K cílevědomému zavedení ekonomických faktorů do rozhodování musí být vypracována určitá metoda; řada problémů je natolik složitá, že k jejich řešení nedostává inuvice a zkušenost. Ke zredukování problémů do zvládnutelných proporcí je zapotřebí analýzy.

³⁾ V něm je zvaženo mnoho faktorů: vnitřní a zahraniční politika, vztahy uvnitř paktu, možnosti průmyslu, vědeckovýzkumná a vývojová potenciál, platební možnosti, vojenská doktrína, strategické plány, předpokládaný charakter příští možné války, situace a trend u protivníka, perspektivy rozvoje vědy a techniky ve světě, možnosti standardizace, кадровé možnosti atd.

⁴⁾ Každý rok je první rok v rámci rozpočtu realizován a současně je již zpracován šestý rok, aby byl vždy pětiletý výhled.

ZKUŠENOSTI

PRAXE

MECHANIZACE A AUTOMATIZACE NA CVIČENÍ ODRA – NYSA 1969

V měsíci září probíhalo na území Polské lidové republiky za řízení ministra národní obrany PLR generála armády Jaruzelského čtyřstupňové cvičení, jehož se zúčastnila také motostřelecká divize ČSLA. Jedním z učebních úkolů byla mechanizace a automatizace na stupni vševojskové armády a divize. Tento učební úkol z hlediska mechanizace a automatizace zahrnoval:

- prověřit a přezkoušet vypracované programy v praxi a posoudit, jak vyhovují potřebám štábů;
- ověřit a posoudit novou metodu práce štábů s použitím prostředků mechanizace;
- sledovat a zkoumat informační proces v práci štábů s ohledem na zkvalitnění a zrychlení prací při použití automatizačních prostředků;
- ověřit funkci zasazených prostředků k přenosu dat vyššími rychlostmi do 1200 Bd na telefonních spojích se zabezpečeným a utajeným provozem;
- definovat úlohy, které je účelné řešit pomocí počítačů;
- ujasnit názory na další použití prostředků automatizace v polních podmínkách práce štábů.

K zabezpečení splnění učebních úkolů z hlediska mechanizace a automatizace byly organizovány tyto skupiny:

- **na ŘC:** skupina rozboru a koordinační skupina
- **na štábu armády:** skupina mechanizace a automatizace na VS a TVS armády
- **u každé cvičící divize:** skupina automatizace a skupina prostředků malé mechanizace
- **u výpočetního střediska:** skupina programátorů a ostatních specialistů k řešení jednotlivých úloh.

Organizační schéma skupin je uvedeno v příloze 1.

Všechny programy byly sladěny s cvičícími štáby v přípravném období, ve kterém byly všechny úkoly přezkoušeny, upřesněna metodika zpracování úloh a pro potřeby skupiny rozboru sestaveny statistické formuláře.

Ke zpracování úloh na samočinném počítači na stupni VS armády byla přijata tato metodika:

- a) podklady od cvičícího štábu získávat tak, že zpracovatel (analytik) zjistí potřebné údaje z mapy cvičícího štábu a zakóduje pro potřeby úlohy;
- b) na ručním perforátoru neb dálnopisu (RFT, LORENZ) naděrovat adresu, číslo úlohy a vlastního textu, ukončení zprávy a času. Text označit ručním způsobem k zašifrování a předat do šifrovacího zařízení.
- c) zprávy šifrovat mechanicky na šifrovacích strojích rychlostí 50 Bd;
- d) po zašifrování předat pásku do dálnopisné ústředny a rychlostí 50 Bd předat do výpočetního střediska;
- e) ve výpočetním středisku po převzetí zprávy děrnou páskou předat k dešifrování neb zařízením Th vrátit na VS armády, kde opticky zkontrolovat správnost předání — kontrolu spolehlivosti spojovacích cest — a po souhlasu dát pokyn k dešifrování;
- f) po převzetí pásky neb potvrzení souhlasu zařízením Th dešifrovat údaje a předat dešifrované pásky k samočinnému počítači. Po kontrole správnosti vstupních údajů uskutečnit výpočet na samočinném počítači MINSK 22. Výstupní údaje ve formě děrné pásky předat k odeslání.
- h) po převzetí pásky z výpočetního střediska předat děrnou páskou k zašifrování mechanicky rychlostí 50 Bd;
- i) zašifrovanou pásku předat do zařízení Th-vysílač a rychlostí 600/1200 Bd odeslat na VS armády;
- j) pásku po převzetí na zařízení Th-přijímač předat k odšifrování a otisknutí;
- l) po převzetí dešifrované pásky otisknout výsledné sestavy a předat je cvičícímu štábu.

Ke zrychlení práce byla přijata pro předání vstupních dat k počítači **druhá varianta**:

Po získání údajů operátor předá do výpočetního střediska přímo vstupní údaje telefonicky podle předepsaného formuláře a zde dojde k děrování vstupních údajů. Tento druhý způsob se ukázal výhodnější a rychlejší. Výsledné sestavy se předávaly jako v první variantě.

Schéma přenosu dat na stupni armáda je uvedeno v **příloze 2**.

Pro potřebu skupiny rozboru byl sestaven statistický formulář s těmito údaji:

- číslo úkolu
- kód úkolu
- pro koho se úkol plní
- technické prostředky použité k výpočtu, předávání vstupních údajů a předání výsledků
- počet znaků ve vstupních údajích
- počet chyb při předání vstupních údajů
- doba trvání: zadání úkolu štábu,
 - přípravy vstupních údajů a vyplnění formuláře,
 - děrování, šifrování a předání vstupních údajů,
 - obdržení vstupních údajů ve výpočetním středisku,
 - dešifrování vstupních údajů,
 - výpočtu, šifrování, předání a dešifrování výsledků,
- počet znaků ve výsledcích
- počet chyb ve výstupních datech

ORGANIZAČNÍ SCHÉMA SKUPIN

Příloha 1

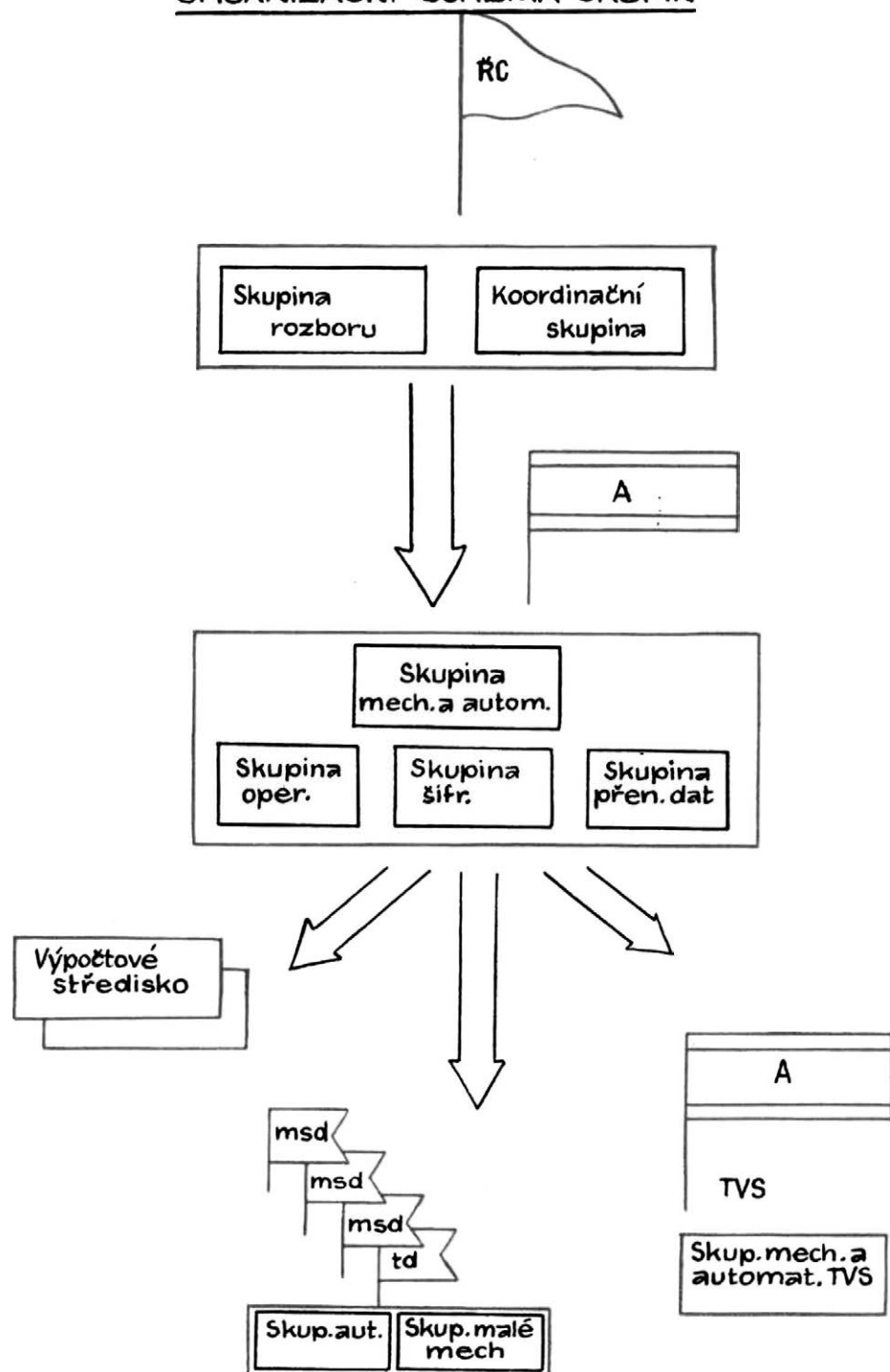
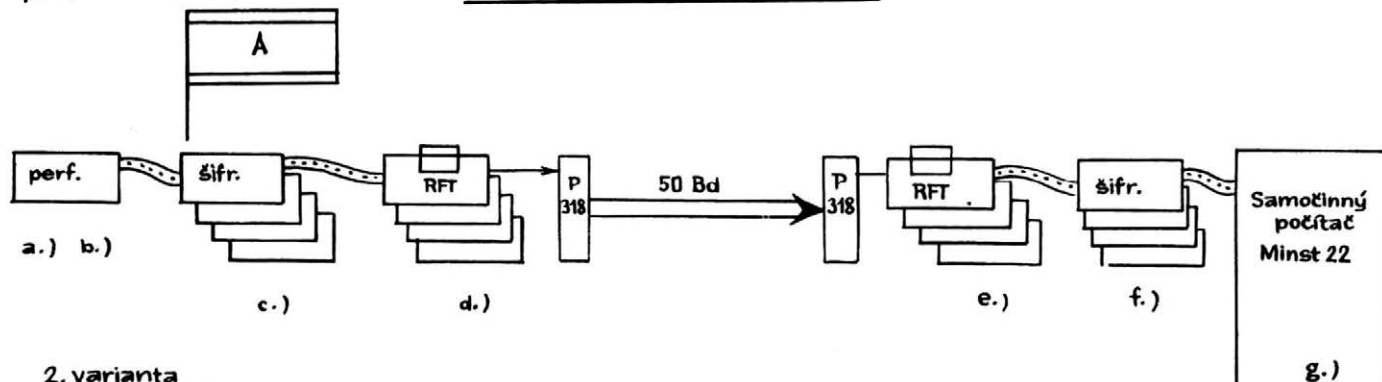

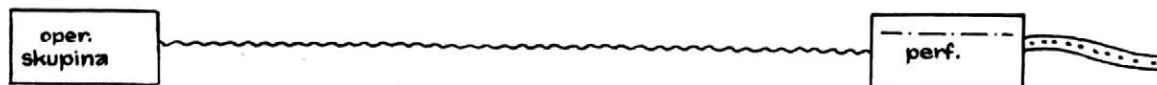
SCHÉMA PŘENOSU DAT NA STUPNI ARMÁDA DO VÝPOČTOVÉHO STŘEDISKA

Príloha 2.

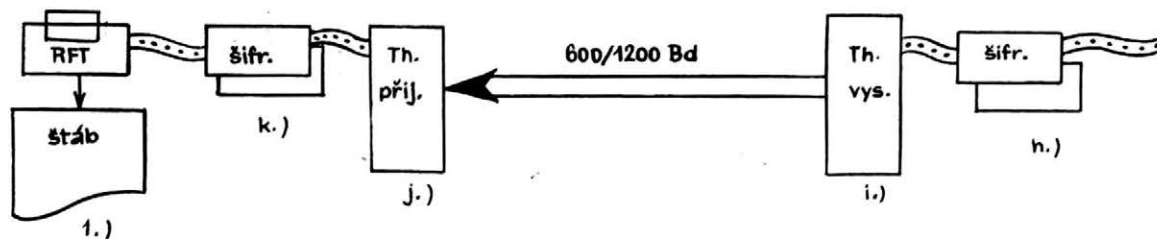
a) k samočinnému počítači

2. varianta

b.) od samočinného počítače

- doba předání výsledků tomu, kdo úkol zadal
- doba zahájení činnosti podle vstupních údajů
- komu ještě byly předány výstupní údaje
- čistý čas na splnění úkolu s použitím prostředků automatizace a mechanizace.

K předávání krátkých zpráv byla sestavena tabulka s těmito údaji:

- připravit se k předání vstupních údajů
- připravit se k předání výsledků
- připravit se k opravě chyb ve vstupních údajích
- překontrolovat výsledné sestavy apod.

Ke spojení mezi jednotlivými místy velení byly použity znaky a funkční čísla, vydané štábem armády.

Poznatky ze skupiny mechanizace a automatizace na VS a TVS armády

VS armády:

Skupina mechanizace a automatizace na VS armády měla 20 pracovníků a byla přímo podřízena náčelníku štábu armády. Získávala podklady od cvičícího štábu z pracovních map a hlášení podřízených o situaci vlastních jednotek a nepřítele a dávala podklady k rozhodnutí velitele armády.

Programy, řešené na tomto cvičení, můžeme rozdělit do těchto skupin:

- a) vševojskové programy
 - bojová pohotovost jednotek
 - poměr sil a prostředků
 - plánování přesunů
 - výpočty přepravy vzduchem a další.
- b) programy pro RVD
 - výpočet palebných možností a rozdělení munice
 - určení nezbytného množství raket
 - rozdělení jaderných úderů na nepřítele
 - plánování přemístění RVD
 - vyhodnocení účinků jaderných úderů apod.
- c) programy pro oddělení PVO
 - ohodnocení bojových možností PVO
 - volba optimálního uskupení, plánování přemístění a další
- d) programy pro chemické oddělení
 - předpověď radioaktivního zamoření
 - určení možných ztrát u jednotek po jaderných úderech
 - předpověď chemického zamoření terénu a další
- e) programy pro TVS
 - výpočty materiálně technického charakteru, potřebné pro stupeň štábu týlu armády.

Rozmístění pracoviště skupiny mechanizace a automatizace na VS armády a koloběh zpráv jsou uvedeny na obr. 1.

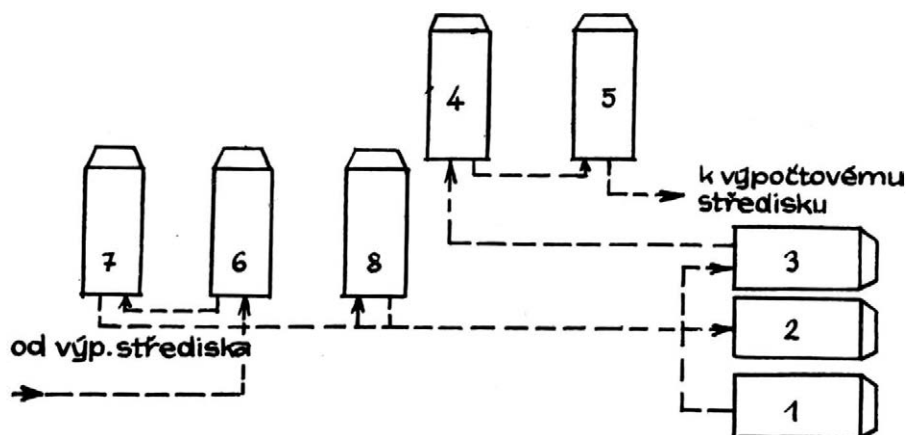
O zpracovávaných programech během cvičení byly získány tyto průměrné časové údaje:

— získání podkladů od štábu pro jednotlivé úkoly	15 minut
— vyplnění formulářů	5 minut
— předání do výpočetního střediska (šifr./tel.)	15/5 minut
— práce ve výpočetním středisku	20 minut
— předání výsledků zařízení Th	4 minuty
— dešifrování	10 minut
— tisk výsledků	10 minut
— předání štábu	5 minut

celkem 84 minut/74 minut

V průměru byly výsledky doručovány štábu za 90 minut, tj. 1 hod. 30 minut od zadání.

U většiny programů (výsledků), které byly doručeny štábu armády nedocházelo k duplicitnímu zpracování (strojově a ručně) a štáb armády plně využil všech doručených výsledků ze samočinného počítače.

Obr. 1: Rozmístění pracoviště skupiny mechanizace a automatizace na VS armády a koloběh zpráv.

Legenda:

- 1 — operační stan skupiny mechanizace a automatizace
- 2 — pracoviště náčelníka skupiny
- 3 — pracoviště k perforaci vstupních údajů
- 4 — pracoviště k šifrování vstupních údajů
- 5 — pracoviště k odeslání vstupních údajů k samočinnému počítači
- 6 — pracoviště Th — přijímač, k příjmu vstupních sestav od samočinného počítače
- 7 — pracoviště k dešifrování výstupních sestav
- 8 — pracoviště pro tisk výstupních sestav

TVS

Skupina mechanizace a automatizace na TVS zabezpečovala zpracovanými programy činnost jednotlivých oddělení štábu týlu armády. Vzhledem k rozsáhlosti výstupních sestav osvědčilo se na TVS dopravovat výsledky z výpočetního střediska vrtulníkem. Výsledné sestavy pro TVS byly tisknuty většinou na form. A3.

Díličí poznatky z VS a TVS armády

Výpočetní střediska, vybavená samočinným počítačem MINSK 22, plně zabezpečila podklady pro plánování a vedení bojové činnosti štábu armády. Těžiště řešení programů bylo v přípravném období asi 60–70 % a ve vedení bojové činnosti při plánování štábu armády na druhý (další) den boje. S výpočetními středisky bylo přímé telefonní a dálkopisné spojení. Ke zkvalitnění práce s využitím samočinných počítačů je nutné, aby štáb znal programy, které lze řešit na samočinném počítači a vyplňoval sám formuláře pro řešení úloh a předával je do výpočetního střediska. K plnému využití automatizační techniky je nutné rozpracovat metodiku práce štábu s využitím samočinných počítačů a plně ji ověřit na cvičeních.

V průběhu cvičení spojovací prostředky plně zabezpečily nepřetržité linkové a dálkopisné spojení s výpočetními středisky a přenos dat z výpočetního střediska rychlostí 600 nebo 1200 Bd.

Poznatky ze skupiny mechanizace a automatizace na VS divize

Skupina mechanizace a automatizace na VS divize (3 důst.) v praxi přezkoušela využitelnost programů pro cvičící štáb divize. Výsledky byly předávány do výpočetního střediska rádiodálkopisem se zabezpečením utajeného přenosu v obou směrech, a byly doručovány v průměru za 2 hodiny vzhledem k tomu, že na štábu divize byly použity dálkopisy páskové, nikoli stránkové. Tím se prodloužila doba o čas nutný k nalepení dálkopisných pásek na formuláře. Úpravou programů lze uvedenou dobu zkrátit a všechny zbytečné informace (mezery apod.) vypustit.

Na stupni VS divize se plně osvědčil malý přenosový elektronický počítač o váze 30 kg (viz obr. 2), přepravovaný ve schránce (celková váha kompletu 50 kg). Zavedení vstupních dat umožňuje klávesnice a výstupní data se zobrazují na luminiscenčním panelu nebo mohou být při použití přídatného zařízení vytištěna na stránkovém dálkopisu nebo vyděrována na děrnou pásku k využití ve výpočetním středisku.

Pomocí tohoto přenosného elektronického počítače řešil štáb divize řadu úloh s těmito průměrnými časy:

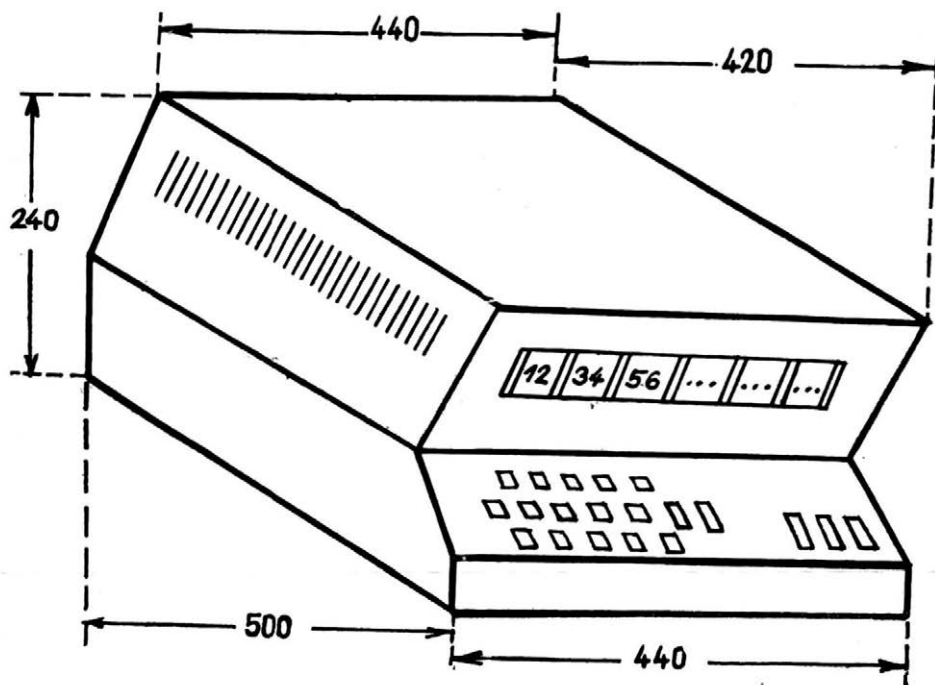
— vyplnění formuláře	3 — 5 minut
— doba výpočtu	5 — 10 minut

8 — 15 minut

Štáb divize dostával jednotlivé vyřešené úlohy za 10 — 15 minut.

Poznatky z VS divize

Využití samočinného počítače pro stupeň divize je možné, ale současnými technickými prostředky dosti obtížné. Je výhodnější použít přenosný elektronický počítač přímo ve štábu divize, čímž se výpočty a doručování výsledků zkracuje na 10 — 15 minut (při použití samočinných počítačů 2 hodiny).

Obr. č.2: Celkový pohled na přístroj EDVM

Poznatky z výpočetních středisek

K zabezpečení činnosti ve výpočetních střediscích byla vyčleněna skupina programátorů (1 programátor na 2 — 3 programy). Tato skupina zajišťovala bezvadný a hladký chod programů, zpracovaných ve výpočetních střediscích a odesílala výsledky v nejkratším čase na stanovenou adresu. Ve výpočetním středisku byly programy očíslovány a u jednotlivých programů stanoveno pořadí důležitosti a tím přednost řešení u samočinného počítače. K zabezpečení úloh byla organizována nepřetržitá služba ve výpočetním středisku. Programátoři, určení do služby ve výpočetním středisku museli bezpečně ovládat všechny programy. Časově bylo výhodné předávat vstupní údaje telefonicky podle předepsaných formulářů. V tomto případě byly vstupní údaje děrovány ve výpočetním středisku. Děrná páska, která přicházela z VS armády nebo divize po provedené kontrole se zaváděla přímo do počítače. K urychlení celého procesu zpracování úloh výsledky na děrné pásce se již ve výpočetním středisku netiskly a předávaly se k odeslání na štáb.

Programy, které se používají při cvičeních by měly být optimalizovány z hlediska množství i formy vstupních i výstupních údajů. Např. je možné minimalizovat počet mezer, zajistit výstup všech výsledků na jediném děrovači apod. Tím můžeme ulehčit práci ze strany programátorů šifrovacím orgánům a spojařům. Je výhodné nahraovat programy na magnetickou pásku s možností snadného vyvolání, čímž dosáhneme dalšího zkrácení času. U programátorů je nutné vyvinout úsilí o co možná největší imunitu programu proti náhodným chybám, které mohou vzniknout při přenosu nebo šifrování.

Poznatky cvičících štábů

Zařazením mechanizačních a automatizačních prostředků na cvičení Odra — NYSA u štábu armády, štábu divizí a pluků byly prověřeny a přezkoušeny vypracované programy v praxi a posouzeny jak vyhovují jednotlivým štábům. Nově zasazené prostředky se osvědčily jako dobrý pomocník v práci štábů při velení vojskům. Doručované výsledky urychlovaly práci štábu 2—4X a mnohonásobně zvyšovaly přesnost výpočtů.

V průběhu plánování armádní operace a ve vedení bojové činnosti bylo řešeno celkem 232 programů na samočinných počítačích, z toho cca 70 % v přípravné etapě a 30 % v průběhu operace.

Řešení programů bylo rozloženo takto:

Ve prospěch	Plánování operace	Vedení operace	Celkem
VS armády	106	45	151
TVS armády	12	6	18
divize NLA	35	15	50
divize SA úlohy řešeny prostředky malé mechanizace			
divize PLA	4	2	6
divize ČSLA	4	3	7
Celkem	161	71	232

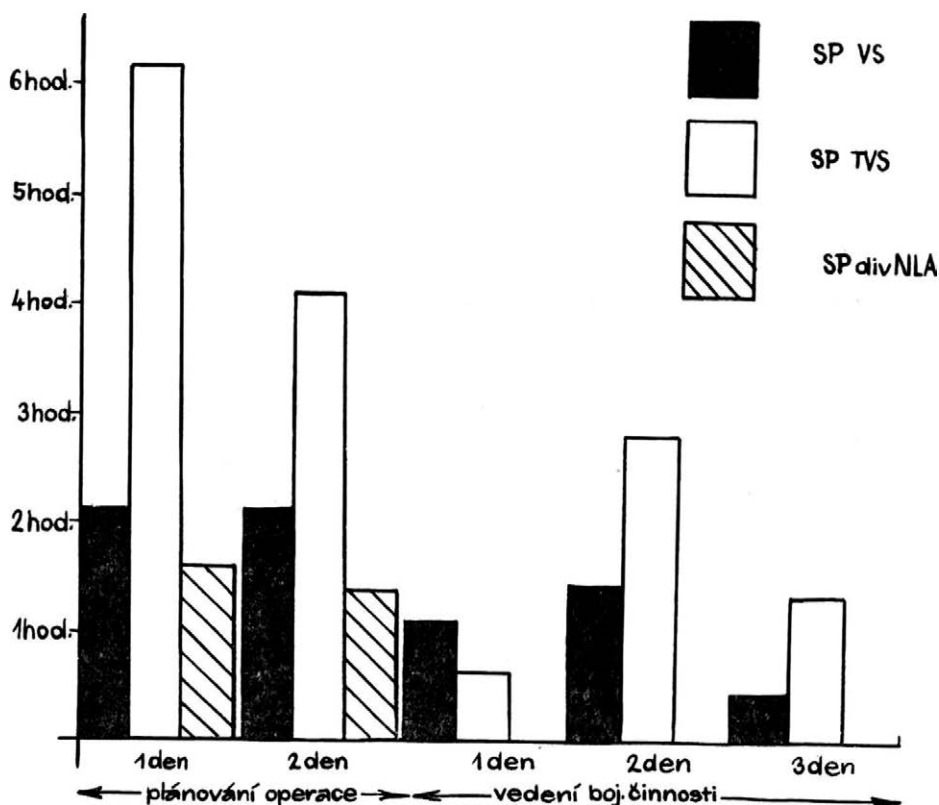
Z toho např.:

- úloha „poměr sil“ byla řešena celkem 31X, řešení trvalo 1 hodinu od zadání a kromě mnohoveariantního řešení bylo výhodou zkrácení času proti ručnímu zpracování (přibližně 3X);
- úlohy pro RVD (optimální rozdělení palebných prostředků, efektivnost jaderných úderů apod.) byly řešeny celkem 52X, řešení trvalo průměrně 40 až 90 minut, což znamená zkrácení času proti ručnímu způsobu asi 3—6X;
- při řešení úloh PVO (23X) byl zkrácen čas proti ručnímu způsobu asi 4X;
- úlohy z oblasti chemické situace byly řešeny 50X za dobu 40—75 minut s celkovou 4—8násobnou úsporou času;
- úlohy z oblasti týlového zabezpečení armádní operace byly řešeny za 4 hodiny, tj. 5—8X rychleji než ručním způsobem s malou mechanizací.

Z krátkého vyhodnocení je patrné, že nejvíce byly využívány úlohy na VS armády. Využití zpracování programů štábem cvičící armády zvýšilo přesnost dokladů a správnost jednotlivých rozhodnutí a snížilo podstatně pracovní zatíženost operačního štábu armády. Potvrdilo se, že stacionární samočinné počítače je možné velmi výhodně použít pro potřeby štábu armády; jejich využití pro štáb divize bylo však málo efektivní. Pro štáby divizí a pluků se velmi dobře osvědčily prostředky malé a střední mechanizace. Zkušenosti s využitím této techniky — malé a střední mechanizace u štábů divizí a pluků — ukazují, že tato technika zkracuje trvání jednotlivých činností až třikrát. Tyto zkušenosti byly získány ze štábu cvičící divize a pluků NLA, kde tato technika je již organizačně začleněna.

Velmi diskutovanou otázkou v našem vojenském odborném tisku a na vědeckých seminářích je počet samočinných počítačů pro štáb armády. Na cvičení byly pro cvičící štáb používány 3 samočinné počítače; jeden pro VS, jeden pro TVS a jeden pro cvičící divizi NLA. Vytíženost samočinných počítačů v jednotlivých obdobích je uvedena na obr. 3.

Jak ukazuje obr. 3 nejvíce byl vytížen SP pro TVS a to první den plánování armádní operace, tj. 6 hodin strojového času a pro VS 2 hodiny strojového

Obr. 3 : Vytíženost jednočinných počítačů v jednotlivých obdobích

času. Tato zkušenost potvrzuje, že pro štáb armády budou tedy plně postačovat dva samočinné počítače.

Samočinný počítač pro cvičící divizi NLA byl využit na všechny úlohy včetně šifrování a dešifrování zpráv ve spojitosti s mobilním počítačem D-4A.

Na cvičení ODRA — NYSA byly otázky mechanizace a automatizace přezkušovány na stupni štábu armády, štábů divizí a pluků. Získané zkušenosti plně potvrdily, že pečlivá příprava prostředků k práci v poli a promyšlená organizace spojení, umožňují jejich efektivní využití.

Operačně taktické a týlové úlohy, zpracované při tomto cvičení mohou být po menších úpravách prakticky používány ve štábech jak při každodenní práci, tak i při různých cvičeních.

V přípravě a průběhu cvičení získaly štáby velkou praxi s použitím nových prostředků a v průběhu cvičení byly schopny si samy připravit vstupní údaje a využívat výsledky výpočtů k plánování a přípravě rozhodnutí.

Cenné poznatky z tohoto spojeneckého cvičení budou plně využity při organizaci obdobných cvičení v naší armádě.

Zařazení učebních otázek z oblasti mechanizace a automatizace velení na cvičení ODRA — NYSA byl učiněn významný krok vpřed. Poprvé se přešlo v tak širokém měřítku od teoretického přezkušování úloh ve výpočetních střediscích k praktické aplikaci na cvičící štáb armády a štáby divizí. Zasazením soudobých spojovacích prostředků, šifrovacích zařízení a samočinných počítačů v komplexu a reálném čase byly získány velmi cenné poznatky pro všechny zúčastněné pracovníky jednotlivých armád.

Na tomto cvičení došlo k úzké spolupráci mezi operátory, spojaři, šifranty a programátory nejen naší, ale i ostatních zúčastněných armád.

Tímto cvičením a zařazením učebních otázek mechanizace a automatizace byla ukončena první etapa odzkoušování zpracovaných programů s přechodem na druhou etapu, tj. praktické využívání zpracovaných programů u jednotek a zdokonalování přenosových cest a zpracování dalších programů podle potřeby vojsk.

Objektivně začínající nástup k široké technizaci a modernizaci velení přináší také těžkosti při zvládnutí tohoto problému. Dnešní situace vyžaduje intenzivní účelovou zcela konkrétní přípravu velitelů a štábů k perspektivnímu začlenění automatizační a mechanizační techniky do organizace a práce štábů. Bylo-li v šedesátých letech možné nezávazně diskutovat o objektivní nutnosti technizace a modernizace velení, pak dnes si musíme uvědomit, že rozvoj velení v sedmdesátých letech se stává nepřetržitou a závaznou praktickou denní záležitostí.

SLUŽEBNÍ PŘÍPRAVA

Podle výzvy plk. ing. Jačka ve VM č. 3/69 chci vyjádřit své názory k problému individuální služební přípravy velitelského sboru. Tyto názory budu opírat o výsledky experimentu u našeho okruhu.

Jaké vidím nedostatky v dosavadní individuální služební přípravě velitelského sboru

1. Nejvyšší недостаток je v dosavadní roztržitém individuální služební přípravě a v jejím nesprávném časovém rozložení do celoročního výcvikového cyklu. Důstojníci jsou v průběhu výcvikového cyklu vytrháváni a odvoláváni od řešení běžných úkolů a nemají čas na přípravu ke školení.

2. Dosavadní způsob školení není perspektivní s ohledem na úkoly operační, taktické, odborné a bojové přípravy. Toto opožďování teorie za praxí má mnohdy za následek chaos v hlavách lidí při organizaci výcviku.

3. Je značný nesoulad mezi operační, taktickou, odbornou a metodickou přípravou pro jednotlivé funkční stupně. Chtěli jsme např., aby velitel pluku byl nejlepší střelec z tanku u pluku na úkor nejlepšího organizátora apod.

4. Podcenili jsme samostatné studium. Studovalo se živelně a formálně a výsledky studia jsme nevyhodnocovali.

5. Nekvalitní výuka. Ve výuce prakticky nepoužíváme vyučovací techniku. I když učitel zůstane nesporně i nadále ve vyučovacím procesu hlavní postavou, do učebního a vzdělávacího procesu musí vstoupit v rozsáhlém měřítku nový činitel, tj. vyučovací technika.

V době raketové techniky a samočinných počítačů probíhá naše individuální příprava pomalým, málo efektivním hro-

madným verbálním vyučováním. Zůstali jsme na stupni manufaktury. Individualizace vyučovacího procesu naráží na nepřekonatelné potíže. Chybí specializované učebny s moderní technickou dokumentací, diafilmy, diapositivy, magnetofonové nahrávky apod.

6. Nedostatečně využíváme výcvikovou a technickou základnu. Technická základna vyučovacího procesu je i přes svou nákladnost mimořádně důležitá hlavně pro efektivnost školení. Nedostatečná výcviková a technická základna podstatně snižuje autoritu školení vůbec.

Důstojnické školy svazků — snaha o efektivnější formu individuální služební přípravy

Ve snaze řešit některé nedostatky v individuální služební přípravě důstojníků jsme u okruhu experimentálně zkoušeli důstojnické školy svazků. Chtěli jsme tak zajistit vyšší odbornou a pedagogickou úroveň školení, zvýšit efektivnost přípravy důstojníků jejich krátkodobým uvolněním od běžných denních povinností, soustředit jejich pozornost na vlastní školení a konečně dosáhnout i plné účasti na školení. Šlo tedy o interní přípravu důstojníků za plného využití nejlepších učitelů svazků a za nejlepšího využití materiální základny svazků.

Tato forma školení učinila první krok v prosazování nových forem školení. Potvrdila to naprostá většina účastníků školení.

V čem vidím hlavní klady tohoto způsobu školení?

1. Zlepšili jsme podmínky pro osobní přípravu. Účastníci školení se mohli plně soustředit na školení, neboť nebyli v prů-

běhu školení vytrhávání a odvolávání k plnění úkolů, jak tomu bylo při školení u útvarů nebo svazků.

2. Dobu na osobní přípravu na jednotlivá zaměstnání mohli účastníci skutečně nerušeně využít. Seminární a studijní otázky mohli jsme zadávat včas, což se projevovalo na aktivitě při zaměstnáních. Důstojníci stanovenou dobu na samostatnou přípravu plně využívali a často i po této době studovali řady a předpisy.

3. Nový způsob školení vytvářel důstojníkům lepší podmínky k plnění úkolů u útvarů. Školení organizoval štáb svazku a okruhu. V průběhu celého roku nebyli důstojníci vytrhováni od výcviku žádnými dalšími školeními, což jim šetřilo další čas, který by museli věnovat na přípravu školení.

4. Podstatně se zvýšila účast na školení a u některých skupin dosahovala až 98 %. Chyběli prakticky jen nemocní.

5. Učitelé v jednotlivých skupinách se mohli na výuku lépe připravit a lépe ji materiálně zabezpečit. Lépe mohli využít materiální výcvikovou základnu svazku.

Tato nová forma individuálního školení důstojníků má však i **některé nedostatky**.

1. Největší vidím v tom, že vyučovací proces, i přes využívání výcvikové základny svazku, až na výjimky nedoznal technického pokroku. Z vyučujících nebyla sňata monotónní a rutinérská práce a nedostatečně používání vyučovací techniky jim neumožňovala volbu co nejprůměrnějších nosičů informace, účelné kombinace frontálního, diferencovaného a individuálního přístupu k účastníkům školení. I tam, kde mohli využít některou techniku, jako např. základny KRAKONOŠ, vyučovací proces probíhal starými způsoby proto, že chyběly technické kádry, které by pomohly učitelům s obsluhou složitých přístrojů, mechanismů a aparatur.

2. Organizační zabezpečení důstojnických škol, jakož i samotná výuka byla pro vyučující značným zatížením, protože výuku zabezpečovali i při plnění svých funkčních povinností. Důstojníkům některých odborností celková vyučovací doba prakticky po delší období přímo znemožňovala plnění jejich funkčních povinností, což mělo mnohdy nepříjemné dopady u jednotek.

3. Cyběly studijní pomůcky pro velké procento školených, což nepřispívalo k efektivnosti školení.

4. Složení skupin v některých odbornostech neodpovídalo (nestějně vojenské

vzdělání apod.), což značně ztěžovalo výuku vyučujícím.

Z uvedených kladů a nedostatků můžeme učinit jednoznačný závěr, že důstojnické školy svazků byly jen prvním krokem vpřed k zlepšení formy individuální služební přípravy velitelského sboru. I když celkové výsledky nebyly špatné, zůstávají důstojnické školy za potřebami odborné přípravy našeho velitelského sboru.

Možná perspektiva organizace individuální služební přípravy velitelského sboru

Jestliže již delší dobu proklamujeme, že rozhodující hybnou silou nejen ve společnosti, ale hlavně v armádě, je věda, pak z toho vyplývá přímo klíčové postavení všestranné připravenosti velitelského sboru armády.

V přípravě velitelského sboru budeme tedy hledat formy, které by odpovídaly nejen dnešní, ale i budoucí etapě vývoje armády. Bude třeba vytvořit takovou vzdělávací základnu, která by zabezpečovala

— návaznost na dlouhodobé vojenské školy;

— adaptaci vzdělávání formou postgraduálního studia v půl až ročních cyklech (po 5–8 letech po absolvování vojenské školy) přímo ve vojenských školách;

— rozšiřování vzdělání a přípravu kádrů k získání určitého typu specializované kvalifikace v krátkodobých důstojnických školách na vysoké technické vyučovací základně;

— všestranné podmínky a jasné cíle pro samostatné studium, které by přímo existenčně nutily vychovávat z každého důstojníka vychovatele sama sebe, učinit z objektu výchovy subjekt vlastní výchovy na základě vymezení přesného rozsahu vědomostí na jednotlivých funkcích.

Mělo by tedy jít o sladěný systém dlouhodobé a krátkodobé přípravy velitelského sboru v armádě.

Jsem přesvědčen, že dosavadní forma individuální služební přípravy jen na velitelských odborných shromážděních a velitelských zaměstnáních zastarala a nevyhovuje tempu vývoje armády. Tato forma byla i málo efektivní, zvláště v minulosti, kdy se téměř neučilo, ale zkoušelo to, co se neučilo.

Dávám tedy k posouzení tuto strukturu forem individuální služební přípravy velitelského sboru v naší armádě.

Poř. číslo	Kdo organizuje	Formy přípravy	Doba trvání
1	Velitel roty (baterie)	– samostatné studium důstojníků – metodická příprava poddůstojníků	Podle rozhodnutí velitele roty (baterie)
2	Velitel praporu (oddílu)	– samostatné studium důstojníků štábu praporu (oddílu) – metodická příprava velitelů čet a rot	Podle potřeb a rozhodnutí velitele praporu
3	Velitel pluku (samost. praporu)	– samostatné studium důstojníků štábu pluku (samost. praporu) – metodickou přípravou velitelů samost. plukovních (prapor.) jednotek cestou odborných náčelníků – metodický den (dny) před každým výcvikovým obdobím pro funkcionáře do velitelů rot v to – přezkoušení všech důstojníků ze stanoveného rozsahu pro danou funkci	Podle potřeb a rozhodnutí velitele pluku (samost. praporu) 1–2 dny za období podle potřeby v rozsahu podle rozhodnutí velitelů útvarů 1 × za 2 roky – 1 den
4	Velitel svazku	– samostatné studium důstojníků štábu svazku – přezkoušení velitelů útvarů, jejich zástupců a odborných náčelníků útvarů – přezkoušení důstojníků štábu svazku – velitelsko-metodické zaměstnání před zahájením výcvikového roku	Podle rozhodnutí vel. svazku 1 × za 2 roky 1 den 1 × za rok 2–3 dny
5	Velitel armády	– samostatné studium důstojníků štábu armády – přezkoušení velitelů svazků, armádních útvarů, jejich zástupců a odborných náčelníků – přezkoušení důstojníků štábu armády – velitelská a odborná shromáždění před zahájením výcvikového roku	Podle rozhodnutí velitele armády 1 × za 2 roky 1 den 1 × za rok 2–3 dny
6	Velitel okruhu (správy MNO)	– samostatné studium důstojníků štábu okruhu – přezkoušení velitelů armád, okruhových útvarů, jejich zástupců a odborných náčelníků – velitelská a odborná shromáždění – důstojnické školy pro důstojníky z celého okruhu (správy MNO) podle stanoveného časového plánu a podle tématiky, kterou stanovil velitel okruhu	Podle rozhodnutí velitele svazu 1 × za 2 roky 1 den 2–3 dny v roce 10–14 dní 1 × za 2 roky každý důstojník
7	VA-AZ	– postgraduální školení důstojníků – teorie velení — kursy	5 měsíců až 1 rok za 5–8 roků po vyjití vojenské školy podle funkčních stupňů 1–2 měsíce

Hlavní důraz v krátkodobém studiu bychom měli položit na samostatné studium a do důstojnických škol, v dlouhodobém studiu do postgraduálního školení. žadovat

Chceme-li samostatnému studiu věnovat náležitou pozornost, pak to bude vy-
— zpracovat a vydat rozsah problematiky, kterou každý funkcionář musí trvale ovládat;

— jednou za 2 roky náročně přezkoušet znalosti. Výsledky zapisovat do osobního spisu. Zkoušet ústně i písemnou formou. Důstojníkům, kteří budou při přezkoušení nevyhovující, dát možnost do 1/2 roku znovu přezkoušet.

Každý důstojník by měl cítit existenční potřebu studovat.

Důstojnické školy by měly být hlavní formou krátkodobé individuální služební přípravy velitelského sboru. Aby tento úkol mohly splnit, bylo by ji třeba organizovat centrálně na dobře vybudované učebně výcvikové základně, s kvalitními pedagogickými kádry a s využitím všech moderních a efektivních způsobů výuky. Vybudování takovéto základny bude finančně nákladné. Domnívám se však, že návratnost vynaložených nákladů by se brzy kladně projevila u štábů i vojsk.

Rozhodující pro efektivnost důstojnických škol bude správně postavená tematika z hlediska perspektivy výcviku štábů a vojsk.

Při stanovení tematiky vyjdeme ze zásady, že v důstojnické škole budeme učit

to, co důstojník bude perspektivně potřebovat k výkonu své funkce. Vyloučit z tematiky to, co může studovat samostatně.

Jistě postačí, aby každý důstojník prošel těmito důstojnickými školami jednou za 2 roky (výjimečně ročně).

Pro denní zaměstnání stanovíme 6 hodin a zbytek ponecháme na samostatné studium.

Metodickou přípravu je vhodné organizovat u útvaru anebo na velitelsko-metodických zaměstnáních svazků diferencovaně podle funkčních zařazení.

Krátkodobá velitelská (metodická) a odborná shromáždění (zaměstnání) mají za cíl ujasnit výcvik vojsk nebo štábů na nový výcvikový rok (období). Tematiku stanovují velitelé příslušného stupně podle potřeby.

Organizací dlouhodobé individuální přípravy bude vhodné pověřit Vojenskou akademii Antonína Zápotockého. Cílem tohoto školení by měla být adaptace dosavadního vzdělání o nové poznatky po absolvování školy a perspektivní školení k výkonu funkcí (včetně teorie řízení).

K otázkám teorie řízení by měla VA AZ organizovat krátkodobé kurzy, které by absolvovali důstojníci podle potřeby štábů. Hlavním cílem těchto kursů by měla být příprava na přechod k mechanizaci velení.

Politickou přípravu je vhodné organizovat u štábů a útvarů a v dlouhodobých kurzech. V důstojnických školách mít jen politické informace k aktuálním vně — i vnitropolitickým otázkám.

СОДЕРЖАНИЕ

К 25-ой годовщине освобождения Чехословакии	3
Кандидат исторических наук – подполковник Франтишек Несвадба	
Операции Советской Армии при освобождении Чехословакии	8
Подполковник Ян Липтак	
Ленин и военное дело	19
ВОЕННОЕ ИСКУССТВО	
Кандидат военных наук – полковник Йосиф Пруша	
Система обороны государства	25
Кандидат военных наук – генерал-майор в отставке Ян Кнотек	
К вопросу управления системой обороны ЧССР	35
Полковник Ян Рабан	
Гражданская оборона и гражданская защита	42
Полковник Карел Пэзл	
Задачи настоящего учебного года	51
Подполковник Лудек Стодудка	
К вопросу эффективности управления войсками ПВОС и авиацией	56
ИНФОРМАЦИИ	
Потребность ракет в наступательной операции	63
Ввод в бой ракетного дивизиона в горно-лесистой местности	66
Подполковник Йиржи Йогн	
Методы планирования и финансирования строительства вооруженных сил США	69
ОПЫТ – ПРАКТИКА	
Подполковник Мирослав Шкоп	
Механизация и автоматизация на учении ОДЕР-НЕЙСЕ 1969 г.	73
Подполковник Йосиф Шебеста	
Служебная подготовка	83

Vydává ministerstvo národní obrany ve Vydavatelství MAGNET, n. p.,
Praha 1, Vladislavova 26.

Vychází v Redakci vojenských odborných časopisů, šéfredaktor plukovník ing. Branislav RAPOŠ, tel. 2191/2293, zástupce plukovník ing. Jindřich MALINA, tel. 2191/2611.

Administrace Praha 1, Vladislavova 26, tel. 234356—9. Vychází 10× ročně.

Rozesílána podle zvláštního rozdělovníku.

Tiskne Naše vojsko, závod 01 Praha.

Redakce (tel. 2191/2611; 234356—9 1. 380). Plukovník ing. Jindřich Malina (vedoucí redaktor), podplukovník ing. Vladimír Grubner, podplukovník Josef Hekl, Soňa Šimandlová (technická redaktorka).

Redakční rada: plukovník ing. Miloš Brabenec, CSc., podplukovník ing. Miloš Doležal, podplukovník ing. Bohuslav Havlíček, plukovník ing. Antonín Jašek, CSc., generálmajor ing. Pravoslav Kalický, plukovník ing. Jaromír Langer, CSc., podplukovník ing. Jaromír Lank, CSc., plukovník ing. Josef Lázinka, generálmajor doc. ing. Václav Matička, CSc., podplukovník PhDr. Alois Michňák, plukovník ing. Karel Pezl, generálmajor ing. Vladimír Pícek, plukovník ing. Václav Smetana, plukovník gšt. ing. Miloš Svoboda, plukovník gšt. ing. Jiří Nečas, podplukovník ing. Edvard Vácha, generálmajor ing. Jan Voštera, generálporučík ing. Václav Vitanovský, plukovník ing. Jiří Zelenka.

Ročník XX. Toto číslo vyšlo v březnu 1970.